

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

ThLic. Jana PITTEROVÁ

BOŽÍ VŠEMOHOUCNOST A LIDSKÁ BEZMOC

DIVINE OMNIPOTENCE AND HUMAN IMPOTENCE

disertační práce

Praha 2017

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. června 2017

Jana PITTEROVÁ

Bibliografická citace

Boží všemohoucnost a lidská bezmoc [rukopis]: disertační práce / Jana Pitterová; školitel: Josef Hřebík. Praha, 2017. 106 s.

Anotace

Boží všemohoucnost a lidská bezmoc

Předkládaná práce se zabývá tématy Boží všemohoucnosti a lidského utrpení a jejich vztahem v knize Job. Témata jsou kromě obecné definice prezentována pomocí analýzy vybraných textů knihy. Vztah mezi Boží všemohoucností a lidským utrpením v podání knihy Job existuje, avšak navzájem se neomezují ani nevylučují. Lidské utrpení je zde nahlíženo v širší perspektivě Božího plánu se světem.

Klíčová slova

Moc, síla, spravedlnost, moudrost, utrpení, milosrdenství, víra.

Abstract

Divine Omnipotence and Human Impotence

The thesis deals with the themes of divine omnipotence and human suffering and their relation in the book of Job. Besides providing general definitions, the author presents both themes on selected texts. She arrives at the following conclusion: divine omnipotence and human suffering are interrelated, without human suffering ever limiting the former or excluding it. Human suffering is finally viewed in the wider context of God's plan with the world.

Keywords

Power, strength, justice, wisdom, suffering, mercy, faith.

Počet znaků: 237 724

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala školiteli doc. Josefu Hřebíkovi a konzultantovi doc. Jaroslavu Brožovi za maximální vstřícnost a trpělivost. Velký dík patří také rodině, zejména sestře prof. Michaele Pitterové za povzbuzení a podporu, komunitě mých sester, která souhlasila s mým studiem a byla ochotna kvůli němu občas postrádat představenou, biblistům prof. Adrianu Schenkerovi, Benediktu Hajasovi a dr. Stanislavu Pacnerovi za podnětné rady a povzbuzení a v neposlední řadě všem přátelům, zvláště dr. Davidovi Vopřadovi, dr. Sylvě Ondrejičkové a dr. Lence Jeřábkové.

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	7
1 Všemohoucí Bůh v knize Job.....	9
1.1 Boží všemohoucnost v biblické perspektivě.....	9
1.1.1 Jména.....	10
1.1.2 Metaforická vyjádření.....	16
1.2 Bůh z pohledu autora knihy Job.....	20
1.2.1 Hospodin a jeho královský dvůr.....	21
1.2.2 Hospodin, průvodce po stvoření.....	34
1.2.3 Hospodinovo požehnání.....	40
1.3 Jobův Bůh.....	43
1.3.1 Bůh patriarchy.....	43
1.3.2 Hledání pravdy o Bohu.....	47
1.3.3 Osobní Bůh.....	60
2 Otázka lidského utrpení ve vztahu k Bohu.....	67
2.1 Utrpení z biblického pohledu.....	67
2.1.1 Podoby lidského utrpení.....	67
2.1.2 Reakce na utrpení.....	70
2.2 Bůh a lidské utrpení.....	73
2.2.1 Souvislost s hříchem.....	73
2.2.2 Utrpení a kult.....	74
2.3 Jobovi přátelé.....	75
2.3.1 Soucit.....	76
2.3.2 Přesvědčení o původu utrpení.....	79
3 Jobova cesta víry skrze utrpení.....	91
3.1 Utrpení jako prostor pro Boží působení.....	91
3.1.1 Boží soucit.....	92
3.1.2 Trpící člověk jako obraz Boha.....	93
3.2 Jobova cesta víry.....	93
3.2.1 Znalost z doslechu.....	94

3.2.2 Setkání s Hospodinem	94
3.3 Christologické aspekty	94
3.3.1 Bůh, který překračuje hranice smrti	95
3.3.2 Přímluvce z Božího pověření	95
Závěr.....	97
Seznam zkratek	99
Použitá literatura	100

Úvod

Předkládaná práce se zabývá knihou Job z hlediska vztahu mezi Boží všemohoucností a lidským utrpením. Tato starozákonní kniha, která je obvykle charakterizována jako spis o utrpení spravedlivého, poskytuje i bohatství dalších témat a mnoho různých interpretačních možností. Protože lidské utrpení bývá často kladeno do souvislosti s Boží všemohoucností, resp. stavěno do protikladu, nabízí se pro biblickoteologické zkoumání právě toto spojení. Kniha Job nepatří mezi opomíjené starozákonní knihy a je dobře zpracována. Kromě četných komentářů existují práce zabývající se různými vybranými tématy, např. nadějí či utrpením ve vztahu ke spravedlnosti či moudrosti, ale spojení Jobova utrpení s Boží všemohoucností, tedy zkoumání obrazu Boha a člověka a jejich interakce v knize Job není jejich předmětem. Protože biblický autor v knize Job předkládá určitý obraz pravého Boha, a Job musí nejdříve projít výraznou změnou smýšlení, aby ho pochopil, je třeba si položit velmi aktuální otázku, zda mezi Boží všemohoucností a lidským utrpením existuje vztah a zda existence utrpení není její negací.

Předkládaná práce je tedy prací biblickoteologickou a vychází ze synchronní četby textu. Nejdříve je třeba definovat, co se rozumí všemohoucností v biblickém, zejména starozákonním smyslu, a stejně je třeba si ujasnit, jak je chápáno utrpení v biblickém pojetí, zvláště ve vztahu k Bohu. Tato teorie se pak aplikuje na vybrané reprezentativní texty, jejichž překlad je záměrně co nejvíce doslovný, aby mohly vyniknout různé nuance. Vzhledem k synchronnímu přístupu je nejdříve nutné zhodnocení struktury knihy a zkoumání různých rovin vybraných témat. Jak autor představuje Boha, jaký obraz předkládá a jak představuje člověka. Literatura se skládá z komentářů a monografií týkajících se knihy Job jako celku, případně některých témat, která mohou s vybranými tématy souviset, a výkladovými slovníky.

První část se věnuje Boží všemohoucnosti. Na základě prozkoumání struktury knihy Job se v souvislosti s pojetím Boha, a tedy i jeho všemohoucnosti, ukazuje několik rovin. Jednak jde o pohled autora knihy, jak představuje pravého Boha, jednak jde o pojetí Joba a jeho přátel, které se vyskytuje zejména v dialozích. Úvodní část první kapitoly tvoří obecné nastínění problematiky, odpovídá na otázku, jak je ve starozákonních textech charakterizována Boží všemohoucnost. Nejde o záležitost terminologickou, ale o popis Božího jednání, z něhož lze vypožorovat projevy moci. Boží moc či všemohoucnost pak vyplývá ze jmen, která ho charakterizují nebo z metaforických vyjádření, kdy autor používá různé typy antropomorfních nebo zoomorfních metafor. Takto získaná definice Boží všemohoucnosti je pak aplikována na

vybrané texty. Protože se v knize Job uplatňuje dvojitý přístup k Bohu, také analýza textů probíhá na dvou rovinách. Jde o texty, které vypovídají o Bohu jako takovém a vytvářejí obraz pravého Boha-Hospodina a o texty, jež předkládají představu lidských aktérů knihy o Bohu a od podání autora se liší, zejména v pojetí spravedlnosti.

Druhá část práce pojednává o tématu utrpení a nejdříve podává obecný úvod do problematiky. Také otázka utrpení je v biblickém smyslu terminologicky velmi různorodá a hojně využívá metaforická vyjádření. Důležitým aspektem však je celostní pohled biblického autora, který člověka vnímá jako psychosomatickou jednotu, a proto bere v úvahu vliv utrpení na všechny složky lidského života a lidské osoby. Utrpení se netýká jen samotného trpícího, ale také jeho okolí a v neposlední řadě rovněž náboženské oblasti. Tato teoretická část opět přechází v aplikaci na vybrané texty. Analýza vybraných textů z dialogů mezi Jobem a jeho návštěvníky se zacílením na utrpení ukazuje výrazný rozdíl v chápání spravedlnosti v konfrontaci s pojetím autora.

Třetí část se zabývá vztahem dvou uvedených témat, která spoluutvářejí Jobovu cestu víry. Kniha Job pojednává nejen o utrpení spravedlivého, ale také o hledání pravého Boha. Proto Jobův příběh, na jehož začátku stojí zbožný patriarcha, který záhy ztratí vše včetně zdraví, lze sledovat také jako cestu víry, na níž má hlavní slovo Hospodin. Job postupuje od institucionálního chápání víry a zbožnosti přes bolestné hledání odpovědi na otázku kým je Bůh až k setkání s Hospodinem, při němž s ním naváže osobní vztah. Utrpení sice odděluje od Boha, ten však jako jediný do něj může vstoupit a poskytnout východisko. Třetí část tedy sleduje souvislosti mezi jobovským obrazem Boha a člověka, kdy nahlíží utrpení jako prostor pro Boží působení, Jobův postup k vztahu k Bohu a v závěru rovněž christologické aspekty, které se týkají jak Boha, tak Joba, kdy se jedná o Joba jako Hospodinova služebníka, jemuž tuto službu ukládá sám Hospodin a v neposlední řadě také přímo Hospodina jako toho, kdo dokáže překročit hranice smrti.

1 Všemohoucí Bůh v knize Job

Když Job ve 42,2 říká o Bohu, že je všemohoucí, formuluje své vyznání takto: *יְדַעְתִּי כִּי-כֹל וְלֹא-יִבְצֵר מִמֶּנּוּ מְזִמָּה* (*Vím, že všechno můžeš a žádný záměr ti není nedosažitelný*). Job tedy ví. Autor zde používá sloveso *יָדַע*, jež má význam nejen vědění, ale rovněž poznání, přičemž jde o poznání do hloubky. Užitý tvar pf. q *יְדַעְתִּי* lze přeložit i ve smyslu „poznal jsem“, což má v kontextu děje knihy Job nezanedbatelný význam. Job ví, poznal, že Bůh může všechno, na základě zkušenosti, která je sice bolestná, ale zároveň přináší pokoj a naději. Tato Jobova zkušenost s Bohem začíná na institucionální úrovni a přechází k osobnímu vztahu k Bohu.

Říká-li Job, že Bůh je všemohoucí, používá sloveso *יָכַל*, jež má v sobě dynamiku charakteristickou pro biblické spisy,¹ autor staví čtenáře před moc, která se projevuje v jednání. Bůh vstupuje do Jobova příběhu, kde má konkrétní podobu a úlohu, tak jak je znám v celých dějinách spásy. V jejich perspektivě se pak Boží všemohoucnost jeví jako celé spektrum Božího jednání, nejde tedy o pouhý popis určité vlastnosti, nýbrž o kontinuitu Božího působení, jak se Bůh dává člověku poznat. Biblický (starozákonní) Bůh se člověku sám zjevuje a toto zjevení je velmi dynamická skutečnost, Bůh působí skrze události dějin.²

Autor knihy Job popisuje Boží všemohoucnost podle lidské zkušenosti, jež vychází z určitého děje, podoby a jmen. Tuto zkušenost prezentuje jak sám v roli vypravěče, tak prostřednictvím jednotlivých aktérů děje knihy, zejména hlavního hrdiny Joba.

1.1 Boží všemohoucnost v biblické perspektivě

Tak jako Jobovo vyznání vychází z osobní zkušenosti s Bohem, lze i v ostatních biblických spisech při popisu Božích vlastností zaznamenat podobný přístup. Pojem všemohoucnost, jak jej známe z teologické reflexe, se tedy ve starozákonních textech nevyskytuje, avšak o skutečnost, že Bůh je všemohoucí, ochuzeny nejsou. Biblický autor v tomto případě podává velmi obrazné vyjádření Božích vlastností a využívá přitom symbolický jazyk. Ve svém líčení

¹ Sloveso *יָכַל* má širší význam, nejedná se pouze o schopnost či umění, nýbrž také o vyjádření síly, tedy ve smyslu „přemoci“ nebo „zvíťžit“.

² Tuto dějinnou dynamiku ukazuje už sama skutečnost stvoření, kdy Bůh tvoří svým slovem. Hebrejšтина v tomto případě používá slovo *דָּבַר*. Tento termín je významově velmi bohatý, kromě slova jako takového může znamenat i událost. Slovní spojení *דְּבַר יְהוָה*, které zpravidla otvírá nové téma v rámci určité biblické knihy, se obvykle překládá „po těch událostech“. Pokud se mluví o Božím slově, například u proroků, zde se často vyskytuje obrat: „stalo se ke mně slovo Hospodinovo“. Slovo v biblickém smyslu se tedy děje, působí, tvoří. Na působení slova při stvoření může také poukazovat původní semitský význam termínu *דָּבַר*, který znamená také řád či uspořádání.

vychází z osobní i kolektivní zkušenosti na náboženské i profánní rovině a nelze odhlédnout od toho, že při svém popisu Božích vlastností vychází (na základě analogie) ze skutečností, které ho obklopovaly. Proto je při zkoumání Božích vlastností nutné počítat s metaforickými vyjádřeními. Bible je tedy neoddelitelná od kulturního rámce, v němž vznikala. Ve staroorientálním prostředí nebylo obrazné vyjadřování ničím neobvyklým, avšak „existuje radikální rozdíl mezi rozličnými božstvy, která se objevují v mytologiích, a svatým Bohem Bible.“³ Pohanská božstva obvykle tvořila skupinu a projevovala se podobně jako lidé, což znamenalo, že jim byly připisovány také různé negativní vlastnosti, jež se vyskytují u lidí. Boží zjevení tyto prvky neobsahuje. Biblická mentalita navíc nevychází z pojmu bytí, jak je to známo z řeckého prostředí, ale pracuje s termíny jako síla či moc. Proto se také v blízkovýchodních kulturách považovaly všechny živly a síly, které působí v kosmu, za božstva. Biblické zjevení Boží moc nepopírá, říká o Bohu, že je dokonce všemohoucí, všemocný.⁴ Bůh je tedy nazýván podle lidských představ, ale přitom zůstává autonomní, transcendentní.

Obraz Boha v podání biblického autora není statický, vnímá Boha jako jednajícího, Boha, který vstupuje do kontaktu s člověkem a zjevuje mu své jméno.⁵ Je-li jméno v biblickém smyslu vyjádřením podstatných vlastností pojmenovaného subjektu, jsou vedle obrazného vyjádření významným zdrojem informací o jeho vlastnostech i jména, jimiž je Bůh v Písmu označován.

1.1.1 Jména

Osobní jméno v semitském prostředí, tedy i v biblických textech, neznamená pouze vnější označení, nýbrž vypovídá o charakteru dané osoby, vyjadřuje některou její význačnou vlastnost, vystihuje její podstatu. Je zároveň odlišovacím znakem a umožňuje rozlišení, strukturování, řazení a uspořádávání.⁶ Proto Bůh při stvoření dává každý den stvořeným věcem jména a toto jeho dílo je dovršeno teprve tehdy, když jsou všichni tvorové pojmenováni. U novorozence jméno vyjadřovalo zvláštní okolnosti jeho narození nebo přání, očekávání a naděje, které se do něj vkládaly, někdy také určovalo budoucí činnost nebo poslání. Mluvit v něčím jménu znamená mít podíl na skutečnosti vyjádřené jménem. Jméno rovněž znamená příslušnost k rodině, kmeni či lidu, a je tedy zárukou stálého trvání, jak je patrné z používání ro-

³ GRELOT, Pierre. *Le langage symbolique dans la Bible*. Paris: Cerf, 2001, s. 34.

⁴ Srov. GRELOT, Pierre. *Le langage*, s. 34-35.

⁵ Viz např. Gn 17,1; Ex 3,14; 6,2-3.

⁶ Viz REITERER, Friedrich V. „ שֵׁם “ šēm. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VIII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1992, s. 127.

dokmenů v biblických textech. V protikladu k tomu stojí bezejmenný člověk. Absence jména v biblických textech může vyjadřovat určitou funkci dané osoby, zpravidla ve vztahu k hlavní postavě,⁷ nebo může být projevem neexistence, a často se vyskytující vyhlazení jména je synonymem pro úplné zničení,⁸ tedy protikladem k věčnému trvání.

Vystihuje-li jméno podstatu člověka, pak jeho změna znamená povolání k nové hodnotě nebo úkolu a několik jmen odkazuje na několik společenských úloh. Se zvláštní úlohou jmen souvisí i symbolická jména, jež se dávají jak lidem, tak i místům, spojeným s určitou událostí.⁹ Vedle symbolických jmen nelze opomenout ani teoforická jména, jež mají často souvislost s božstvem, které je ve jménu obsaženo,¹⁰ a mohou poukazovat úzký vztah k Bohu. Jméno je také spojeno s projevem moci.¹¹ Je-li jméno totéž co osoba, pak mít v moci něčí jméno znamená mít v moci určitou osobu a udělení jména tedy v biblické perspektivě znamená projev moci nad pojmenovaným. Pokud tím, kdo dává nebo mění jméno, je Bůh, vyplývá z toho, že bere do rukou život dané osoby (např. Abrahám, Sára).¹² Nové jméno vyjadřuje získání či ztrátu moci.

V případě Boha se sice jedná o jméno či jména, která mají vystihovat jeho podstatu, je však důležité uvést, že Boží jméno je jménem, jež zjevil přímo Bůh. Bůh si dává jméno sám a člověk, který jedná v jeho jménu, jedná v jeho moci. Znalost Božího jména pak otevírá specifické dimenze pro komunikaci a přátelství. Ten, kdo zná Boží jméno, ho může oslovovat.¹³

Zprostředkovatelé zjevení nezačali vymyšlením zvláštního slova pro označení toho, jehož byli posly. Pouze převzali jméno mocnosti, která stála na vrcholu semitského panteonu. V hebrejštině to byl אֱלֹהִים, aramejsky אֱלֵהּ, ve východosemitských jazycích, např. v akadštině lze najít tvar Ilu. Mezi jmény, jimiž je ve starozákonních textech označován Bůh a která vyjadřují jeho všemohoucnost, je vhodné uvést zejména אֱלֹהֵינוּ, nejčastěji interpretované jako „Bůh

⁷ Za příklad může posloužit Jobova rodina v prologu knihy. Její existence potvrzuje požehnání, jehož se Jobovi dostalo, v kontextu knihy však není nutné znát jména a vlastnosti jednotlivých členů.

⁸ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 299.

⁹ Příklad takových symbolických jmen lze nalézt v prorockých knihách, např. v případě Izaiášových synů či Ozeášových potomků, ale také v knize Judit, kde nejen jméno hlavní hrdinky, ale i město Betúlie v sobě nese poselství čtenáři.

¹⁰ Teoforická jména mohou obsahovat části jmen různých orientálních božstev, nejen Boha Izraele.

¹¹ Viz REITERER, Friedrich V. „אֱלֹהֵינוּ“ šēm. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VIII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1992, s. 145.

¹² CAZELLES, Henri. *Jméno*. In LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.). *Slovník biblické teologie*. Roma: Křesťanská akademie, 1991, s. 163.

¹³ Viz ROSE, Martin. *Names of God in the OT*. In FREEDMAN, David N. (ed.). *Anchor Bible Dictionary*, díl IV. New York: Doubleday, 1992, s. 1002.

všemohoucí“, אֵל a ostatní formy אֱלֹהִים, אֱלֹהֵי, vyjadřující mocného a pravého Boha,¹⁴ a אֱלֹהֵי יְהוָה jako nejvyššího vládce. Božích jmen, která vyjadřují moc či všemohoucnost, je více, v knize Job však figurují zvláště tato: אֵל, אֱלֹהֵי, אֱלֹהִים, אֱלֹהֵי אֵל a יְהוָה. יְהוָה a אֱלֹהִים používá autor nejvíce v narativním rámci a v teofanii, zatímco אֵל, אֱלֹהֵי a אֱלֹהִים se vyskytuje převážně v dialozích mezi Jobem a jeho přáteli.

אֵל

Jméno אֵל není, jak již bylo uvedeno, Božím jménem v pravém smyslu, protože se původně jedná o obecné semitské označení božstva. Pro některé polyteistické náboženské komunity se אֵל stal osobní božskou postavou a takto je i chápán v biblických textech jako nejvyšší Bůh, Bůh stvořitel. V kontextu Starého zákona je toto jméno používáno zpravidla s různými epite-ty, která odkazují na posvátná místa nebo významné události. Kromě označení božstva je slovo אֵל také vyjádřením síly, moci, ale i strachu. V knize Job je toto jméno ve většině případů používáno bez přívlastků. Nejčastěji se vyskytuje v dialozích mezi Jobem a jeho přáteli, což lze klást do souvislosti s neizraelským původem těchto řečníků.

אֵל שַׁדַּי

Boží jméno אֵל שַׁדַּי je příkladem použití epitet, ale nezdá se vyskytuje pouze označení אֵל שַׁדַּי. Slovo שַׁדַּי se obvykle překládá jako *všemohoucí*, jeho etymologie však není zcela jasná a existuje několik teorií, jak tento termín vyložit. Podle rabínské tradice se jedná o složeninu vztažného zájmena שֶׁ (který) a slovesa שָׁדַד (stačit). שֶׁ + שָׁדַד by pak znamenalo toho, kdo je zcela soběstačný, nezávislý. V souvislosti se smlouvou (např. s Abrahamem) by pak uvedený výklad vhodně vystihoval postavení Boha jako smluvního partnera, kdy jeho moc je zcela ve službě tohoto vztahu. Tuto teorii lze nalézt i ve starších hebrejských slovnících,¹⁵ kde se však uvádějí i některé další možnosti výkladu tohoto termínu, které více korespondují se současným přístupem.

Termín אֵל שַׁדַּי lze rovněž chápat jako odvozeninu od slovesa שָׁדַד, jehož význam je „ničít“ a אֵל שַׁדַּי by bylo možné přeložit jako *můj ničitel*.¹⁶ Jde o vyjádření výslovně násilného jednání.¹⁷ Nej-

¹⁴ Etymologie těchto jmen nejasná a stále se klade otázka, zda אֵל, אֱלֹהֵי a אֱלֹהִים vycházejí ze stejného kořene. אֱלֹהֵי יְהוָה, אֱלֹהִים jsou označení pro izraelského Boha.

¹⁵ Viz např. BROWN, Francis (ed.). *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press, 1939.

¹⁶ NIEHR, Herbert. „שַׁדַּי“ *šaddaj*. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1993, s. 1078-1104.

¹⁷ Na tomto místě je vhodné prezentovat úvahu J.-L. Ska o přítomnosti násilí v biblických textech. Autor připomíná, že násilí je v lidském životě přítomno od jeho počátku až do konce. Pokud se člověk sám dopouští násilí,

rozšířenější současná teorie¹⁸ se přiklání k obecně semitskému základu slova a odkazuje na akadský termín *šadu*, který se překládá jako *hora*. יְשׁוּ לְאֵל by pak v této perspektivě znamenal Boha spojeného s horou, kdy by י bylo totéž, co v češtině genitivní vazba a šlo by tedy o Boha hory.¹⁹

Pro pochopení Božího označení יְשׁוּ לְאֵל je přínosné srovnání se starověkými biblickými překlady, na prvním místě s LXX. V literatuře²⁰ se obvykle uvádí, že řeckým ekvivalentem pro יְשׁוּ לְאֵל je παντοκράτωρ, což se promítlo i do Vulgaty, jež používá termín *omnipotens*. Při podrobném zkoumání textu LXX však vychází najevo, že výraz παντοκράτωρ není jediný, který LXX v tomto případě používá. Pentateuch poukazuje spíše na osobního Boha – Bůh, který uzavírá smlouvu, zjevuje své jméno. יְשׁוּ לְאֵל je překládán jako ó θεός μου (např. Gn 43,14), ó θεός σου (např. Gn 17,1) či ó θεός ó ἐμός (srov. Gn 49,25). V případě věštce Bileáma (Gn 24,4.16) je použit pouze termín ó θεός. V některých textech (např. Rt 1,20) LXX používá termín ικανός, který znamená dostatečnost, schopnost, vhodnost, způsobilost i moc. ικανός je také ekvivalentem יְשׁוּ לְאֵל v řeckých překladech vzniklých poté, co se LXX stala Bibli křesťanů (Theodotionův, Symmachův a Aquilův).²¹

Boží jméno יְשׁוּ לְאֵל, které vyjadřuje Boží všemohoucnost, tedy ukazuje spíše jeho transcenci než projevy moci, majestát, před nímž má člověk bázeň. יְשׁוּ לְאֵל je však zároveň Bohem osobním, Bohem smlouvy, který vstupuje do vztahu se svým lidem. Také v tomto případě jde o paradox spočívající v Boží naprosté odlišnosti a oddělenosti a zároveň jeho stálé přítomnosti uprostřed jeho lidu. Autor knihy Job používá toto označení Boha v poetické části, nejvíce v dialozích mezi Jobem a jeho třemi přáteli a v Elíhúových proslovech.

אֱלֹהִים

pak je toto násilné jednání destruktivní. Starozákonní texty podávají obraz Boha ničitele, jak o tom vypovídá například pasáž z knihy proroka Jeremiáše o Bohu jako hrnčíři (Jer 18,1-10) nebo vyprávění o potopě. Násilné jednání člověka vede ke smrti. V případě Boha je tomu jinak. Tak jako hrnčíř ničí nepovedenou nádobu, aby z téže hlíny vyrobil jinou lepší, i Bůh ničí, aby mohl znovu tvořit (Viz SKA, Jean-Luis. *L'argile, la danse et le jardin*. Bruxelles: Lumen vitae, 2002, s. 13-20.). Uvedená skutečnost by mohla podpořit výklad slova יְשׁוּ ve smyslu násilného jednání, ale vzhledem ke kontextu, v němž se vyskytuje ve starozákonních textech, je platnost této teorie spíše nepravděpodobná.

¹⁸ Viz SAWYER. John F. A. „יְשׁוּ“ *Šaddaj*. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 2. 4. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1993, s. 877-878.

¹⁹ Vzhledem ke skutečnosti, že orientální božstva byla uctívána zpravidla na vyvýšených místech a biblické texty uvádějí místa kultu na horách, není tato varianta výkladu nepravděpodobná.

²⁰ Viz např. NIEHR, Herbert. „יְשׁוּ“ *šaddaj*. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1993, s. 1078-1104.

²¹ Protože se jedná o překlady pořízené v židovském prostředí, je pravděpodobný vliv rabínské tradice i na použití tohoto termínu.

אלהים je obecné jméno pro všechna božstva a v hebrejštině se často užívalo jako plurál pro označení „božských bytostí“. Biblická tradice však plurál אלהים používá přednostně ve smyslu singuláru. Nejde tedy o pluralitu božstev, ale spíš o formu superlativu, Bůh bohů, nejvyšší Bůh. Kořen slova odkazuje na moc a sílu.²² Může být plurálem אל, jako paralela k אל a zároveň záměnné. Tento gramatický plurál je v biblických textech používán i ve vlastním smyslu (s urč. členem), nejvíce však jako označení jediného Boha Izraele. Často se používá jako synonymum k יהוה, což je také případ knihy Job.²³

אלוה

אלוה je rovněž základní hebrejský termín pro Boha Izraele, ale méně často užívaný. Jeho příbuznost s ostatními dvěma je diskutabilní a zatím nevyřešená.²⁴ Často se vyskytuje v poetických textech. Vůbec nejčastější výskyt je v rozhovorech v knize Job.²⁵ Zdá se, že jde o starobylé označení Boha, které se nikdy nevyskytuje ve spojení s jiným Božím jménem.

²² GRELOT, Pierre. *Le langage*, s.18.

²³ Nejvíce výskytů (celkem 11 ze 17) v knize Job je v prologu, kde toto Boží jméno autor střídá s יהוה.

²⁴ Viz ROSE, Martin. *Names of God*, s. 1002-1004; CROSS, Frank. M. „אל, ʾēl“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl I., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1973, s. 259–279; RINGGREN, Helmer. „אלהים, ʾēlōhîm“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl I., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1973, s. 285–305.

²⁵ Boží označení אלוה používá autor knihy Job v poetické části, nejvíce v rozhovorech a Elíhúových proslovech. V narativním rámci knihy se naopak nevyskytuje vůbec.

יהוה

יהוה (*Hospodin*) je jediné jméno, které je kulticky zabarvené a neoddělitelně spojené s Izraelem. Když se mluví o Hospodinu, mluví se zároveň o Izraeli. Velmi často se v biblických textech vyskytuje se epitetem יהוה אלֹהֵינוּ (Hospodin, Bůh Izraele). Jedná se o jedno z nejstarších starozákonních označení, které lze nalézt např. již v Sd 5.²⁶ Biblické zjevení je charakterizováno určitým zjevením Božího jména, jde o původní označení v narativních textech, modlitbách a prorockých řečech. Bůh zjevuje své jméno ve dvou textech Exodu. Ve 3,14 odpovídá Bůh Mojžíšovi, který se ho ptá na jméno, poté, co se mu Bůh ukázal jako Bůh jeho otců, slovní hříčkou יהוה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵינוּ. V 6,2 se Bůh představuje jako יהוה a upřesňuje, že je Bohem otců, jimž se však ukázal jako אֱלֹהֵינוּ. Jméno tedy souvisí se slovesem být, což je třeba chápat ve smyslu přítomnosti: být zde, být přítomen, ne pouze v abstraktním smyslu existence, ačkoli na druhou stranu přítomnost existenci nevylučuje. LXX se překladem ὁ ὢν přiklání spíše k existenciálnímu pohledu.²⁷

Mezi užívanými epitety zaujímá zvláštní místo označení יהוה צבאות (Hospodin zástupů). יהוה צבאות je obvykle chápáno jako plurálový tvar kořene צבא. Kořen צבא ve slovesném tvaru má více významů. Na prvním místě se obvykle uvádí souvislost s bojem a צבא pak znamená táhnout do boje. V nominální formě pak jde o válečné tažení, vojsko nebo zástup či družinu. Známý překlad „zástup“ se pak může týkat andělů, nebeských těles, celého stvoření. Význam „služba“ se týká například levitské služby na posvátných místech. יהוה צבאות je pak zvláštní jméno pro Boha. Obvykle se překládá jako Hospodin zástupů. Co je však míněno těmito zástupy a jakou má toto označení souvislost se všemohoucností? Bůh je tímto jménem představován jako nejvyšší vládce, kterému jsou podřízeni andělé, je vládcem nad celým stvořením. Zároveň je tím, kdo vede izraelská válečná tažení. Jemu je také prokazována služba kultu.²⁸ יהוה צבאות tak ukazuje všemohoucnost spíše jako plnost moci. Jméno se ve SZ poprvé vyskytuje v souvislosti se svatyní v Silo (1Sam 4,4). Znamená službu, ale také zbraň a válku. Často se uvádí, že jde o válečné zástupy a archa v této souvislosti bývá chápána jako paladium.

²⁶ Viz ROSE, Martin. *Names of God*, s. 1002-1004.

²⁷ GRELOT, Pierre. *Le langage*, s. 20-22.

²⁸ Srov. ZOBEL, Hans-Jürgen. יהוה צבאות „s^e bā ōt“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1989, s. 876-892.

1.1.2 Metaforická vyjádření

Vedle jmen lze Boží všemohoucnost vyčíst také z metaforických vyjádření. Ta vyplývají ze skutečnosti, že jazyk nedokáže doslovně popsat transcendentní povahu božstva, v tomto případě izraelského Hospodina. Hospodin se v podání biblického autora sice v mnoha ohledech podobá božstvům pozdní doby bronzové (má jméno, povahu, podobu, příslušnost k národu, příbytek v nebi a královský dvůr, je spojen s přírodou a má typické role jako král, soudce, válečník, stvořitel či otec), ale rozdíl oproti jiným božstvům existuje a je třeba ho hledat v kontextu.²⁹ Hospodin pak není jedním ze skupiny bohů, je autonomní a jako stvořiteli mu je podřízeno vše, i ty síly, které byly u jiných starověkých národů považovány za bohy.³⁰

Biblické metafory jsou různého typu a s různou funkcí. Biblický autor popisuje Boha jako reálnou bytost, stejným způsobem, jako je skutečný člověk a vyjadřuje tím vztahovou rovinu mezi Bohem a člověkem.³¹ Biblický autor vychází z analogie a svou zkušenost s Bohem popisuje pomocí obrazů známých z běžného života. Při používání metafor se nebrání výrazné kreativě.³² Zkušenost s Bohem vychází z jeho jednání s člověkem a to je pak popisováno pomocí antropomorfismů, jimiž je mu dána podoba a jsou mu připisovány sociální vazby. Bůh pak v biblických textech vystupuje jako reálná osoba, která má tvář, smyslové orgány či končetiny. Má také určité společenské zařazení a funkci: je vladařem, soudcem, ale také otcem.

Projevy Boží moci jsou v knize Job popisovány pomocí některých částí lidského těla, a významné místo zde zaujímají jednotlivé části horních končetin, zejména paže, ruka, jako její okrajová část, a prst. Paže (יָדָיו) ve spojení s člověkem charakterizuje v biblických textech osobu, jež disponuje určitou mocí, obvykle ve smyslu brutality (např. Job 35,9). Zlámat paži nepříteli znamená jeho porážku. Ve spojení s Hospodinem má metaforický význam. Hospodinova paže vyjadřuje vojenskou moc, kdy biblický autor pracuje s vojenskou představou Hospodina, jež má souvislost s uvedením do zaslíbené země nebo se stvořitelským dílem ve smyslu boje s chaosem. Představa Hospodina jako válečníka stojí také u základů jeho soud-

²⁹ Viz ARON, David H. *Biblical Ambiguities: Metaphor, Semantic and Divine Imagery*. Leiden-Boston-Köln: Brill, 2001, s. 26-34.

³⁰ GRELOT, Pierre. *Le langage*, s. 34.

³¹ Viz ARON, David H. *Biblical Ambiguities*, s. 26-27.

³² Viz Watson Wilfred G.E., *Classical Hebrew poetry: a guide to its technics*. Sheffield, England : JSOT Press, 1986 Journal for the study of the Old Testament: Supplement series. 26, s. 263-265.

covského ramene. Bůh zjevuje svou moc v napřažené paži, její konání je vysvobozením a ochranou (Iz 53,1). Lidská paže je pak ve srovnání s Boží mocí bezmocná.³³

Ruka (יָד) je významově velmi bohatý termín, vyskytuje se jak ve vlastním smyslu, tak v přeneseném. Ve vlastním smyslu znamená okrajovou část horní končetiny a její fyzické fungování. V metaforickém smyslu je význam širší, od vlastnění přes přinášení obětí až po projevy moci. Ruka je obvykle uváděna v souvislosti s držením, což se týká jak nástrojů používaných v běžném životě, tak například i zbraní. V širším smyslu *něco držet* znamená vlastnictví. Držení v ruce je rovněž obrazem moci, ten, kdo je držen v něčí ruce, je podřízen pod jeho vládu. Zde je i symbolem vlastnictví vladaře, kdy král může ze svého majetku vždy cokoliv vzít. Ruka však může zastupovat i celou osobu.³⁴ *Dotek ruky* znamená ochranu,³⁵ ale může být zároveň použit v negativním smyslu, stejně jako vztažení ruky.³⁶ Být v něčí ruce souvisí s autoritou spojenou s odpovědností, péčí a nadvládou. Může však znamenat i vítězství nad někým. Ruka je tedy vyjádřením moci a síly, ochrany, schopnosti splnit úkol nebo něčeho dosáhnout a vztažení ruky pak souvisí s útokem nebo touhou, vložení ruky zase s žehnáním, zabitím, obětí.³⁷

Prst (אֶבֶן) jakožto úplný okraj ruky je v první řadě jednotkou míry (např. Jer 52,21), ale může také odkazovat na kněžskou činnost – kropení krví a zvláště ve spojení s Bohem může být původcem ran, kdy Bůh vkládá na někoho svůj prst. Prstem však Bůh může i psát, jak tomu bylo s napsáním zákona na kamenných deskách. Prst či prsty také tvoří umělecká díla, ale v případě člověka jde spíše o negativní zabarvení, protože se zpravidla týká idolatrie.

Projevy Boží moci souvisejí také s tváří, ústy nebo ušima. Tvář (פָּנִים) sice znamená vnější vzhled člověka, ale nejčastěji se používá v metaforickém smyslu jako synonymum pro osobu. Hospodinova tvář pak má více významů i funkcí. Je obrazem jeho přítomnosti a jeho jednání bývá spojeno s tváří. Skrytí tváře může znamenat znechucení, odvrácením tváře dává najevo odmítnutí, pozvednutí (něčí) tváře naopak je přijetím. Takto je také přijat Job, když se při-

³³ HELFMEYER, Franz-Josef. אֶבֶן „z'roa'“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl II., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1977, s. 650-660.

³⁴ V některých případech dokonce není zcela jasné, zda jde o ruku nebo osobu, ale přednost má vždy doslovné znění.

³⁵ Jako vhodná ilustrace mohou posloužit jobovské nebeské scény, kde satan požaduje po Hospodinu, aby na Joba vztáhl svou ruku, již mu až do té chvíle poskytoval ochranu (Job 1,11.12; 2,5).

³⁶ V nebeských scénách v knize Job autor slovní hříčkou ukazuje významové bohatství tohoto termínu. Hospodin je satanem podněcován, aby na Joba vztáhl ruku, vystavil ho zkoušce a sám Hospodin dává Joba do moci (ruky) satanovy (viz Job 1 – 2).

³⁷ ACKROYD, Peter. יָד „yād“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl III., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1982, s. 425-455.

mlouvá za své přátele (Job 42,9). Tvář lze v biblických textech nalézt také jako předložku „před“. Toto vyjádření pak znamená být před někým, před jeho tváří, před jeho očima, jemu k dispozici.³⁸

Ústa (פֶּה) jsou na prvním místě označením části těla, zároveň však jsou i jakýmsi vstupem do nitra. V přeneseném smyslu se termín užívá pro zemi, která otvírá svá ústa (srov. např. Gn 4,11), ale ústy země je pak také podsvětí. Ústa jsou orgánem mluvení jak u člověka, tak i u Boha.³⁹ S ústy je spojen hlas (קוֹל), který vychází z úst Boha i člověka. Bůh slyší, přijímá hlas člověka, posuzuje ho a vyslyší, protože hlas je také synonymem pro modlitbu. Hlas, který se postaví proti němu, umlčí. Boží hlas ve vichřici je spojen s hlásáním, tzn. Boží hlas a zjevení ve slově.⁴⁰ Jobovo osobní setkání s Bohem se odehrává při teofanii, kdy k němu Bůh, který přichází ve vichřici, promlouvá svým hlasem.

Hospodin se vyznačuje také nasloucháním, proto je důležitým orgánem rovněž ucho. Pokud biblické texty hovoří o uchu (אָזן), lze zaznamenat zpravidla tři významové roviny: orgán slyšení, část těla jako subjekt symbolického jednání, projev odpovědnosti a porozumění. Ucho jako orgán je vsazeno Bohem, který sám slyší, na rozdíl od model, které sluch nemají. Hospodin prořezává, pěstuje a tvoří lidské ucho, mluví prorokům do ucha. Slyšet nebo naklonit ucho znamená věnovat pozornost, tvrdost či neobřezanost uší pak je vyjádřením zatvrzelosti. Ucho souvisí také s poslušností, propíchnutí ucha u otroků znamenalo příslušnost k jeho pánu a potřené uši Árona a synů souvisely s ustanovením ke kněžské službě, tedy příslušností k Hospodinu. Ucho však je také orgán poznání a pochopení a zejména v sapienciální literatuře konkuruje srdci. Uši mohou být i synonymem pro rozum. V knize Job je naslouchání slovu popsáno například jako uši ochutnávající slovo jako patro pokrm (Job 12,11). U Boha je schopnost slyšet obvykle spojena s následným jednáním, Bůh slyší modlitbu a odpovídá na ni. Při posvěcení chrámu prosí Šalomoun Boha, aby jeho uši byly vždy pozorné k modlitbě jeho lidu (1Král 8,28-32). Když modlitba není vyslyšena, není to proto, že by Bůh byl vůči ní netečný, důvodem je hřích Izraele, který ho odděluje od spásné odpovědi.⁴¹

³⁸ SIMIAN-YOFRE, Horacio. פָּנִים „pānīm“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1989, s. 629-659.

³⁹ LABUSCHAGNE, Casper J. פֶּה „peh“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 2. 4. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1993, s. 406-411.

⁴⁰ KEDAR-KOPFSTEIN, Benjamin. קוֹל „qôl“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1989, s. 1237-1252.

⁴¹ LIEDTKE, Gerhard. אָזן „’ōz“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 1. 5. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1994, s. 95-98.

Centrum lidské bytosti zvané srdce (לֵב) je anatomicky neumístitelné, je vegetativním, emocionálním a racionálním středem člověka, poznávacím orgánem, sídlem paměti, moudrosti, zmatku a pošetilosti, vůle, odvahy a činorodosti. V nábožensko-etickém smyslu je místem Božího působení, svědomí. Odtud vychází negativní jednání: zlost, pýcha, svádění, modloslužba, i pozitivní protiklady: správné smýšlení, pokora, touha po Bohu, bázeň před Bohem, zachovávání Tóry, láska k Bohu, poznávání Boha, obrácení, roztržení srdce. Hospodinovo srdce je sídlem rozhodování, z něj vychází jeho soucit s Izraelem a projevy vůči spravedlivému, odtud pochází také jeho plán soudu. Srdce je pro Izraelitu jako centrální a rozhodující životní orgán. Je v protikladu k vnějšímu zdání. Šalomoun žádal o vnímavé, slyšící srdce, tj. chápavé, rozumné, schopné řešit komplikované záležitosti. Srdce je také synonymem pro vůli, být podle srdce Hospodinova znamená řídit se jeho vůlí.⁴²

Vítr (רוּחַ), ale také duch nebo dech,⁴³ je častěji spojen s Bohem. Jde původně o pohybující se vzduch. Boží dech, který je vložen do člověka, je tvůrčí životodárnou silou.⁴⁴ Boží duch (רוּחַ) sestupuje na proroky, kteří pak promlouvají k lidu Boží slovo.⁴⁵

V souvislosti s Boží silou pak nelze vynechat jednu zoomorfní metaforu, totiž obraz lva (אַרְיֵה), protože tato šelma je pověstná svou odvahou a silou. Hospodinovo zjevení jako mocného Boha bývá popisováno jako řev lva na Sionu, který také ukazuje souvislost mezi zjevením slova a prorockým hlásáním (viz např. Jl 4,16; Am 1,2). U Joba (37,4) je ohlášení soudu pronesené teofanickým hromovým hlasem (קוֹל) zdůrazněno právě lvím řevem. Obraz lva však také znamená ničící sílu, blížící se katastrofu.⁴⁶

K emocím, jež souvisejí s projevy moci, patří bezpochyby hněv, obvykle vyjádřený termínem אַף, který původně označoval nos. Vyskytuje se často ve spojení se slovesem הָרַח. Jde o velmi obrazné vyjádření hněvu jako rozpálení nosu či (jako *pars pro toto*) celého obličeje. V přeneseném smyslu lze mluvit také o Božím hněvu, který zpravidla vzniká v souvislosti s lidským jednáním. Tak je tomu také v Job 42,7, kde sám Hospodin říká na adresu Jobových

⁴² FABRY, Heinz-Josef. לֵב „lēb“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl IV., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1984, s. 413-451. WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*. 7. vyd. Gütersloh: Kaiser, 2002, s. 90-95.

⁴³ ALBERTZ, Reiner; WESTERMANN, Claus. רוּחַ „rūh“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 2. 4. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1993, s. 726-753.

⁴⁴ SCHUNCK, Klaus-Dietrich. רוּחַ „rūah“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl II., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1977, s. 1032-36.

⁴⁵ WOLFF, Hans W. *Anthropologie*, s. 57-67.

⁴⁶ BOTTERWECK, Johannes. אַרְיֵה „aryēh“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl I., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1973, s. 404-418.

přátel, že vůči nim plane hněvem (קָרַח אַפַּי) proto, že o něm nemluvili správně. Na rozdíl od lidského hněvu je Hospodinův hněv hodnocen pozitivně.⁴⁷

Boží moc se dále projevuje v popisu jeho jednání, které se odehrává na několika rovinách. V první řadě jde stvořitelskou úlohu a péči o stvoření, kdy je Bůh nejen pánem a dárce života, ale také tím, kdo stvoření udržuje při životě, žehná mu a chrání ho. Kultická rovina se týká jak náboženských úkonů člověka, tak i Božího přijetí či ustanovení ke službě. Hospodin takto nejen přijímá Jobovy oběti za rodinu a nazývá ho svým služebníkem, ale jeho službu rovněž potvrzuje, když mu ukládá přimluvu za přátele, již pak laskavě přijímá (Job 42,8-9). Boží moc však lze také vyčíst z obrazu vladaře či soudce. Hospodin je líčen jako mocný vládce, který má i soudní pravomoc. Kořen טַפַּט se užívá ve významu vykonávání vlády nebo autority a Hospodin v tomto smyslu vládce, jemuž není nic skryto.⁴⁸ Jeho jednání se tedy projevuje i na trestní rovině. Obraz Boha předkládá autor knihy Job dvojitým způsobem. Jednak jako pravého Boha Hospodina, jednak jako Boha Joba a jeho přítel.

1.2 Bůh z pohledu autora knihy Job

Pohledem autora knihy Job je míněn způsob, jakým představuje Boha sám biblický autor, aniž by tuto prezentaci připisoval některému z protagonistů. O Bohu se vyjadřuje buď v roli vypravěče v narativním rámci knihy, nebo při popisu Božího jednání, jak je zachyceno v teofanii, a týká se tedy prologu, epilogu a teofanie. Jakého Boha autor představuje, lze vyčíst jednak z jednání, jež je Bohu připisováno, jednak podle jmen, jež pro něj autor používá. Obraz, který autor čtenáři vykresluje, je velmi dynamický a vychází z analýzy textu dvou nebeských scén v prologu knihy (1,6–12 a 2,1–7), Božího zjevení (38,1 – 42,6) a Boží intervence v epilogu knihy (42,7–11).

Ačkoli je hlavní hrdina označován jako neizraelita, Bůh, který má vše ve své moci, jemuž Job slouží a k jehož poznání nakonec dochází, je izraelský *Hospodin* (יְהוָה), tedy Bůh, který se zjevil praotcům vyvoleného národa.⁴⁹ V tomto směru autor svůj izraelský původ nezapře. V předloženém výběru textů se čtenář setkává s *Hospodinem zástupů* (יְהוָה צְבָאוֹת), tedy Bohem charakterizovaným ve dvou základních dimenzích, vojenské a královské. Ve snaze defi-

⁴⁷ SAUER, Georg. קָרַח „af“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 1. 5. vydání Gütersloh: Kaiser, 1994, s. 220-224.

⁴⁸ NIEHR, Herbert. טַפַּט „špř“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VIII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1995, s. 408-428.

⁴⁹ Srov. Ex 6,3

novat, co je míněno oněmi Hospodinovými zástupy, nelze opominout Boží nebeské vojsko, které je protějškem pozemské izraelské armády (např. Joz 5,13–15). Zároveň je však třeba připomenout i královský poradní sbor vladaře Hospodina a nebeské mocnosti. Toto označení bývá přeneseno i na stvoření obecně a Hospodin zástupů je pak vladařem nade vším tvorstvem.⁵⁰

Jaký obraz Boha tedy autor knihy předkládá? Především ukazuje Boha jako vládce a soudce, protože ho vykresluje po vzoru orientálních vladařů, kteří zasedali k soudu obklopeni svým dvorem. Tento všemohoucí a svrchovaný vládce však není autokratickým tyranem, nýbrž vykazuje výrazné otcovské rysy. Je totiž otcem všeho stvoření, a tento obraz nutně evokuje slitování a milosrdenství. Jeho působení postupuje od nebeských scén přes dlouhé mlčení k teofanii, jež je klíčovým momentem na Jobově cestě víry a při utváření vztahu mezi ním a Bohem.

1.2.1 Hospodin a jeho královský dvůr

V prologu knihy Job (kap. 1–2) představuje biblický autor Boha-Hospodina jako orientálního vládce obklopeného početným dvorem. Jde o známý starozákonní obraz vyjadřující Boží nadřazenost a moc.⁵¹ Koncepce prologu připomíná střídáním dvou nebeských a pozemských scén antické drama o čtyřech dějstvích, kde je hlavní hrdina, na rozdíl od čtenáře, vystaven nejistotě a trýznivému hledání pravé Boží tváře. Obě nebeské scény navazují na popis hlavního hrdiny a jeho jednání. Nebeská scéna není ve starozákonní literatuře ojedinělým jevem, jobovské nebeské scény (1,6–12 a 2,1–7) tedy mají své paralely. Obsahově jim nejvíce odpovídají 1 Král 22,19nn či Zach 3,1nn.⁵² Jedním ze specifíků nebeských scén v knize Job je skutečnost, že nejsou zasazeny do kontextu prorockého působení,⁵³ ale jsou součástí sapienciální literatury.

⁵⁰ Vojenská a královská dimenze od sebe nemusí být nutně oddělena. E. T. Mullen ve svém výkladu tohoto Božího jména uvádí, že se tyto aspekty nejen vzájemně nevylučují, nýbrž že se dokonce prolínají (srov. MULLEN, E. Theodore. *Hosts of Heaven*. In: FREEDMANN, David Noel (ed.) *Anchor Bible Dictionary*. 3. sv. New York: Doubleday, 1992, s. 302–303).

⁵¹ Viz např. POPE, Marvin H. *The Anchor Bible Commentary: Job*. 15. sv. New York: Doubleday, 1965, s. 9.

⁵² Nebeských scén ve starozákonních textech se nachází pochopitelně více (např. i v knize Daniel), ale uvedené dva příklady obsahují shodné prvky s knihou Job, ať už se jedná o nebeské shromáždění okolo Hospodina a zdůvodnění následujícího děje v 1 Král nebo o zásah satana v neprospěch člověka v Zach 3,1–2.

⁵³ Dvě výše uvedené paralelní nebeské scény, pokud nejsou přímo součástí prorockého spisu, alespoň souvisejí s prorockým viděním. V knize Job patří do narativního rámce sapienciálního spisu a jsou představeny pouze čtenáři.

Přestože nebeské scény ve vyprávění jistým způsobem vystupují do popředí, nejde samozřejmě o jediný popis Boha v narativním rámci knihy.⁵⁴ Hospodin je v nebeských scénách i v epilogu, stejně jako při teofanii, zcela evidentně Bohem osobním, který má vztah k člověku a komunikuje s ním. Je sice transcendentní, ale vůči člověku otevřený a blízký, je to Hospodin zástupů, ačkoli tak není výslovně nazván.

Obě nebeské scény v knize Job vykazují i vůči sobě navzájem mnoho paralel a lze je porovnávat.⁵⁵ Přesto je vzhledem k tomu, jakým způsobem představují Boha, nutné ukázat i rozdíly, jež se v jednotlivých scénách vyskytují, v některých případech lze dokonce mluvit i o gradaci.⁵⁶ Na první pohled se nebeské scény zdají být snahou zdůvodnit následné Jobovo utrpení a pokusem ospravedlnit Hospodina, který takto dopouští zkoušku.⁵⁷ Při důkladnějším zkoumání však vychází najevo, že text je výrazně bohatší. Co tedy vypovídá o Hospodinu a o jeho moci? Při hledání odpovědi na tuto otázku je důležité provést podrobnou analýzu textu a ujasnit si, jaký obraz Boha zde autor předkládá a jakým způsobem popisuje jeho všemohoucnost.

První nebeská scéna (Job 1,6-12)

První nebeskou scénu tvoří sedm veršů, jimž předchází představení hlavního hrdiny a následný satanův útok na něj, jehož zdůvodněním vlastně scéna je. Jádro tohoto tematického celku tvoří dialog mezi Hospodinem a satanem, který je ohraničen satanovým vstupem na scénu a jeho odchodem. V. 6 tvoří úvod a připravuje prostor pro dialog, který autor rozvíjí ve vv. 7–11 a jenž sestává ze dvou Hospodinových otázek a satanových odpovědí. Významné je použití narativů, které uvádějí do jednotlivých částí rozhovoru.⁵⁸ Větší prostor je zde poskytnut satanovi, avšak iniciativa vychází od Hospodina, který má také ve v. 12a poslední slovo. Předmětem dialogu se v prvním plánu jeví satanovo jednání a Jobova zbožnost. Scénu pak uzavírá konstatování satanova odchodu ve v. 12b.

⁵⁴ Popis Boha v narativním rámci knihy lze zkoumat podle kontextu, v němž ho biblický autor podává. Kromě zmíněných nebeských scén je Bůh v prologu představen také z pohledu Joba a jeho rodiny. V epilogu pak vystupuje v dialogu s Jobem a jeho přáteli. Význam zde mají i jména, jimiž autor Boha označuje.

⁵⁵ Srov. např. VOGELS, Walter. *Job. L'homme qui a bien parlé de Dieu*. Paris: Cerf, 1995, s. 39.

⁵⁶ Jako gradace působí např. verš 2,1b vyjadřující satanovo služebné postavení či satanovo stupňování požadavků ve 2,4–5.

⁵⁷ Na rozdíl od jiných případů ve starozákonních textech (např. obětování Izáka v Gn 22) zde to, co Joba záhy postihne, není předem charakterizováno jako zkouška, nepochází přímo od Boha a rovněž nemá žádné konkrétní vymezení.

⁵⁸ Srov. SYRING, Wolf-Dieter. *Hiob und sein Anwalt. Die Prosatexte des Hiobbuches und ihre Rolle in seiner Redaktions- und Rezeptionsgeschichte*. Berlin: Walter de Gruyter, 2004, s. 69.

Text Job 1,6-12

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְנַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבֹאוּ גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן מֵאֵין תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר מִשׁוּט בְּאָרֶץ וּמִהַתְּהַלֵּךְ בָּהּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן הֲשָׂמָה לְבָדָה עַל־עַבְדֵי אֵיּוֹב כִּי אֵין כִּמֹּהוּ בְּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יִרָא אֱלֹהִים וְסָר מִרָע: וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר הֲחִנָּם יִרָא אֵיּוֹב אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַקָּתָהּ וּמִקְנֵהוּ פָרָץ פְּרָץ בְּאָרֶץ: וְאֹלָם שְׁלַח־נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־פְּנֵיךָ יִבְרַכְךָ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן הֲגַה כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדְךָ רַק אֵלָיו אֶל־תִּשְׁלַח יָדְךָ וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵעַם פְּנֵי יְהוָה:	<p>⁶Nastal den, a přišli synové Boží, aby předstoupili před Hospodina, a přišel také satan mezi ně.</p> <p>⁷Řekl Hospodin satanovi: „Odkud přicházíš?“ Odpověděl satan Hospodinu a řekl: „Pobíhal jsem po zemi a procházel se po ní.“</p> <p>⁸Řekl Hospodin satanovi: „Zdalipak sis všiml mého služebníka Joba, že není jako on na zemi, muž bezúhonný a upřímný, bojí se Boha a vyhýbá se zlému.“</p> <p>⁹Odpověděl satan Hospodinu a řekl: „Copak se bojí Job Boha nezištně?“</p> <p>¹⁰Což jsi neohradil jeho a jeho dům a vše, co mu náleží, kolem dokola, dílu jeho rukou jsi požehnal a jeho majetek na zemi se rozšířil?</p> <p>¹¹Ale vztáhni svou ruku a dotkni se všeho, co mu patří, zdalipak ti nebude do tváře zlořečit.“</p> <p>¹²Řekl Hospodin satanovi: „Hle, vše, co je jeho, je v tvé ruce, jen na něj nevztahuj svou ruku.“</p> <p>A vyšel satan od tváře Hospodinovy.</p>
--	--

1,6 וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְנַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבֹאוּ גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם *nastal den, a přišli synové Boží, aby předstoupili před Hospodina a přišel také satan mezi ně.* Scéna začíná shromážděním Božích synů před Hospodinem. Již v úvodu prvního verše je patrná změna děje, kdy autor přechází z bezčasovosti první pozemské scény k časovému určení „nastal den“ či „jednoho dne“. Užívá přitom obratu הַיּוֹם, který má v textu stejnou funkci jako častěji se vyskytující וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים či v epilogu knihy uvedený וַיְהִי אַחֵר דְּבַר יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים, totiž uvození změny dosavadního děje, nikoli návaznost na děj předcházející, nýbrž na budoucí.⁵⁹ Čtenář se zde postupně dozvídá, jak je možné, že hlavní hrdina, který je v předchozích verších představen

⁵⁹ Viz DELITZSCH, Franz. *Biblical Commentary on the Book of Job*. 1. sv. Grand Rapids: W. M. B Eerdmans, 1949, s. 52. VOGELS, Walter. *Job*, s. 40. TUR-SINAI, N. H. *The Book of Job. A New Commentary*. Jerusalem: Kyriat Sepher, 1957, s. 10.

jako spravedlivý, je konfrontován s tak krutým zlem.⁶⁰ Před krále bohů *Hospodina* (יְהוָה) předstupují *synové Boží* (בְּנֵי הָאֱלֹהִים) a mezi ně je zařazen i satan. Užitím dvou Božích jmen, יְהוָה a אֱלֹהִים, autor naznačuje, jakého Boha chce čtenáři představit. Obě jména totiž mají souvislost s mocí. V prvním případě odkazuje na jediného Boha, který je pánem všeho stvoření, v druhém případě na Boha Izraele, mocného Hospodina zástupů. Hospodin je vykreslen jako mocný vladař obklopený svou družinou. Jako Boží synové jsou označeny nebeské zástupy, Hospodinova družina.⁶¹ Za povšimnutí stojí skutečnost, že Boží synové předstupují, přicházejí se *postavit* (לְהִתְיַצֵּב) před Hospodina. Vázaný infinitiv hitp לְהִתְיַצֵּב se zde nachází s obvyklou předložkovou vazbou עַל (יְהוָה) ve významu postavit se před (Hospodina). Předložka עַל však naznačuje také způsob, jakým Boží synové před Hospodinem stojí, totiž proti němu tváří v tvář. Postavit se před vladaře znamená být jeho úředníkem nebo služebníkem, kořen יצב tedy poukazuje na podřízenost.⁶² Hospodin je prezentován po vzoru mocných orientálních vládců a zároveň jako pán tvorstva. Skutečnost, že před něj Boží synové předstupují, představuje rituál, kdy jde služebník podat zprávu o své činnosti.⁶³

Takto zobrazené shromáždění evokuje představu soudního tribunálu, kdy vladař zasedá k soudu uprostřed svých dvořanů. Na tuto možnost poukazuje znění targumu,⁶⁴ který onen *den* (הַיּוֹם) specifikuje jako *den soudu na začátku roku* (יוֹם דִּינָא בְּרִישׁ שְׁתָּא), ztotožňuje ho tedy se dnem smíření na počátku židovského roku, kdy se podle rabínské tradice otvírají tři knihy, a celý svět je souzen. Stejně tak je v targumu upřesněno, že tito synové Boží (v Tg dosl. *andělů* či *poslů*, בְּנֵי מְלַאכֵיָא)⁶⁵ přišli, aby předstoupili před Hospodina k soudu (וְאַתּוּ בְּנֵי מְלַאכֵיָא לְמַקּוּם) (*přišli synové andělů postavit se k soudu před Hospodina*).

⁶⁰ Tento den je v kontrastu se dny oslav Jobových potomků (1,5 a 1,13) a narušuje pravidelný rytmus Jobova života. Viz VOGELS, Walter. *Job*, s. 40. CRENSHAW, James L. *Old Testament Wisdom*. Atlanta: John Knox Press, 1981, s. 101.

⁶¹ Hospodinovy zástupy (צְבָאוֹת) mají primárně vojenský charakter; jsou to nebeské bytosti pod Hospodinovým velením, jeho stvoření. Takto například potkává Jozue svůj protějšek, vojevůdce nebeských zástupů (Joz 5,14–15). Tito nebeští bojovníci zároveň tvoří Hospodinovu radu a slouží k vykonávání jeho vůle. Boží syny někteří ztotožňují s původním pohanským panteonem, z něhož se v monotheistické teologii stali andělé. (Viz např. POPE, Marvin H. *Job*, s. 9.). F. Horst je staví do paralely s jítřními hvězdami v Job 38,7 a jako předobraz zmiňuje ugaritské *congregatio deorum* (Viz HORST, Friedrich. *Hiob*. 5. vydání. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1992, s. 12).

⁶² Starozákonní texty uvádějí mnoho příkladů, kdy služebník stojí před svým pánem, a nemusí se nutně jednat jen o člověka stojícího před Bohem. Takto stojí například David před Saulem. Proto bylo nepřijatelné, aby v Gn 18,22 stál Hospodin před Abrahamem.

⁶³ Podobný obraz se vyskytuje také v evangelních podobenstvích, např. Mt 18,23 či Lk 16,2.

⁶⁴ WEISS, Raphael. *The Aramaic Targum of Job*. Tel-Aviv: University of Tel-Aviv, 1979.

⁶⁵ MT uvádí označení synové Boží (בְּנֵי הָאֱלֹהִים), stejně i Vg (*fili Dei*), zatímco Tg hovoří o synech andělů/poslů (בְּנֵי מְלַאכֵיָא) a LXX má dokonce výraz Boží andělé/poslové (οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ).

Mezi Boží syny přichází i satan, kterého autor výslovně uvádí. Nejedná se o jméno vlastní,⁶⁶ nýbrž obecné, a určitý člen připojený k tomuto označení (שָׁטָן) nasvědčuje také tomu, že se jedná o osobu známou. Ačkoli je přítomen ve shromáždění Božích synů, je třeba si rovněž položit otázku, zda do něj skutečně patří.⁶⁷ V každém případě autor výslovným upozorněním na jeho přítomnost dává najevo, že jde o mimořádnou událost, a proto nepřekvapí, že právě on je Hospodinovým protějškem v dialogu.⁶⁸ Vůči Hospodinu je však ve služebném postavení.

1,7 *Hospodin řekl satanovi: „Odkud přicházíš?“ Odpověděl satan Hospodinu a řekl: „Pobíhal jsem po zemi a procházel se po ní.“* Po satanově uvedení na scénu se na něj Hospodin obrací. Hospodinova otázka, již satanovi klade, v žádném případě neznámá, že by neměl přehled o jeho počínání. Naopak chce, aby je satan sám nahlédl a zhodnotil. Tato scéna nápadně připomíná Hospodinovo setkání s člověkem-Adamem v zahradě Edenu po pádu do hříchu (Gn 3,9–13),⁶⁹ kdy člověk není tázán na to, co provedl. Hospodin ve své vševědouce zná situaci a sám vyvíjí iniciativu, aby ho našel a vyvedl z izolace způsobené hříchem. Otázkou, která potvrzuje jeho zájem o člověka, ho přivádí k uznání viny. Podobně i zde Hospodin volá satana k odpovědnosti. Vyzývá ho jako pán a soudce, aby se zodpovídal ze svých skutků, což opět potvrzuje soudní funkci nebeského shromáždění.

Popis satanova počínání (שׁוֹט) vyjadřuje nejen pobíhání po zemi, ale také pochůzky za určitým účelem⁷⁰ a rovněž kořen הלך, zde ve tvaru vázaného infinitivu hitp, neznámá pouze nevinné procházení se, nýbrž konkrétní průzkum.⁷¹ Satan v odpovědi nepřímou přiznává, že slídlil po zemi ve snaze nalézt něco proti Bohu. Neměl totiž žádný konkrétní úkol a jeho potulování se jeví jako bezcílné. Zajímavé světlo na jeho chování opět vrhá text targumu, v němž oslovený odpovídá, že *pobíhal a procházel se po zemi a zkoumal jednání lidí* (ואמר מן שׁוֹט (בארעא ולמבדק בעובדי בני־אנשא ומן מהלכא בה). Autor knihy představuje Hospodina ve vztahu

⁶⁶ Primárně se jedná o označení protivníka a takto také tato postava v textu vystupuje. Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*. London: SCM Press, 1985, s. 89; VOGELS, Walter. *Job*, s. 41; CRENSHAW, James L. *Old Testament Wisdom*, s. 101.

⁶⁷ Důraz kladený na satanovu přítomnost nasvědčuje tomu, že ve shromáždění Božích synů nebývá vždy přítomen. Jeho objevení se mezi nimi, když má Hospodin „dvorní den“, je pak obzvlášť ohlášenou událostí. Srov. HORST, Friedrich. *Hiob*, s. 14.

⁶⁸ Komunikace mezi Hospodinem a satanem začíná Hospodinovým oslovením. Na první pohled se zdá, že se jedná o dialog, avšak věcné posouzení této komunikace vyvolává otázku, zda se skutečně o dialog, o komunikaci jedná. Hospodin se sice na svůj protějšek obrací s konkrétní otázkou, satan se však ve svých odpovědích snaží prosazovat vlastní pohledy na skutečnost. Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 41–45.

⁶⁹ Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 11.

⁷⁰ N. Habel je přirovnává k působení špióna. Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 89.

⁷¹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 42.

k satanovi jako soudce, který klade otázky, nikoli jako žalobce, jenž by vystupoval s obviněním. Do role žalobce se však v dialogu staví jeho protějšek.⁷²

1,8 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הַשְּׂמָתָ לְבָרַךְ עַל־עַבְדֵי אֵיבֹב כִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּאֶרֶץ אִישׁ תָּם וַיִּשָּׂר יִרְא אֱלֹהִים וְסָר מִרַע *Hospodin řekl satanovi: „Zdalipak sis všiml mého služebníka Joba, že není jako on na zemi, muž bezúhonný a přímý, bojí se Boha a vyhýbá se zlému.“* Zdánlivě bez souvislosti se Hospodin ptá satana, zda si všiml Joba.⁷³ Verš může působit, jako by mu Hospodin vydával Joba na milost a nemilost, ale v souvislosti s protivníkovým jednáním, slíděním na zemi, zcela zapadá do kontextu.⁷⁴ Formulaci לְבָרַךְ הַשְּׂמָתָ lze doslovně přeložit jako *naklonění srdce*.⁷⁵ Má-li si satan všimnout Joba, pak toto „všimnutí si“ není v žádném případě povrchní a souvisí s jeho průzkumem na zemi. Rovněž skutečnost, že Hospodin nazývá Joba svým služebníkem, ukazuje dvě roviny, a to jednak jeho výjimečnost,⁷⁶ jednak zvláštní vztah mezi ním a Bohem. Hospodin si je vědom, jaký Job je, a oceňuje to. Popisuje ho stejnými slovy jako autor na začátku kapitoly (1,1). Charakteristika Joba jako וַיִּשָּׂר תָּם vyjadřuje nejen bezúhonnost, ale i zbožnost a bezelstnost, jež ve spojení s יִרְא אֱלֹהִים jako hebrejským termínem pro zbožnost znamená integritu, tedy správné propojení duchovní a profánní roviny v jeho životě. Mimoto tato chvála Joba vyznívá podobně jako Boží uspokojení při stvoření, kdy Hospodin konstatuje, že stvoření je dobré,⁷⁷ což dává najevo i zde.

1,9 וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר הֲהִנָּם יִרְא אֵיבֹב אֱלֹהִים *Satan Hospodinu odpověděl: „Copak se Job bojí Boha nezištně?“* Satan se staví do obranné pozice a místo odpovědi klade Hospodinu provokativní otázku. Sám je sice vyzván, aby se zodpovídal ze svých činů, ale využívá situaci, aby zpochybnil Boží nadřazenost a moc. Hospodinu, který dává najevo zalíbení v jednom ze svých tvorů, se snaží dokázat, že jeho stvoření tak dobré není, a zpochybňuje jeho nezištnost. Autor používá termín הִנָּם, jenž má nejen význam nezištnosti, ale i bezdůvodnosti či marnosti. V kontextu celého verše má poukazovat na účelovost jednání. Satan pak pracuje pouze s bázní

⁷² Gn 3 jako paralela k Job 1 – 2 pochopitelně vykazuje také výrazné rozdíly. Satan v nebeských scénách, na rozdíl od člověka v zahradě Edenu, neuzná svou chybu a jeho obviňování Boha se stupňuje.

⁷³ V MT Hospodin oslovuje satana וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן, LXX v návaznosti na předchozí verš používá pouze zájmeno εἶπεν αὐτῷ ὁ κούριος, stejně jako Vg *dixitque Dominus ad eum*.

⁷⁴ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 90.

⁷⁵ Ve v. 8 uvádí BHS variantu předložkové vazby וַיִּשָּׂר תָּם (všiml sis mého služebníka Joba) אֵיבֹב עַל־עַבְדֵי לְבָרַךְ הַשְּׂמָתָ (všiml sis mého služebníka Joba), tato předložka však nemění smysl výpovědi.

⁷⁶ Jde o čestný titul, který náležel jen významným postavám dějin spásy, jako byl Abraham, Mojžíš či David. Viz VOGELS, Walter. *Job*, s. 42. HORST, Friedrich. *Hiob*, s. 13. Označení služebník (עַבְד) navíc může evokovat izaiášovského služebníka Hospodinova, zejména kvůli souvislosti s utrpením.

⁷⁷ Po dokončení stvořitelského díla a projevení uspokojení v Gn 1 – 2 přichází na scénu had, který využívá svých schopností, jež dostal od Boha, k tomu, aby zpochybnil dokonalost Božího díla. Proto jobovský zápas mezi Bohem a satanem odkazuje na odvěký zápas mezi dobrem a zlem obecně.

před Bohem (zbožností) jako takovou, nikoli s jejími projevy, protože o projevech Jobovy zbožnosti nelze pochybovat.⁷⁸ Viditelně tedy pokračuje v tom, co prováděl na zemi, totiž v hledání čehokoli, co by mohlo svědčit proti Bohu nebo jeho stvoření. Nebeské scény jsou tedy na jedné straně zdůvodněním situace, do níž se hlavní hrdina záhy dostane, ale na druhé straně také ukázkou odvčkého zápasu mezi dobrem a zlem. A je důležité položit si otázku, zda tu v první řadě nejde o spor mezi satanem a Hospodinem.⁷⁹

1,10 *הֲלֹא־אֵת שְׁכֶתָּהּ בְּעֵדוֹ וּבְעַד־בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מִסְבִּיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתָּ וּמְקַנְהוּ פְּרִץ בְּאֲרָץ* *Což jsi neohradil jeho a jeho dům a vše, co má, ze všech stran, dílu jeho rukou jsi požehnal a jeho majetek na zemi se rozšířil?* Satan dále rozvádí své obvinění a obžalobou Joba prakticky obžalovává Hospodina.⁸⁰ Vyčítá mu, že Jobovi věnuje příliš mnoho péče, a naznačuje, že mu nedopřává svobodu se rozhodovat.⁸¹ Jeho zámožnost a úspěšnost stojí na Božím požehnání a ochraně. Podle zákona odplaty je každý člověk odměněn za svou poctivost jak na rovině profánní, tak i náboženské. Ostatně pro Izraelitu tyto dvě sféry nebyly od sebe odděleny. Job má tedy ze své zbožnosti viditelný prospěch. Obrazné vyjádření שׁוֹךְ je velmi výmluvné: Boží ochrana, ohrazení, totiž doslovně znamená oplocení⁸² a ve spojení se termínem מִסְבִּיב pak ochranu ze všech stran. Rozmnožení Jobova majetku pomocí kořene פְּרִץ,⁸³ vyjadřujícího výraznou expanzi, ukazuje velikost Božího požehnání. Hospodin však svého služebníka zná, jak naznačuje už samo označení služebník. Boží přízeň a ochrana mu zjednává před satanem jakousi nedotknutelnost, jíž si je satan vědom, a usiluje proto přimět Hospodina, aby mu ustoupil. Kořen בָּרַךְ zde znamená požehnání, které se projevuje právě v Jobově zajištění, a rodina a majetek jsou symbolem dobré budoucnosti.

1,11 *וְאַיִלִּים וְשִׁלְחָנָא יָדָךְ וְגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־פְּנֵיךָ יִבְרַכְךָ* *Ale vztáhni svou ruku a dotkni se všeho, co mu patří, zdalipak ti nebude do tváře zlořečit.* Dialog dosahuje vrcholu v okamžiku, kdy satan vytahuje poslední trumf a navrhuje Hospodinu, jak se lze přesvědčit

⁷⁸ Projevy Jobovy zbožnosti jsou viditelné a nezpochybnitelné, proto satan zpochybňuje jeho pohnutky. Srov. *Výklady ke Starému zákonu III.: Knihy naučné*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 27.

⁷⁹ V Gn 3,1–5 pokušitel zpochybňuje Boží dobrotu a jako nástroj přitom používá člověka. Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 41–45.

⁸⁰ Ve v. 10 nabízí MT variantu אֵתָּה/הָאֵתָּה.

⁸¹ I v Gn 3 pokušitel rovněž dává najevo, že Bůh člověka omezuje a jde o zasévání nedůvěry, tentokrát však v komunikaci mezi člověkem a pokušitelem.

⁸² Ohrazení, dosl. oplocení, znamená vybudování zdi; původně se jednalo o vytvoření ohrady z trní jako útočiště a ochrany pro stáda. Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*. Paris: Librairie Victor Lecoffre, 1926, s. 6. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 90. VOGELS, Walter. *Job*, s. 43. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 12.

⁸³ Jobův majetek, dosl. dobytek, se rozšířil na zemi. Kořen פְּרִץ vyjadřuje sílu expanze. N. H. Tur-Sinai odkazuje na tryskání vody. Dle P. Dhorme jde o superlativ, který vyjadřuje nadbytek dobytka.

o Jobově bezúhonnosti.⁸⁴ Spojkou אֵלֶּם v úvodu verše autor dává najevo, že bude následovat děj, jenž je v protikladu s dějem předcházejícím.⁸⁵ Dosud byl Job v Boží ruce a nyní satan vyzývá Hospodina, aby na něj tuto svou ochrannou ruku vztáhl (שָׁלַח יָד) v negativním smyslu, a tím mu odňal své požehnání. Vyjádření שָׁלַח יָד ve spojení s kořenem נָגַע neznamená pouhý dotek, nýbrž také poranění, a autor upřesňuje, k čemu má toto vztažení ruky vést.⁸⁶ Samo metaforické užití slova ruka, které se také vyskytuje v následujícím verši, je velmi významné jako vyjádření moci.⁸⁷ Požehnání (בָּרַךְ) v závěru verše je obvykle vykládáno jako eufemismus nebo oprava původního קָלַל.⁸⁸ Kořen בָּרַךְ je tedy podobně jako ve v. 5 použit v negativním smyslu, avšak kromě eufemismu by se dal chápat také jako ironie.⁸⁹ Zlořečení Bohu do tváře (עַל־פְּנֵיָיִךְ) je protikladem k Boží charakteristice Joba jako služebníka.⁹⁰ Satanovo obviňování sílí, snaží se Hospodinu dokázat, že se mýlí, a není-li něčeho sám schopen, usiluje o to, aby Bůh učinil, co si satan přeje, a moc se obrátila.

1,12 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הִנֵּה כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדֶיךָ רַק אֵלָיו אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעַם פְּנֵי יְהוָה *Hospodin řekl satanovi: „Hle, vše, co je jeho, je v tvé ruce, jen na něj svou ruku nevztahuj.“ A satan odešel od Hospodinovy tváře.* Hospodin satanovi vyhoví a předává mu moc nad Jobem. Autor používá slovní hříčku, jež navazuje na výzvu k projevení moci vztažením ruky v předchozím verši.⁹¹ Svěření Jobova majetku do satanovy ruky (הִנֵּה כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדֶיךָ) je udělením moci,⁹²

⁸⁴ Satan jako žalobce zasévá pochybnosti a obviňuje jak Hospodina, tak Joba. Hospodina chce nechat pochybovat o Jobově ryzosti a Joba o Hospodinově dobrotě a spravedlnosti. Tyto pochybnosti by měly vést Joba až k odvrácení od Boha. Viz VOGELS, Walter. *Job*, s. 43–44.

⁸⁵ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 7.

⁸⁶ Viz *tamtéž*. Boží jednání pak je v kontrastu s požehnáním díla Jobových rukou a vysvětluje Jobův nářek v 19,21, kde se Job cítí jako Boží nepřítel, který je konfrontován s Boží krutostí. Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 91.

⁸⁷ Ruka je ve starozákonních textech symbolem moci a jednání. Hospodinova vztažená ruka znamená ochranu, ale i trest. Viz např. Ex 13,16, Jer 21,5.

⁸⁸ Viz např. BHS, Job 1,11, pozn. a.

⁸⁹ Delitzsch v tomto případě připomíná význam kořene בָּרַךְ jako rozloučení. Termín by pak byl vyložitelný ve smyslu rozžehnutí se, tedy odvrácení od Hospodina, jehož chce satan dosáhnout. Srov. DELITZSCH, Franz. *Biblical Commentary on the Book of Job*. 1. sv. Grand Rapids: W. M. B. Eerdmans, 1949.

⁹⁰ Místo zlořečení do tváře však Job chce předložit svou při před Boží tváří (13,15; 23,4) a usiluje o to, aby přebýval v jeho přítomnosti a nakonec mu stál tváří v tvář. Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 91.

⁹¹ „Satan navrhl Hospodinu, aby vztáhl svou ‚ruku‘ a dotkl se Jobova majetku, Hospodin přijímá, ale pověřuje satana, aby udělal tuto ‚špinavou práci‘ svou ‚rukou‘. Hospodin si nechce ‚špinit ruce‘, zkouška však zůstává na jeho rozhodnutí a on sám určuje její rozsah a hranice, ale satan má být jejím vykonavatelem.“ VOGELS, Walter. *Job*, s. 44. Viz též HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 91.

⁹² Satan s Jobem může zacházet podle libosti. Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 8.

kteřá je však vzápětí omezena (אֲלֵהֶשְׁלַח יְדָי).⁹³ Job osobně i nadále zůstává v ruce Boží. Hospodin dopouští zkoušku, protože svého služebníka zná a ví, že obstojí.⁹⁴

Satan, který stál spolu s ostatními jako služebník před Hospodinem, od něj nyní odchází (וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעַם פְּנֵי יְהוָה) a jeho odchod vypadá jako odchod služebníka za vykonáním úkolu. Je však sporné, zda se zde projevuje služebný postoj a zda to, co jde satan vykonat, je skutečně úkolem. Autor v tomto případě užívá slovní spojení פְּנֵי מַעַם. Ačkoli se jedná o běžně užívanou předložku, zde jistým způsobem satanův odchod specifikuje. Ve v. 6 satan spolu s ostatními Božími syny přichází před Hospodina, aby se postavil proti němu (עַל־יְהוָה), v závěru scény doslova *odchází od Hospodinovy tváře*, z jeho přítomnosti.⁹⁵

Druhá nebeská scéna (Job 2,1-7)

Satanův odchod za vykonáním služebného úkolu, kdy je mu dáno do rukou vše, co Job má, a jehož realizace nabývá až hrozivých rozměrů, a kdy se zdá, že nic horšího již nastat nemůže, vyústí v druhou nebeskou scénu (Job 2,1–7), v níž opět vystupuje Hospodin ve své vladařské a soudcovské roli. Svěření moci nad člověkem satanovi nijak neoslabilo jeho moc a postavení, zatímco satan je ve svém opojení mocí znovu konfrontován se skutečností, že jeho postavení je stále služebné.

Druhá nebeská scéna se rovněž skládá ze sedmi veršů, z nichž největší část tvoří opět dialog mezi Hospodinem a satanem. Je situována mezi dvojí popis satanova jednání v neprospěch hlavního hrdiny a stejně jako první nebeskou scénu ji lze chápat jako zdůvodnění tohoto jednání, jež však má v tomto případě vystupňovanou formu. V. 1 tvoří jako v předchozím případě úvod, kdy přichází na scénu satan. Ve vv. 2–6 autor předkládá dialog mezi Hospodinem a satanem, kde má tentokrát větší prostor Hospodin. V. 7, v němž satan odchází od Hospodina, celek uzavírá. Text opakuje doslovně některé pasáže, které se vyskytují v první nebeské scéně, ale zároveň v něm lze nalézt jemné rozdíly nebo doplnění, jež je třeba vnímat jako záměrné.⁹⁶

⁹³ Hospodin svou odpovědí nechává satana, aby podrobil zkoušce své podezření, ale stanovuje mu pevné meze. Srov. SYRING, Wolf-Dieter. *Hiob und sein Anwalt*, s. 72.

⁹⁴ CRENSHAW, James L. *Old Testament Wisdom*, s. 102.

⁹⁵ Ve v. 12 satan odchází הַיְהוָה פְּנֵי מַעַם (*od Hospodinovy tváře*), Tg dodává בְּהֶרְמַנָּה (*se souhlasem*).

⁹⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 40.

Text Job 2,1-6

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים	¹ Nastal den, a přišli synové Boží,
לְהִתְנַצֵּב עַל־יְהוָה	aby předstoupili před Hospodina,
וַיָּבֹא גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם	a přišel mezi ně také satan,
לְהִתְנַצֵּב עַל־יְהוָה:	aby předstoupil před Hospodina.
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן אֵי מִזֶּה תָּבֹא	² Hospodin řekl satanovi: „Odkud přicházíš?“
וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר	Odpověděl satan Hospodinu a řekl:
מִשָּׁט בְּאָרְצִי וּמִהֲתֵהֵלֵךְ בָּהּ:	„Pobíhal jsem po zemi a procházel se po ní.“
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן	³ Řekl Hospodin satanovi:
הֲשָׁמַתְּ לִבְךָ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב	„Zdalipak sis všiml mého služebníka Joba,
כִּי אֵין כַּמֶּהוּ בְּאָרְצִי	že není jako on na zemi,
אִישׁ תָּם וְיֵשֶׁר	muž bezúhonný a upřímný,
יִרָא אֱלֹהִים וְסָר מִרַע	bojí se Boha a vyhýbá se zlému,
וְעֹדְנֵו מִחֻזִּיק בְּתַמָּתוֹ	a stále pevně trvá ve své bezúhonnosti,
וַתְּסִיתָנִי בּוֹ	ačkoli jsi mě proti němu přiměl,
לְבַלְעוֹ חַנָּם:	abych ho bezdůvodně ničil.“
וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר	⁴ A odpověděl satan Hospodinu a řekl:
עוֹר בְּעַד־עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לְאִישׁ	„Kůži za kůží a všechno, co patří člověku,
יָתֵן בְּעַד נַפְשׁוֹ:	dá za svůj život.
אִוִּלֵּם שְׁלַח־נְיָ אֶדְבֹּר	⁵ Ale vztáhni svou ruku
וְגַע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בָּשָׂרוֹ	a dotkni se jeho kostí a masa,
אִם־לֹא אֶל־פָּנָיו וְיִבְרַכְךָ:	zdalipak ti nebude do tváře zlořečit?“
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן	⁶ Řekl Hospodin satanovi:
הִנֵּנוּ בְיָדְךָ אֵף אֶת־נַפְשׁוֹ שְׁמֹר:	„Hle, je v tvé ruce, jen jeho život sřež.“
וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵאֵת פְּנֵי יְהוָה	⁷ A vyšel satan od tváře Hospodinovy
וַיִּדָּף אֶת־אִיּוֹב בַּשָּׁחִין רַע מִכַּף רִגְלוֹ עַד קַדְקֵדוֹ	a zasáhl Joba zlými vředy od hlavy k patě.

2,1 *nastal den, a přišli Boží synové, aby předstoupili před Hospodina, a přišel také satan mezi ně, aby předstoupil před Hospodina.* V Job 2,1 opět dochází ke změně děje⁹⁷ a z pozemské reality čtenář vstupuje do nebeských sfér, kde je znovu svědkem zasedání soudního tribunálu. Před vládce a soudce Hospodina přicházejí Boží synové⁹⁸ a mezi nimi i satan. Autor však oproti 1,6 dodává, že přišel, aby se i on postavil před Hospodina (וַיָּבֹא גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם לְהִתְנַצֵּב עַל־יְהוָה). Tento dodatek se na první pohled může jevit jako nepřilíš významný detail, avšak v kontextu první ne-

⁹⁷ Stejně jako v 1,6 je věta uvozena obratem וַיְהִי הַיּוֹם. Celý verš je téměř identický s 1,6, je však k němu připojen dodatek o satanovi, který také předstoupuje před Hospodina (וַיָּבֹא גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם לְהִתְנַצֵּב עַל־יְהוָה). LXX tento dodatek neobsahuje, naopak v Tg je v obou nebeských scénách.

⁹⁸ Viz pozn. 18.

beské scény a satanova jednání po rozhovoru s Hospodinem navazuje na problematiku služebního postavení a získává tak v tomto smyslu význam. Satanovi sice byla svěřena moc, byl mu dán do rukou člověk a jeho majetek, ale přestože se stal vykonavatelem moci, zůstává nadále služebníkem, který je podřízen Hospodinu, a má tedy povinnost podat zprávu o tom, co dělal, a má se před ním z čeho zodpovídat. Navíc byl-li mu svěřen úkol, a to, co si vymohl, pečlivě splnil, musí o tom vládce informovat. Text targumu je opět sdílnější, protože onen den nazývá velkým dnem soudu, odpuštění hříchů (יום דינא רבא יום שיבוק סורהניא), a satan přichází, tak jako ostatní Boží andělé, aby se i on postavil k soudu před Hospodina (למקום בדינא קדם יי).

2,2 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן אִי מִזֶּה תָּבֵא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר מִשָּׁט בְּאָרְץ וּמִהַתְהַלֵּךְ בָּהּ 2,2 *Hospodin řekl satanovi: „Odkud přicházíš?“ Odpověděl satan Hospodinu a řekl: „Pobíhal jsem po zemi a procházel se po ní.“* Průběh soudního líčení pokračuje již známým způsobem.⁹⁹ Hospodin opět vyzývá satana, aby se zodpovídal ze svého konání, a on pro něj má stejnou odpověď jako v 1,7. Přiznává, že chodil po zemi a slídil, kde by našel něco proti lidem, a tím i proti Hospodinu. V návaznosti na bezprostředně předcházející text, který popisuje satanovo nakládání s Jobem, tato zjevně formální fráze působí poněkud nelogicky, protože je jasné, že přichází poté, co využil toho, že mu Hospodin dal do moci vše, co Joba obklopovalo. Na druhou stranu však tato skutečnost jen potvrzuje, jaké je pozadí satanova pobíhání a slídění po zemi.¹⁰⁰

2,3 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשִׁמְתָּ לְבָבְךָ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּאָרְץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע 2,3 *Hospodin řekl satanovi: „Všiml sis mého služebníka Joba, že není na zemi jako on, muž bezúhonný a upřímný, bojí se Boha a vyhýbá se zlému, stále pevně trvá ve své bezúhonnosti, ačkoli jsi mě proti němu popudil, abych ho bezdůvodně ničil.“* Hospodin se ujímá slova a opět chválí svého služebníka Joba. Biblický autor tentokrát poskytuje v dialogu větší prostor Hospodinu a jeho řeč vyznívá jako soudní obžaloba satana.¹⁰¹ K charakteristice Joba, která je identická s podáním 1,1 a 1,8, přidává konstatování, že jeho zbožnost není zjištěná (הַנֶּחֱמָה), jak tvrdil satan (srov. 1,9). Zkoušku, již si satan vymohl, proto nazývá bezdůvodnou (הַנֶּחֱמָה).¹⁰²

⁹⁹ Hospodinova otázka ve v. 2, וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן אִי מִזֶּה תָּבֵא, používá odlišnou předložku oproti 1,7, kterou lze přeložit také jako *od koho* přicházíš (Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 50).

¹⁰⁰ Srov. pozn. 71.

¹⁰¹ Autor používá velmi silný antropomorfismus, když nechává Hospodina vyslovit vůči satanovi výčitku, že ho nechal bezdůvodně (הַנֶּחֱמָה) ničit Joba. N. Habel připomíná základní význam kořene בלע jako pohlcení. Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 79.

¹⁰² הַנֶּחֱמָה lze rovněž chápat jako slovní hříčku v souvislosti s Jobovou nezištností v 1,9. Hospodinovo označení Jobovy zkoušky jako bezdůvodné je odpovědí na satanovo zpochybnění jeho upřímné zbožnosti. Job je zbožný

2,4 וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר עוֹר בְּעֵד־עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ 2,4 *a satan Hospodinu odpověděl a řekl: „Kůži za kůži a všechno, co je člověka, dá za svůj život“.*¹⁰³ Satan se však nevzdává a snaží se Hospodina přesvědčit, že Jobova zkouška nebyla dostatečná, aby ukázala, jaký skutečně je. Jeho integritu, již Hospodin vyzdvihuje, označuje za povrchní.¹⁰⁴ Opět se pokouší dokázat Hospodinu jeho bezmoc a naivitu vůči lidem a dosáhnout toho, aby mohl zasáhnout člověka přímo, tedy provést to, co mu Hospodin původně nedopřál. Satanovo prohlášení, že za sebe samého dá člověk všechno, co má, zde vyznívá výsměšně vzhledem k tomu, co předcházelo.

2,5 אִוְלָם שְׁלַח־נָא יָדְךָ וּגַע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׂרוֹ אִם־לֹא אֶל־פְּנֵיךָ יַבְרַכְךָ 2,5 *Ale vztáhni svou ruku a dotkni se jeho kostí a masa,*¹⁰⁵ *zdalipak ti nebude zlořečit do tváře?*“ Hospodinovo vztažení původně ochranné ruky má být příčinou odvrácení se od Boha. Zlořečení, zde opět בַּרְךָ,¹⁰⁶ znamená zavržení Boha, a tedy jistou smrt. Tuto souvislost dokládá také výčitka Jobovy ženy (2,9), kdy Joba nabádá ke zlořečení Bohu, jež vede ke smrti, která však pro něj měla být vysvobozením. Satan tedy požaduje, aby Hospodin projevil svou moc tím, že na Joba vloží svou trestající ruku.¹⁰⁷

2,6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲנִוּוּ בְּיָדְךָ אֶת־נַפְשׁוֹ שְׂמֵר 2,6 *Hospodin řekl satanovi: „Hle, je v tvé ruce, jen jeho život střež.“* Hospodin však svou moc ukáže jinak: satanovi sice dává do rukou, tedy do moci, Joba, ale opět klade hranice a ponechává si v moci jeho život.¹⁰⁸ Dává mu ho do moci, ale ukládá mu, aby zachoval, střežil (שְׂמֵר) jeho život, což vyznívá lehce ironicky.¹⁰⁹

2,7 וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֶת פְּנֵי יְהוָה וַיֵּף אֶת־אֵיּוֹב בְּשַׁחֲזֵין רַע מִכַּף רִגְלוֹ עַד קְדָקְדוֹ 2,7 *A satan vyšel od Hospodina a zasáhl Joba zlými vředy od hlavy až k patě.* Po tomto Božím rozhodnutí satan opět odchází

---

nezávisle na Božím požehnání, tedy bez důvodu, a zkoušet ho je proto zbytečné.

Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 94.

¹⁰³ Autor užívá pravděpodobně beduínského přísloví, jímž chce satan naznačit, čeho chce dosáhnout, totiž získat moc i nad Jobem. Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 22–23; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 15; DELITZSCH, Franz. *Biblical Commentary on the Book of Job*, s. 68.

¹⁰⁴ Význam rčení *kůži za kůži* je předmětem četných diskusí. Jobova zbožnost je z pohledu satana povrchní, nejde do hloubky pod kůži (Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95). Ve spojení s životem (נַפְשׁוֹ) charakterizuje Joba jako člověka, kterého se nedotýká ztráta majetku, ale pouze to, co se týká přímo jeho osoby. Viz např. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 15; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 23; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95.

¹⁰⁵ Kostí a maso (אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׂרוֹ) zde znamenají celé lidské tělo.

¹⁰⁶ Viz pozn. 39 a 40.

¹⁰⁷ Srov. pozn. 41.

¹⁰⁸ Hospodin opět nechává satana, aby byl „výkonnou silou“ (pozn. 41). Tentokrát je terčem jeho konání Job osobně, ale Hospodin, podobně jako v prvním případě, klade pevné meze.

¹⁰⁹ Srov. CRENSHAW, James L. *Defending God: Biblical Responses to the Problem of Evil*. New York: Oxford University Press, 2005, s. 68. Satan v předchozím verši tvrdil, že člověk (lidé) dá všechno za svůj život. Autor si zde opět neodpustil slovní hříčku, protože právě život je tím, nad čím satan moc nezískal.

„splnit svůj úkol“. Sedmý verš má rychlý dějový spád: oproti 1,12, kdy satan pouze odchází (od Hospodinovy tváře, z jeho přítomnosti), je zde uvedeno, co po odchodu provede. Sice se nesmí dotknout Jobova života, ale jako prostředek k dosažení svého cíle zvolí kožní chorobu.¹¹⁰ Kožní choroba dle Lv 13 vylučovala člověka ze společenství s Bohem i lidmi a znamenala jakousi smrt za živa. Tím autor rovněž vysvětluje, proč Hospodin výslovně zakazuje, aby satan vztáhl ruku na Jobův život, a zároveň také vychází najevo, jaký je skutečný satanův záměr. V závěru satan opět odchází od Hospodina, doslova od Hospodinovy tváře (מִצַּחַת פְּנֵי יְהוָה), tj. z jeho přítomnosti.¹¹¹

Boží všemohoucnost v nebeských scénách (Job 1,6–12 a 2,1–7)

Jobovské nebeské scény sice neobsahují výslovnou zmínku o Boží všemohoucnosti, avšak autorův popis Božího jednání staví před čtenáře mocného a svrchovaného Boha. Boží moc autor předkládá dvěma způsoby. V prvním případě se jedná o autorův popis Boha a jeho jednání, v druhém případě Boží moc vyplývá z jednání jeho protivníka.

Bůh je nazýván Hospodin, jedná se tedy o Boha Izraele. Jméno také evokuje všechny funkce, které Hospodin zastává vůči Izraeli. Tento Hospodin je Hospodinem zástupů,¹¹² což vyjadřuje jeho stvořitelskou a královskou moc, a je mu podřízeno všechno stvoření. Jeho péče o stvoření se projevuje i v požehnání, jímž zahrnuje Joba, ale také v tom, že sice dopouští zkoušku, ale ponechává si moc nad životem. Je vladařem, který má i soudcovskou pravomoc a jako první se ujímá slova. Jako vyšetřující soudce klade otázky, aby svůj protějšek přivedl k pravému poznání.

Obraz satana ukazuje jeho podřízenost mocnému Bohu: je tím, kdo přichází postavit se před Hospodina. Rovněž jeho snaha přesvědčit Boha, aby zasáhl v neprospěch svého služebníka Joba, potvrzuje Boží svrchovanou moc.¹¹³ Satan svůj záměr nemůže uskutečnit sám, tato

¹¹⁰ Vředy, jimiž satan zasáhne Joba ve v. 7 (בַּשִּׁיחַ יִי עַרְוֹתָ), jsou vyjádřeny stejným termínem jako jedna z egyptských ran v Ex 9,9 nebo kožní projevy v Lv 13. O jaký druh kožní choroby se přesně jedná, není zcela jasné. Přívlástek *zlý* (עָרָו) však znamená závažnost a nevyčísitelnost Jobova onemocnění, které Joba zcela společensky diskvalifikovalo. Job je pak raněn od hlavy k patě, tj. doslovně od chodidla po temeno (לְרֹגְלֵי עַד מִצְחָתוֹ), tedy po celém těle. Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 16; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 25, HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95.

¹¹¹ Autor tentokrát používá předložku מִצַּחַת, která však nemění smysl výpovědi.

¹¹² Hospodin jakožto král bohů má dvůr, jako je tomu ve vizi Micheáše v 1Král, je obklopen svou božskou suitou, rádci a služebníky. Srov. např. POPE, Marvin H. *Job*, s. 9.

¹¹³ Skutečnost, že Hospodin připustí, aby satan Joba zkušel, se na první pohled může jevit jako bezohledný projev moci. V kontextu celé knihy však ukazuje Boží důvěru, kterou má ke svému služebníkovvi.

kompetence mu musí být jedině svěřena Bohem.¹¹⁴ Proto se ho snaží přimět k tomu, aby zasáhl sám, nebo mu alespoň udělil potřebnou moc. Hospodin ji sice satanovi udělí, avšak vymezuje její rozsah, a je evidentní, že tento krok v žádném případě jeho moc neomezuje.

Boží všemohoucnost se v nebeských scénách tedy projevuje na dvou základních rovinách, a to ve výkonu vladařské moci a ve výkonu spravedlnosti. Boží spravedlnost, jež se projevuje v popisovaném soudním jednání, je milosrdná. Bůh vede souzeného formou dialogu k poznání pravdy, jak je patrné také později v dialozích Hospodina s Jobem.

1.2.2 Hospodin, průvodce po stvoření

Hospodin jako průvodce po stvoření vystupuje v teofanii (Job 38,1 – 42,6), jež bývá obvykle nahlížena v kontextu bezprostředně předcházejícího vystoupení Elíhúa. Zde je však zařazena za nebeské scény, protože na ně navazuje jako další prezentace Boha z pohledu autora knihy. Ani téma teofanie není, podobně jako nebeské scény, ve starozákonních textech ojedinelé (např. Ex 16,20; 1 Král 19,11–13; Ez 1,4).¹¹⁵ Text obsahuje některé styčné body s nebeskými scénami (např. soudní charakter jednání či komunikace formou dialogu), avšak tyto prvky, jež se na první pohled jeví jako podobné, vykazují při podrobnějším zkoumání zajímavé rozdíly a dialog mezi Hospodinem a Jobem je pak vlastně jedinou skutečnou komunikací v knize.¹¹⁶

Teofanii lze podobně jako nebeské scény rozdělit na dvě části (38,1 – 40,5 a 40,6 – 42,6), které obsahují určité paralely. Každá z nich je uvozena Hospodinovou výzvou a zakončena Jobovou reakcí. Mezi Hospodinovu výzvu a Jobovu reakci klade autor popis stvoření, který sice není v sapienciální literatuře neobvyklý, avšak autor ho v tomto případě pojal osobitým způsobem. Jako součást dialogu je rovněž zpracován formou otázek, které navazují na předcházející oslovení Joba, a průvodcem tentokrát není mudrc, nýbrž sám Hospodin.

Teprve tehdy, když zmlknou lidé, nastává chvíle, kdy promlouvá Bůh. V 32,1 umkli Jobovi přátelé, po nich přestal mluvit Elíhú a nakonec již nemá co říci ani Job. V tomto okamžiku

¹¹⁴ Hospodinovo jednání může působit překvapení, jako by se nechal strhnout pochybnostmi, které mu stále předkládá satan. Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 94–95; VOGELS, Walter. *Job*, s. 52–53. Moc nad lidským životem má pouze Hospodin, proto satan nesmí vztáhnout ruku na Jobův život.

¹¹⁵ Delitzsch jev vysvětluje jako předzvěst sebezjevení Boha ve světě, kdy se ukazuje ve své velikosti budící úžas a v soudní moci. Viz DELITZSCH, Franz. *The Book of Job*, s. 312.

¹¹⁶ Viz MIES, Françoise. *L'espérance de Job*. Leuven: Leuven University Press, 2006, s. 395.

ku vstupuje na scénu Hospodin, který se do této chvíle zdál být netečný¹¹⁷ k Jobovým nářkům. Jeho odpověď však ukazuje, že vyslechl vše, co vyslovili jednotliví aktéři děje. Ve své řeči navazuje na témata, jež mu předložil Job (např. Job 9),¹¹⁸ a dává odpověď na všechny jeho otázky.¹¹⁹ Obrací se na Joba a začíná tak rozhovor. Po této první výzvě následuje „cesta“ po stvoření, na niž navazuje druhá Hospodinova výzva a Jobova reakce.

První Hospodinova výzva Job 38,1-3

První Hospodinovu výzvu Jobovi tvoří tři verše, jež navazují na promluvu Elíhúa a předcházejí popisu, který se věnuje tématům prvních dnů stvoření, jak jsou zachycena v Gn 1 – 2. První verš má funkci úvodu, kdy vypravěč uvádí na scénu Hospodina, jenž ve druhém verši oslovuje Joba a ve třetím verši svého služebníka vyzývá, aby se zodpovídal ze svého jednání.

Text Job 38,1-3

וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה וַיֹּאמֶר:¹ ¹Hospodin odpověděl Jobovi z vichřice a řekl:
 מִי זֶה מַחְשִׁיב עֲצָה בְּמִלִּין בְּלִי־דַעַת:² ²Kdo to zatemňuje úsudek slovy bez znalosti.
 אֲזַרְנָא כַּגִּבֹר הַלְצִיד וְאֶשְׂאֵלָה:³ ³Opásej si jako muž svá bedra a budu se tě ptát,
 וְהוֹדִיעַנִי: a podáš mi vysvětlení.

38,1 וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה וַיֹּאמֶר: *Hospodin odpověděl Jobovi z vichřice a řekl.* Autor zde opět používá Boží jméno יְהוָה, poprvé od prologu knihy.¹²⁰ Hospodin přichází v bouři, jež je při teofanii obvyklým doprovodným jevem.¹²¹ Klíčové je však slovo, jímž se na Joba obra-

¹¹⁷ Boží mlčení může připomínat jiná zpracování jobovského tématu. V sumerské verzi je trpící přijat božstvem teprve tehdy, kdy uzná svou nepravost bez ohledu na to, jestli skutečně nějakou spáchal. Srov. Man and His God. A Sumerian Variation of the "Job" Motif. In PRITCHARD, James B. (ed.). *The Ancient Near East. A New Anthology of Texts and Pictures*. 2. sv. Princeton: Princeton University Press, 1975, s. 136–141.

¹¹⁸ Viz např. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 527; VOGELS, Walter. *Job*, s. 228: autor připomíná, že témata, jež dosud rozvíjel Job, nyní probírá Hospodin.

¹¹⁹ D. Barthélemy charakterizuje knihu Job jako knihu, v níž si Izrael klade otázku, jaká je situace člověka-pohana ve vztahu k Bohu, tedy člověka, který nezná zjevení a jemuž se Bůh ještě neukázal ve slovu. Viz BARTHÉLEMY, Dominique. *Dieu et son image*. Paris: Cerf, 1973, s. 20. V této perspektivě lze nahlížet nejen Jobovu snahu pochopit Boží jednání, ale také Boží výrok o zatemňování úradku či Jobovo poznání vycházející z osobního setkání s Hospodinem.

¹²⁰ Vynechání tohoto označení Boha v dialozích bývá považováno za projev neizraelského původu aktérů, kteří jsou všichni nějakým způsobem spojeni s oblastí Edomu, zatímco Boží jméno יְהוָה kniha Exodus uvádí jako součást osobního zjevení Boha Izraeli. Viz WILSON, Gerald H. *Job. New International Biblical Commentary*. Peabody: Hendrickson Publishers, 2007, s. 422.

¹²¹ Viz POPE, Marvin H. *Job*, s. 292. Bouře (הַסְּעָרָה) ve SZ však také bývá metaforou pro Boží soud nad člověkem (viz např. Job 9,17). V kontextu Job 38,2–3 by v tomto smyslu mohla být uvedením do soudního procesu, který následuje. Nejde však přímo o vykonání soudu, ale o předvolání.

cí, Bůh se tedy zjevuje ve slovu.¹²² Hospodin Jobovi odpovídá (וַיַּעַן יְהוָה אֶת-אִיּוֹב). Toto vyjádření naznačuje změnu oproti rozhovorům Joba s přáteli, kde není uvedeno, komu jednotliví mluvčí odpovídají, a zároveň odkazuje na 31,35, kde Job žádá od všemocného (שׁוֹמֵר) odpověď. Tím, že se Hospodin obrací přímo na Joba, dává autor najevo, že se nejedná o odpověď Elíhuovi, nýbrž že začíná skutečná komunikace mezi Bohem a Jobem.¹²³

38,2 זה מְהִשִּׁיב עֵצָה בְּמַלְיָן בְּלִי-דַעַת: *kdopak zatemňuje úsudek slovy bez znalosti?* Touto první otázkou Hospodin ukazuje Jobovi hodnotu slov. Nazývá je neuváženými, doslova bez znalosti, poznání (בְּלִי-דַעַת). Svou nevědomostí Job zatemňuje (מְהִשִּׁיב) Boží záměr,¹²⁴ který patří k Božím atributům, podobně jako moudrost či moc, klade ho do nesprávného světla, a upírá tím Bohu jeho prozřetelnost.¹²⁵ Hospodin staví Jobova slova do pravého světla: je Bohem, který dává poznání, je stvořitelem, který dává věcem řád.

38,3 וְהוֹדִיעֲנִי: אֶת-אֲשָׁאֵלְךָ וְאֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֲנִי: *opásej si jako muž svá bedra a budu se tě ptát a podáš mi vysvětlení.* Výzva k opásání beder (וְאֶשְׁאָלְךָ וְאֶשְׁאָלְךָ) znamená předvolání k soudu, k výslechu.¹²⁶ Hospodin zde tedy opět vystupuje v roli soudce a hned v druhé části verše vysvětluje, jak bude soudní proces probíhat (וְהוֹדִיעֲנִי). גִּבֹּר bývá s odvoláním na Tg interpretován jako גִּבֹּר, *hrdina, válečník*, který se má postavit Hospodinu.¹²⁷

Popis stvoření

Jde-li o soudní proces, pak se Hospodin Joba neptá, co dělal, jak tomu bylo v případě sata-
na v nebeských scénách, nýbrž navazuje na to, co Job řekl, a formou otázek ho provází po
stvoření (38,4 – 39,30).¹²⁸ Hospodin sám se prezentuje jako stvořitel. Pro sapienciální literatu-
ru typický seznam stvoření, jak bylo naznačeno výše, autor pojal neobvyklým způsobem, jeli-
kož je součástí teofanie a soudního líčení. Hospodin ve svých otázkách klade důraz na pozná-

¹²² Na rozdíl od Elíhuova popisu bouře doprovázející Boha (Job 37,2–6), jež je projevem jeho moci, tvoří vichřice ve 38,1 prostředí, v němž zaznívá Hospodinovo slovo. (Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 524).

¹²³ Viz MIES, Françoise. *L'espérance de Job*, s. 395; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 422.

¹²⁴ Boží úradek, úsudek (עֵצָה) znamená také plán či záměr. Problém, na který zde Hospodin upozorňuje, je skutečnost, že Job svým mluvením o věcech, o nichž nemá dostatečné povědomí, vnáší do jeho plánu nelad (viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 424).

¹²⁵ Viz např. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 525; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 521; srov. POPE, Marvin H. *Job*, s. 291.

¹²⁶ Srov. MIES, Françoise. *L'espérance de Job*, s. 394–396.

¹²⁷ Opásání beder znamená vykasání splývavého oděvu a jeho zachycení do opasku, aby nepřekážel v pohybu. Člověk se takto připravuje na zápas nebo těžkou práci. Bedra jsou část těla, již má mít bojovník před zápasem zakrytou. Odkrytí znamená porážku v boji (viz např. Iz 45,1). Jobův úkol poznat Boha je námaha, která vyžaduje přípravu a vytrvalost. Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 525; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 521; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 520.

¹²⁸ Srov. např. VOGELS, Walter. *Job*, s. 228.

ní a moc. Jako stvořitel má plné poznání světa až do detailu, zatímco lidé poznávají jen nejasně. Když ve v. 4 začíná Hospodin otázkou: *כַּדְּיִי אֵיפֹה הָיִיתָ בְּקִדְדֵי אֲרָץ* *kdes byl, když jsem zakládal zemi*, výčet stvoření nápadně připomíná hymnus na stvoření v Gn 1, a Hospodin uvádí Joba do širšího kontextu celého stvoření a značně rozšiřuje jeho omezené obzory. Může mít Job moc a kontrolu nad něčím ze stvoření?¹²⁹ V popisu stvoření Hospodin postupuje od založení země přes oddělení dne a noci až po stvoření rostlin a živočichů. Je pánem nebeských těles (38,7; 31–32), ztotožňovaných s Božími zástupy.¹³⁰ Jako stvořitel je původcem všeho a vše má ve své moci.

Hospodinova otázka v Job 40,1-2

V závěru první řeči se Hospodin opět důrazně obrací na Joba a ukazuje mu dosah jeho slov, když se ho táže, zda je možné zápasit s Bohem a kárat ho (40,1–2). První popis stvoření tak uzavírá otázka, kterou Hospodin klade Jobovi, na niž navazuje Jobova reakce ve 40,3–5. Po úvodním verši (40,1) se Hospodin opět obrací přímo na Joba a jeho otázka se týká spravedlnosti.

Text Job 40,1–2

<p>¹ וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר: ² הֲרַב עִם־שָׂדֵי יִסּוּר מוֹכִיחַ אֱלֹהִים יַעֲנֶנָּה:</p>	<p>¹A odpověděl Hospodin Jobovi a řekl: ²„Lze mít spor s všemohoucím a být karatelem, ten, kdo Boha odsoudil, ať odpovídá.“</p>
--	--

40,1 וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר: *a odpověděl Hospodin Jobovi a řekl.* Verš uvádí Hospodinovu řeč, tentokrát však autor nespecifikuje, jakým způsobem Bůh promluvil. Připomíná, že Hospodinovy proslovy jsou odpověďmi na Jobovy otázky, které mu kladl.¹³¹

40,2 הֲרַב עִם־שָׂדֵי יִסּוּר מוֹכִיחַ אֱלֹהִים יַעֲנֶנָּה: *lze mít spor s všemohoucím a být karatelem, ten, kdo Boha odsoudil, ať odpovídá.* Bůh zde vystupuje jako všemocný (שָׂדֵי) a žádá odpověď od toho, kdo ho obvinil. Jobovo obvinění se netýká Boží moudrosti a vztahu k celému stvoření, ale dožaduje se uznání vlastní integrity a projevu postoje nespravedlnosti ze strany Boha. Hospo-

¹²⁹ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 424–425.

¹³⁰ Viz POPE, Marvin H. *Job*, s. 293.

¹³¹ Srov. např. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 449; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 561; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 548–549.

din však uvádí Joba do správného kontextu.¹³² Dialog pokračuje Jobovou reakcí (40,3–5), kdy vlivem poznání umlká a na scénu opět vstupuje Hospodin.

Druhá Hospodinova výzva Job 40,6–8

Druhá Hospodinova výzva rovněž tvoří úvod k popisu stvoření a připravuje prostor pro Jobovo vyznání ve 42,1–6. Skládá se opět ze tří veršů, z nichž první (40,6) konstatuje, že si Hospodin bere slovo, ve druhém (40,7) se obrací na Joba a v posledním (40,8) pokračuje v soudním líčení.

---

¹³² Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 449; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 548–549.

Text Job 40,6–8

וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן־סַעֲרָה וַיֹּאמֶר:⁶ ⁶A odpověděl Hospodin Jobovi z bouře a řekl:
 אָזְרֵנָּה כַּגִּבֹּר הַלְצִיךָ אֶשְׂאֵלְךָ⁷ ⁷Opásej si jako muž svá bedra, budu se tě ptát
 וְהוֹדִיעֵנִי: a vysvětlíš mi.
 הֲאֵף תִּפְרֹּ מִשְׁפָּטֵי תְרַשִּׁיעֵנִי⁸ ⁸Skutečně chceš rušit můj soud, odsoudit mě,
 לְמַעַן תִּצְדֵּק: abys byl spravedlivý?

40,6 וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן־סַעֲרָה וַיֹּאמֶר: *a odpověděl Hospodin Jobovi z bouře a řekl.* Druhá Boží řeč začíná shodným slavnostním úvodem jako první a opět zahajuje dlouhý Hospodinův proslav.¹³³ Hospodin přichází ve vichřici, znovu promlouvá k Jobovi a po krátké pauze pokračuje v původním přívalu slov.¹³⁴

40,7 אָזְרֵנָּה כַּגִּבֹּר הַלְצִיךָ אֶשְׂאֵלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי: *opásej si jako muž svá bedra, budu se tě ptát a vysvětlíš mi.* Stejnými slovy jako v 38,3¹³⁵ volá Hospodin Joba k soudu a vyzývá ho, aby se postavil čelem k přívalu Božích slov. Ukazuje mu, že náročný úkol, kvůli němuž se měl přepásat, ještě neskončil.¹³⁶

40,8 הֲאֵף תִּפְרֹּ מִשְׁפָּטֵי תְרַשִּׁיעֵנִי לְמַעַן תִּצְדֵּק: *skutečně chceš rušit můj soud, odsoudit mě, abys byl spravedlivý?* Zde je oproti 38. kapitole doplněna otázka týkající se nařčení Boha svévolníkem. Hospodin ukazuje dosah Jobových slov a zároveň nesprávné pojetí moci a spravedlnosti, totiž jako svévole. Zatímco v prvním případě (38,1–3) je předmětem Hospodinovy řeči moudrost, již Job hledá, zde pojednává spíše o právu, jehož chce Job také dosáhnout. Job se cítí být v právu a je pro něj nesnadné věřit, že Bůh je spravedlivý. V jeho pojetí musí Bůh nést vinu, pokud je on sám nevinný. Bůh však má vlastní „řád spravedlnosti“, svůj úsudek, který zjevně neodpovídá tomu, co za „řád spravedlnosti“ považuje Job. Proto také Hospodin Jobovi nevy-

¹³³ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 562.

¹³⁴ Viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 452. Jako se v nebi odehrává dvojí rozhovor mezi Hospodinem a satanem, po němž následuje dvojí zkouška, tak je tomu i na zemi mezi Hospodinem a Jobem. Job naráží na své hranice a jeho odpověď je odmítnutím výpovědi, neboť zjišťuje, že ve svém procesu nemá co dodat. Záležitost však není uzavřena pro Hospodina, který stojí o hlubší odpověď, a proto pokračuje druhým proslavem (srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 236).

¹³⁵ Nejedná se o nudné opakování 38,3, ale o úvod do nového proslavu. Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 562.

¹³⁶ Hospodinova výzva je narážkou na odvěkou touhu člověka být jako Bůh. Job se má připravit jako člověk, ne jako Bůh. Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 452.

týká chybu, ani nezpochybňuje jeho upřímnost¹³⁷ a odpovídá na jeho snahu získat odpověď, že trpí jako spravedlivý, ne v důsledku nějakého provinění.¹³⁸

Druhý popis stvoření

Druhý popis stvoření klade důraz na Boží moc: Hospodin ukazuje, jaký je jeho vztah ke stvoření (40,15 – 41,26). Jobovi klade zásadní otázku, zda je schopen toho, čeho on.¹³⁹ Začíná od projevů moci vyjádřených Božím ramenem¹⁴⁰ a pokračuje vztahem k behemotovi (40,15–24) a leviatanovi (40,25 – 41,26), na nichž také ukazuje svou moc. Lidé se jich bojí, ale Hospodin je jejich tvůrcem a oni jsou mu podřízeni.

Bůh teofanie

Teofanie ukazuje Hospodina v první řadě jako mocného a spravedlivého soudce, který volá svého služebníka k odpovědnosti; tento obraz navazuje na soudcovskou úlohu krále Hospodina v nebeských scénách. Je však zároveň soudcem milosrdným, souzeného neobžalovává, ale pomocí otázek ho vede k poznání. Je Bohem dialogu: jeho komunikace s Jobem je skutečným rozhovorem. V rozhovoru s Jobem se stává průvodcem po stvoření a svou moc zjevuje ve svém stvořitelském díle, v divech, jež člověka přesahují a jež jsou nad jeho chápání. Tento mocný, všemohoucí Bůh je původcem stvoření, jeho otcem, a rovněž jeho zacházení s člověkem vykazuje výrazné otcovské rysy.¹⁴¹

1.2.3 Hospodinovo požehnání

Prezentaci Boha z pohledu autora knihy Job uzavírá narativní závěr, který se může jevit jako poněkud laciný happy end, zejména v souvislosti s pojetím spravedlnosti, jejíž tradiční podoba je v knize zpochybňována. Na první pohled připomíná jiná zpracování jobovského tématu, která lze nalézt v různých orientálních literárních památkách. V nich hrdina na rozdíl od Joba přijme možnost skrytého provinění a je svým božstvem přijat a odměněn.¹⁴² V kontextu prologu je v narativním rámci knihy možné vysledovat koncentrickou strukturu,

¹³⁷ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 236.

¹³⁸ Viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 452–453.

¹³⁹ Viz VOGELS, Walter. *Job*, s. 237; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 455.

¹⁴⁰ Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 555.

¹⁴¹ B. Costacurta upozorňuje na jennost Božího jednání při teofanii a Hospodinovo provázení po stvoření přirovnává k otcovskému uchopení dítěte za ruku. Viz COSTACURTA, Bruna. *Giobbe: la sofferenza dell'innocente* (26.2.2008) [28-03-2010] <http://www.gliscritti.it/aprof/conferenze/costacurta040308.htm>.

¹⁴² Srov. např. PRITCHARD, James B. *The Ancient Near East: A New Anthology of Text and Pictures*. 2. sv. Princeton: Princeton University Press, 1975.

kdy prolog nejdříve hovoří o Jobově majetku a rodině a na závěr přicházejí jeho tři přátelé. V epilogu naopak vstupují na scénu nejdříve Jobovi přátelé a v závěru je Jobovi dopřána nadějná budoucnost v početné rodině a značném majetku. Hospodinovo požehnání se opět viditelně projevilo v jeho životě.

Epilog tvoří jedenáct veršů (42,7–17). V prvních čtyřech (42,7–10) vystupuje Bůh, který se tentokrát obrací na tři Jobovy přátele. I zde, stejně jako v prologu a teofanii, autor představuje Boha jako Hospodina.

Text Job 42,7–10

וַיְהִי אַחֵר דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב	⁷ I stalo se poté, co Hospodin promluvil ta slova k Jobovi,
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֱלִיפָז הַתִּימָנִי	řekl Hospodin Elífazovi Témanskému:
חָרָה אַפִּי בָּךְ וּבִשְׁנֵי רֵעֶיךָ	můj hněv plane proti tobě a tvým dvěma přátelům,
כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה	protože jste o mně nemluvili správně
כַּעֲבָדִי אִיּוֹב:	jako můj služebník Job.
וְעַתָּה קַחוּ־לָכֶם שִׁבְעָה־פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים	⁸ A nyní vezměte sedm býků a sedm beranů
וּלְכוּ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב	a jděte k mému služebníkovi Jobovi
וְהֵעֲלִיתֶם עֹלָה בַעֲדָכֶם	a přineste zápalnou oběť za sebe
וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם	a Job, můj služebník, se za vás bude modlit,
כִּי אִם־פָּנְיוֹ אֲשֹׂא	neboť pro jeho tvář ji pozvednu
לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבִלָה	a nebudu s vámi jednat podle toho,
כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה	že jste o mně nemluvili to, co je správně
כַּעֲבָדִי אִיּוֹב:	jako můj služebník Job.
וַיֵּלְכוּ אֱלִיפָז הַתִּימָנִי וּבִלְדָד הַשׁוּחִי	⁹ A šli Elífaz Témanský, Bildad Šúchský,
צִפֹּר הַנַּעֲמָתִי וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵיהֶם יְהוָה	Sófar Naamatský a učinili, jak jim Hospodin řekl.
וַיֵּשָׂא יְהוָה אֶת־פָּנָיו אִיּוֹב:	A Hospodin pozvedl Jobovu tvář.
וַיְהִי נָשׁב אֶת־שִׁבְיַת אִיּוֹב	¹⁰ A Hospodin vrátil zpět Jobův úděl,
כִּי־תִפְלִלוּ בְּעַד רֵעֵהוּ	když se modlil za své přátele
וַיִּסֶּף יְהוָה אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה:	a přidal Hospodin Jobovi všeho dvojnásobně.

42,7a וַיְהִי אַחֵר דִּבֶּר יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב *A stalo se poté, co promluvil Hospodin ta slova k Jobovi.* Začátek verše uvozuje změnu děje a propojuje teofanii s prózou epilogu. Navazuje na Hospodinovo promlouvání při teofanii a potvrzuje, že se zde Hospodin obracel výhradně na Joba, a jeho řeč tudíž nebyla odpovědí Elíhúovi.¹⁴³

¹⁴³ Viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 471.

42,7b וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֱלִיפַז הַתִּימְנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבְשֵׁנֵי רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב: *Řekl Hospodin Elífazovi Témanskému: můj hněv plane proti tobě a tvým dvěma přátelům, protože jste o mně nemluvili správně jako můj služebník Job.* Scéna se mění a Hospodin se obrací na Elífaze z Tému, jednoho z Jobových přátel. Hospodin vyjadřuje svůj hněv vůči němu a jeho dvěma společníkům a tuto svou emoci zdůvodňuje tím, že o něm nemluvili náležitě (נְכוֹנָה) jako jeho služebník (עַבְדִּי) Job. Otázku samozřejmě vyvolává toto Jobovo náležité mluvení o Bohu, které následuje krátce po Boží výtce, že zatemňoval Boží úrdek.¹⁴⁴ Hospodin však bere v úvahu jednak Jobovu změnu smýšlení po poznání Boha, jednak skutečnost, že jeho pohled na Boha byl v dialozích s přáteli blíže pravdě než jejich.¹⁴⁵

42,8 וְעַתָּה קַח־וּלְכֶם שִׁבְעָה־פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים וּלְכוּ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב וְהִעַלִיתֶם עֹלָה בְּעַדְכֶם וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִתְפַּלֵּל: *A nyní vezměte sedm býků a sedm beranů a jděte k mému služebníkovi Jobovi a přineste zápalnou oběť za sebe a Job, můj služebník, se za vás bude modlit, neboť pro jeho tvář ji pozvednu a nebudu s vámi jednat podle toho, že jste o mně nemluvili to, co je správně jako můj služebník Job.* Bůh Jobovým přátelům ukládá, aby přinesli smírnou oběť, a Jobovi, aby se za ně přimlouval. Počet sedmi beranů a býků představuje velkou hodnotu, již si mohou dovolit pouze opravdoví boháči, a zároveň vyjadřuje plnost. Job zde má nezastupitelné místo; Hospodin ho, tak jako již v prologu, nazývá svým služebníkem. Při této oběti je prostředníkem mezi Bohem a trojicí přátel.¹⁴⁶ Hospodin vyjadřuje své milosrdenství ujištěním, že Joba přijme, pozvedne jeho tvář, a přátele nepotrestá, a skutečně tak učiní.¹⁴⁷

42,9 וַיֵּלְכוּ אֱלִיפַז הַתִּימְנִי וּבְלָדָד הַשּׁוּחִי צִפֹּר הַנַּעֲמָתִי וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלִיָּהֶם יְהוָה וַיֵּשֶׂא יְהוָה אֶת־פְּנֵי אִיּוֹב: *A šli Elífaz Témanský, Bildad Šúchský, Sófár Naamatský a učinili, jak jim Hospodin řekl. A Hospodin pozvedl Jobovu tvář.* Ten, který poznal a přijal Boha ve zjevení, se stává prostředníkem a skutečným Božím služebníkem. Kněžskou funkci, již plnil vůči své rodině, nyní vykonává jako přimlouveč za své přátele. Přijetí a nápravu vztahu s Bohem však prožívají obě strany, Job i jeho přátelé.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Srov. např. VOGELS, Walter. *Job*, s. 248–249; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 583–585; POPE, Marvin H. *Job*, s. 350.

¹⁴⁵ Viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 472.

¹⁴⁶ Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 584; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 472–473; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 579–580.

¹⁴⁷ Srov. POPE, Marvin H. *Job*, s. 350.

¹⁴⁸ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 584; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 473; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 580. Hospodin pozvedá Jobovu tvář, tedy přijímá Joba jako takového.

42,10 וַיְהִי כִּשְׁבַע אֶת־שְׂבִית אִיּוֹב בְּהַתְּפַלֵּל לוֹ בְּעַד רֵעָהוּ וַיִּסֹּף יְהוָה אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמַשְׁנֵהוּ: *A Hospodin vrátil zpět Jobův úděl, když se modlil za své přátele, a přidal Hospodin Jobovi všeho dvojnásobně.* Ve své všemohoucnosti Hospodin změní Jobův úděl. Nejedná se však pouze o požehnání, jež se projevuje na materiální rovině, jde také o nový úkol, který Hospodin Jobovi ukládá, totiž kněžskou funkci, již Job jako patriarcha sice vykonával již dříve, ale nyní má tuto zástupnou funkci z Božího pověření jako skutečný služebník Hospodinův.¹⁴⁹

V epilogu vystupuje Hospodin jako mocný soudce, který volá lidi k odpovědnosti, ale zároveň hledá způsob, jak člověka zachránit. Jeho spravedlnost, s níž pravdivě nazývá lidské jednání, doprovází milosrdenství, které vede k přijetí člověka a jeho záchraně. Lidskou spravedlnost a zbožnost odměňuje požehnáním.

Boží všemohoucnost v uvedených částech knihy Job se projevuje zejména ve spravedlnosti, jejíž podobu biblický autor předkládá. Je evidentní, že toto pojetí spravedlnosti se liší od pojetí Joba a jeho přátel.

1.3 Jobův Bůh

Jobovo vnímání Boha biblický autor popisuje na třech rovinách. V Jobově vztahu k Bohu lze zaznamenat určitý vývoj od patriarchálního, institucionálního přístupu přes bolestné hledání pravdy o Bohu až po osobní setkání s Bohem ve zjevení. Při jeho hledání pravdy o Bohu hrají důležitou úlohu tři přátelé, s nimiž vede rozhovor.

1.3.1 Bůh patriarchy

Prolog knihy Job představuje hlavního hrdinu jako patriarchu, který vykonává kněžskou funkci. Jeho zbožnost je institucionální a pojetí spravedlnosti nevybočuje z obvyklého rámce. Z textu prologu lze usuzovat, že Job vnímá Boha jako mocné božstvo, které dává světu pevný řád a vykonává v něm spravedlnost. Tato spravedlnost je retributivní, proto je poctivý život kladen do souvislosti s Božím požehnáním. Tomuto vztahu Joba k Bohu by nasvědčovalo, že Job přináší oběť za své potomstvo (1,4–5), aby mu zajistil Boží přízeň pro případ, že by se proti Bohu provinilo. Plnou oddanost Bohu a nezištnost jednání vyjadřují vv. 21–22 první

¹⁴⁹ POPE, Marvin H. *Job*, s. 351.

kapitoly, kdy Job vyznává Boží moc nade vším a nezištnost, s níž Bůh člověka obdarovává. Zároveň je Bůh pro Joba pánem života, jak vyplývá z jeho odpovědi manželce (2,10).

Text Job 1,4–5

וְהָלְכוּ בְנָיו וַעֲשׂוּ מִשְׁתֶּה בַּיִת אִישׁ יוֹמוֹ ⁴	⁴ Jeho synové chodili a slavili svátek v domě každého z nich
וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ לְשְׁלֹשׁ אַחֵיהֶם לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת עִמָּהֶם:	a posílali a zvali tři své sestry, aby jedly a pily s nimi.
וַיְהִי כִּי הִקְיְפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה ⁵	⁵ Když skončil svátek,
וַיִּשְׁלַח אֱיֹב וַיִּקְדָּשׁם וַהֲשִׁיבֵם בְּבֹקֶר וַהֲעֵלָה עֲלוֹת מִסְפָּר כָּלֵם	posílal Job (<i>pro ně</i>) a zval je k oběti a vstával časně ráno
כִּי אָמַר אֱיֹב	a obětoval oběť za ně všechny,
אוֹלֵי חַטָּאוֹ בְּנֵי וַבְּרַכּוֹ	neboť si Job říkal:
אֱלֹהִים בְּלִבְבָם	možná moji synové hřešili a zlořečili (žehnali)
כִּכָּה יַעֲשֶׂה אֱיֹב כָּל־הַיָּמִים:	Bohu ve svém srdci.
	Tak Job činil vždy.

1,4: *Jeho synové chodili a slavili svátek v domě každého z nich a posílali a zvali tři své sestry, aby jedly a pily s nimi.* Jobových synů bylo sedm, proto na každého připadl jeden den v týdnu.¹⁵⁰ Neznamená to však, že by se se svými sestrami oddávali neustálému slavení; svátek byl bezpochyby výroční záležitostí jako např. svátek stánků na konci roku (srov. Ex 34,22). Každý ze synů slavil svátek ve svém domě. Text neupřesňuje, jestli byli ženatí, ale každý bydlel sám jako Davidovi synové, a neprovdané sestry bydlely v otcově domě. Svátek spočíval v sedmi dnech obětí a osmého dne následovalo svolání k slavnostnímu shromáždění s celopalem.¹⁵¹

1,5: *Když skončil svátek, posílal Job (pro ně) a zval je k oběti a vstával časně ráno a obětoval oběť za ně všechny, neboť si Job říkal: možná moji synové hřešili a zlořečili (žehnali) Bohu ve svém srdci. Tak Job činil vždy.* Oběť na závěr oslav přináší Job jako hlava rodiny. Svolává své syny (וַיִּקְדָּשׁם) ke slavnosti, aby přinesl oběť jejich jménem. Je tak dokonalý, že se bojí i jen náznaku provinění svých dětí, protože

¹⁵⁰ DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 3–4.

¹⁵¹ POPE, Marvin H. *Job*, s. 7–8; CLINES, David J. A. *Job 1-20*. Word Biblical Commentary. Vol. 17. Nashville: Thomas Nelson, 1989, s. 15–16; VOGELS, Walter. *Job*, s. 37–38.

v opojení vínem mohli mladí lidé zapomenout na Boží předpisy. Podobně jako v nebeských scénách je i zde použit eufemismus pro zlořečení Bohu (ברך), který má nahradit termín קלל, aby se zabránilo spojení Božího jména s hanlivým slovem. Jobova patriarchální důstojnost mu nedovolí, aby navštívil domy svých synů, ale oběťmi, které přináší jako hlava rodiny, podstupují jeho potomci očistění. Popisovaný kult je primitivní, bez kněžství, patriarcha sám přináší oběti jako v případě Balaáma (Nm 23,1). Předepsaná oběť v Job 42,8 je sedm býků a sedm beranů jako v Balaámově příběhu. Job vstává brzy, avšak הַשָּׁמַיִם má i význam „vstát rychle“.¹⁵² Job takto jedná „po všechny dny“ (כָּל־הַיָּמִים), tedy pořád.¹⁵³

Text Job 1,21–22

וַיֹּאמֶר ²¹	Řekl:
עָרַם יָצָתִי מִבֶּטֶן אִמִּי	Nahý jsem vyšel z lůna své matky
וְעָרַם אָשׁוּב שָׁמָּה	a nahý se tam vrátím.
יְהוָה נָתַן וַיְהִי לָקַח	Hospodin dal a Hospodin vzal,
יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ:	buď jméno Hospodinovo požehnáno.
וְכָל־זֶאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב ²²	V tom všem Job nezhřešil
וְלֹא־נָתַן תְּפִלָּה לְאֱלֹהִים:	a nedopustil se rouhání vůči Bohu.

1,21: וַיֹּאמֶר עָרַם יָצָתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרַם אָשׁוּב שָׁמָּה יְהוָה נָתַן וַיְהִי לָקַח יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ: *Řekl: Nahý jsem vyšel z lůna své matky a nahý se tam vrátím. Hospodin dal a Hospodin vzal, buď jméno Hospodinovo požehnáno.* Jobovo vyjádření úcty jsou vlastně tematickou deklarací jeho postoje. Sám sebe popisuje jako nahého, tj. postrádajícího majetek, ležícího v lůně a v hrobě. Když přišel o majetek, je zároveň jako novorozенец i jako jeden z nedávno zemřelých. Téma mateřského lůna je u Joba časté (viz např. Job 3,11). Návrat do lůna je vnímán jako návrat do země, která je matkou živých. Člověk je prach ze země, nahý vychází z lůna matky a nahý se vrací do lůna země. Lidské tělo je v útrobach země utvářeno, proto se po smrti vrací do lůna matky země, která všechno rodí a zase přijímá zpět.¹⁵⁴ Vladařská aktivita Hospodina, který dává a bere, je předkládána jako pozitivní skutečnost ve světě, ale v pozdějších Jobových výrocích je právě toto jednání charakterizováno jako svévolné, nespravedlivé a kruté. Hospodin je ten, kdo jedná tak, jak je v jeho očích dobré. Jestliže Job žehná Bohu, jde přesně o to, co o něm říká satan, ale nikoli v tom smyslu, jak to zamýšlel. Nejedná se o zlořečení, nýbrž o vyznání, že Hospodin je Bůh. Vzhledem k situování děje do doby před zjevením Božího jména je užití

¹⁵² POPE, Marvin H. *Job*, s. 8.

¹⁵³ Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 4.

¹⁵⁴ POPE, Marvin H. *Job*, s. 16; CLINES, David J. A. *Job 1-20*, s. 36–40.

jména Hospodin překvapivé, navazuje však na 1,11, aby nebyla pochybnost o tom, na jaké božstvo se obrací: jde o toho Boha, který ho zasáhl.¹⁵⁵

1,22: בְּכָל־זֵאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב וְלֹא־נָתַן תַּפְּלָה לְאֱלֹהִים: *V tom všem Job nezhřešil a nedopustil se rouhání vůči Bohu.* Satan, který chce, aby Job zlořečil Bohu, dosahuje opaku. Závěr klade základní otázku, zda Job Bohu zlořečil. Autor hodnotí Jobova slova: nevyjádří se špatně o Bohu.¹⁵⁶ Job je ve své odpovědi bezúhonný, proto tu není důvod ani žádný hřích, za který by byl trestán.¹⁵⁷

Text Job 2,10

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבִלּוֹת תְּדַבְּרִי גַם	Řekl jí: jako mluví jedna z hříšnic, tak mluvíš i ty.
אֶת־הַטּוֹב נִקְבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים	dobré přijímáme od Boha a zlé nepřijmeme?
וְאֶת־הָרָע לֹא נִקְבֵּל בְּכָל־זֵאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב בְּשִׁפְתָיו:	V tom všem nezhřešil Job svými rty

2,10: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבִלּוֹת תְּדַבְּרִי גַם אֶת־הַטּוֹב נִקְבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים וְאֶת־הָרָע לֹא נִקְבֵּל בְּכָל־זֵאת: *Řekl jí: jako mluví jedna z hříšnic, tak mluvíš i ty. Dobré přijímáme od Boha a zlé nepřijmeme? V tom všem nezhřešil Job na svých rtech.* Jobova žena je zde představena jako pozemská mluvčí skrytého satana a zlořečení nemá být jen projevem bolesti, ale úkonem, který má mít za následek Jobovu smrt. Bůh má oplatit plivnutí do tváře, a zlořečení je proto formou autodestrukce, kdy je Bůh nucen jednat. Job opět nehřeší, zlo nebo dobro očekává od Boha, ne od jiné božské bytosti.¹⁵⁸

Postoj patriarchy Joba, jak je nastíněn v prvních dvou kapitolách, odpovídá jeho charakteristice, již autor uvádí na začátku kapitoly a vkládá do úst Hospodinu v nebeských scénách. V Jobově jednání se odráží péče hlavy početného klanu, který má rovněž kněžskou funkci, o rodinu i osobní postoj k Bohu tváří v tvář neštěstí, jež ho postihlo. Boží spravedlnost chápe v perspektivě zákona odplaty, požehnání, jehož se dostává jemu i rodině, vnímá v závislosti na zbožnosti. Boha považuje za mocného vladaře, který má v rukou lidský život a podle svého uvážení bere nebo dává.

¹⁵⁵ Viz POPE, Marvin H. *Job*, s. 16; CLINES, David J. A. *Job 1-20*, s. 36–40.

¹⁵⁶ Viz DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 11–12.

¹⁵⁷ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 93–94.

¹⁵⁸ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 96; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 18–19; POPE, Marvin H. *Job*, s. 23; CLINES, David J. A. *Job 1-20*, s. 53–55.

1.3.2 Hledání pravdy o Bohu

Jobovým nářkem ve třetí kapitole začíná jeho hledání pravdy o Bohu. Z Jobovy výpovědi vyplývá, že Bůh je pro něj dárce života a přežívání spravedlivého člověka na pokraji smrti je vzhledem k uvedenému pojetí spravedlnosti těžko pochopitelné. V rozhovorech s přáteli vystupuje Bůh jako soudce, jehož výkon spravedlnosti se projevuje v trestu a moc je spojena s až svévolným nakládáním s člověkem. Zároveň je mocným božstvem vzdáleným od člověka. Stejně jako jeho přátelé ho i Job často nazývá všemocným, ale tomuto Bohu připisuje spíše násilné jednání.

Job se při svém hledání pravdy o Bohu ocitá v různých situacích. Jeho pohled je jednak reakcí na vzniklou situaci, jednak je ovlivněn rozhovory s přáteli. Třetí kapitola je uvozena konstatováním, že Job zlořečí svému dni. Vzhledem k jeho obavám, aby nikdo z jeho rodiny nezlořečil Bohu, je toto jeho tvrzení v protikladu k dobrořečení Bohu a k jeho dosavadním postojům.

Text Job 3,20–23

- 20 לָמָּה יִתֵּן לְעֵמֶל אוֹר וְחַיִּים לְמָרִי נַפְשׁ: 20 Proč dává ztrápenému světlo a život těm, kdo mají hořkost v duši,
- 21 הַמְּחַכִּים לְמָוֶת וְאֵינָם וְנִחְפְּרָהּ מִמְּטוֹמֹנִים: 21 Kdo čekají na smrt, a ona nejde, a hledají ji více než skryté poklady,
- 22 הַשְּׂמֵחִים אֶל־גִּיל יְשִׁישׁוֹ כִּי יִמְצְאוּ־קִבְרָה: 22 Těm, kdo jásají radostí, a veselí se, že našli hrob,
- 23 לְגִבּוֹר אֲשֶׁר־דָּרְכוֹ נִסְתָּרָה וַיְסֹף אֱלֹהִים בְּעָדָו: 23 Muži, kterému je jeho cesta zakryta a Bůh mu ji kolem dokola zahradil?

3,20: לָמָּה יִתֵּן לְעֵמֶל אוֹר וְחַיִּים לְמָרִי נַפְשׁ: *Proč dává ztrápenému světlo a život těm, kdo mají hořkost v duši?* Job začíná chápat hořkost své momentální situace, ale přesvědčení o Boží nespravedlnosti ještě není výrazné. Na rozdíl od začátku kapitoly už se neohlíží nostalgicky na potrácený počátek svého života, ale klade si věčnou otázku po jeho smyslu. Světlo je alternativou života, hořkost duše je jako hořkost dne.¹⁵⁹ Nářky už se netýkají jen Joba osobně, ale dochází zde k jejich zevšeobecnění.

3,21-22: הַמְּחַכִּים לְמָוֶת וְאֵינָם וְנִחְפְּרָהּ מִמְּטוֹמֹנִים: הַשְּׂמֵחִים אֶל־גִּיל יְשִׁישׁוֹ כִּי יִמְצְאוּ־קִבְרָה: *Kdo čekají na smrt, a ona nejde, a hledají ji více než skryté poklady? Těm, kdo jásají radostí, a veselí se, že našli hrob?* Důležitým pojmem je čekání, zde v poněkud ironickém smyslu, protože se nejedná o čekání na Hospodina, ale na smrt jako na vykoupení¹⁶⁰ a nalezení hrobu je vnímáno jako nalezení pokladu.¹⁶¹

3,23: לְגִבּוֹר אֲשֶׁר־דָּרְכוֹ נִסְתָּרָה וַיְסֹף אֱלֹהִים בְּעָדָו: *Muži, kterému je jeho cesta zakryta a Bůh mu ji kolem dokola zahradil?* Začátek v. 20 slouží také jako úvod k v. 23; nejde ani tak o hořkost života, která Joba stravuje, ale o bídu existence beze smyslu. Marnost života má dva zřetelné rysy: cesta života je skryta a jeden z těch, kdo ji skrývají, je Bůh. Cestou je míněn způsob života, jeho uspořádání či osud. Pokud je skryt, stává se život nesmyslným a marným a cesta je ztracena. Problém nastává, když tím, kdo zatemňuje cestu a tvoří chaos, je Bůh. V protikladu k satanovu výroku o plotu požehnání se Job jako nevinná oběť cítí být ohrazen

¹⁵⁹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 111; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 40.

¹⁶⁰ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 111.

¹⁶¹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 111.

násilným Bohem.¹⁶² Užití sg. kontrastuje s předchozím plurálem a obecná zkušenost se znovu přesouvá k osobní zkušenosti Jobově. Zatemnění cesty znamená nevědět, jak dál.¹⁶³

Skutečnost, že Bůh ve své moci bere a dává podle svého uvážení, již Job nechápe jako pozitivum. Jeho hledání pokračuje v rozhovoru se třemi přáteli. Jak již bylo naznačeno, nejedná se o dialog v pravém slova smyslu, jednotliví aktéři spíše přednášejí nezávislé proslovy charakterizující mudroslovné směry, jejichž jsou zastánci. Vybrané texty ukazují základní postoje ve vztahu k Bohu. K Jobově situaci se postupně vyjadřují Elífaz Témanský, Bildad Šúchský a Sófár Naamatský a jejich slova ukazují různé aspekty projevů Boží moci, ať už se jedná o jeho stvořitelenskou funkci, spravedlnost a právo či moudrost.

Text Job 5,8–13

- אוֹלָם אָנִי אֶדְרֹשׁ אֱלֹהִים וְאֶל־אֱלֹהִים אֲשֶׁים דְּבַרְתִּי: ⁸Spíše bych hledal Boha a Bohu předložil svou záležitost.
- עֲשֵׂה גְדֹלוֹת וְאִין חָקָר נִפְלְאוֹת עַד־אִין מִסְפָּר: ⁹Toho, který dělá velké a nedostižné věci, nesčetné divy.
- הַזֶּהוּ מְטַר עַל־פְּנֵי־אָרֶץ וְשִׁלַּח מִיָּם עַל־פְּנֵי חוּצוֹת: ¹⁰Toho, který dává déšť na zemi a sesílá vodu na pole.
- לְשׁוֹם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקָדְרִים שָׁגְבוּ יָשַׁע: ¹¹Toho, který ponížené povyšuje, a zarmoucení docházejí vysvobození.
- מִפֶּר מְהֻשְׁבוֹת עָרוּמִים וְלֹא־תַעֲשֶׂינָה יְדֵיהֶם תּוֹשִׁיעַ: ¹²Maří plány vychytralých, aby jejich ruce nevyplnily svůj záměr.
- לְכֹד חֲכָמִים בְּעָרְמָם וְעֵצַת נִפְתָּלִים נִמְהָרָה: ¹³Lapí moudré na jejich chytrost a záměry lstivých se rychle zhroutí.

5,8: אוֹלָם אָנִי אֶדְרֹשׁ אֱלֹהִים וְאֶל־אֱלֹהִים אֲשֶׁים דְּבַרְתִּי *spíše bych hledal Boha a Bohu předložil svou záležitost*. Verš odkazuje na v. 1., kde Elífaz klade otázku, na koho se má Job ve svém volání obracet a snaží se mu nastínit správnou cestu,¹⁶⁴ přičemž by podle něj Job měl uznat před Bohem své provinění. Ukazuje, jak by měl člověk jednat, aby se líbil Bohu a mohl mu předložit svůj spor.¹⁶⁵ Takto pak Job jedná později, kdy předkládá svou při Bohu.¹⁶⁶

¹⁶² Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 111–112; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 41.

¹⁶³ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 41.

¹⁶⁴ DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 57.

¹⁶⁵ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 53.

¹⁶⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 89.

5,9: עֲשֵׂה גְדֻלוֹת וְאֵין הַקָּר נִפְלְאוֹת עַד-אֵין מִקְפָּר. *Toho, který dělá velké a nedostižné věci, nesčetné divy.* Po úvodní výzvě Elífaz navazuje doxologií na Boha.¹⁶⁷ Jednotlivé části ve stylu žalmů začínají participií.¹⁶⁸ Atributy božstva, jemuž se Job odvažuje čelit, jsou uspořádány v této doxologii ke cti Boha (אֵל) stvořitele (עֲשֵׂה). Je to אֵל, který byl předtím představen jako tvůrce smrtelníků. Jazyk této doxologie naznačuje návaznost na sapienciální tradici citovanou Amosem.¹⁶⁹ Božstvo v této tradici je specificky ten, kdo koná divy (עֲשֵׂה גְדֻלוֹת) a vykonavatel zázraků pro lidi na zemi.¹⁷⁰ Elífaz spatřuje jedinou Jobovu naději v Boží moci, která převrátí lidská očekávání. Bůh dělá zázraky a jeho zázračné skutky božské prozřetelnosti a milosti jsou schopny zaplavit celou zemi a obrátit den v temnoty a poledne v noc těm, kdo páchají zlo.¹⁷¹

5,10: הַבְּתָן מְטֵר עַל-פְּנֵי-אָרֶץ וְשִׁלַּח מִיָּם עַל-פְּנֵי הַחוּצוֹת. *Toho, který dává déšť na zemi a sesílá vodu na pole.* Déšť je vnímán jako Boží div, jak bylo ve starém Orientu obvyklé. Jsou to ony velké věci, které Bůh činí pro lidstvo. Bůh je původcem mraků i deště a zúrodňuje půdu.¹⁷² Ani jeho sesílání deště na zemi není rutinním *creatio continua* božstva plodnosti, ale věčný zázrak.¹⁷³ Evokuje obraz krále a vladaře, který posílá své posly na zem a na cesty, shodně s jinými biblickými pasážemi, které pojednávají o větru a dešti jako o poslech božstva.¹⁷⁴

5,11: לְשׁוֹם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקִדְרִים שְׂגָבוּ יֵשַׁע. *Toho, který ponížené povyšuje, a zarmoucení docházejí vysvobození.* Po přírodních divech přichází na řadu Boží působení v sociální oblasti; zvraty v lidském životě působí Boží prst (אֶצְבָּע). שְׁפָלִים představují ty, kdo jsou na dně, ponížené a opovržené, nízké ve vlastních očích i v očích druhých, protiklad pyšných. Bůh jedná za méně šťastné smrtelníky, aby nastolil sociální spravedlnost na své zemi. Boží služebníci jdou dále pozvednout ty, kdo jsou na dně, zarmoucení, truchlíci a utlačovaní. Bůh pozvedá ke spáse ty, kdo jsou poníženi a skloněni,¹⁷⁵ a spravedlnost na zemi je stejně zásadní jako založení země.¹⁷⁶ To vše se děje z Boží moci.¹⁷⁷ Elífaz začíná popisovat sérii zvrátů, v nichž Boží nepo-

¹⁶⁷ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 89.

¹⁶⁸ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 58.

¹⁶⁹ Am 5,6–10.

¹⁷⁰ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

¹⁷¹ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 53.

¹⁷² Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 58.

¹⁷³ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

¹⁷⁴ Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 100.

¹⁷⁵ קִדְרִים může být použito také ve smyslu prostrace. Viz TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 100–101.

¹⁷⁶ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

¹⁷⁷ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 58–59.

chopitelná síla a záměry převrací perspektivy světa naruby. Ponižené povyšuje, zarmoucené vysvobozuje a maří plány vychytralých.¹⁷⁸

5,12: מִפֶּרַח מְחֻשְׁבוֹת עָרוּמִים וְלֹא־תִעֲשֶׂינָהּ יְדִיהֶם תּוֹשִׁיָהּ. *Maří plány vychytralých, aby jejich ruce nevyplnily svůj záměr.* עָרוּמִים jsou vynalézaví, ti, kdo používají lest, aby dosáhli svého cíle. Termín se následně stal synonymem pro lstivé (lstivost hada v Gn 3) a moudré. Bůh ničí obratnost těch, kdo používají úskoky, a maří plány lstivých.¹⁷⁹ Božstvo je také dostatečně mocné, aby zabránilo naplnění špatných plánů lidí. Tito lidé jsou označováni za moudré, ale jejich záměr je lstivý, bližší vynalézavosti hada než Boha. לֵאֱלֹהִים je tedy zastáncem prostých, kterým moudrost chybí, aby je chránil proti machinacím lstivých. Typická charakteristika Boha (לֵאֱלֹהִים) jako tvůrce zázraků, jak ho vykresluje Elífaz, je v jeho nebeské strategii, v jejímž rámci sleduje lidské plány a ničí záměry moudrých, jejichž cílem je jejich vlastní nestabilita. Je vhodné připomenout si činnost tohoto božstva v úvodní legendě, kde předvolává své služebníky, aby mu podali zprávu o tom, co dělali na zemi. Pozemský úspěch není nutně přirozeným výsledkem moudrých nebo bláznivých rozhodnutí smrtelníků, ale také výsledkem Božího (לֵאֱלֹהִים) dohledu. לֵאֱלֹהִים tedy koná zázraky, bojuje za sociální spravedlnost, dává déšť a dohlíží na všechnu moudrost a jednání na zemi. Právě tento obraz Boha se Job ve své obrácené doxologii snaží zničit. לֵאֱלֹהִים je pánem sucha, sociálního neladu a podporuje faleš. Ale oba, Job i Elífaz, se shodují, že לֵאֱלֹהִים jako stvořitel není božstvem na výsostech, jež opustilo zemi, aby špelo k předem určeným principům moudrosti, nýbrž ten, kdo je přímo zapojen do veškerého sociálního, osobního a přírodního procesu.¹⁸⁰

5,13: לֵאֱלֹהִים כְּעֶרְמִים בְּעֶרְמִים וְעֵצָת נִפְתָּלִים נִמְהָרָהּ. *Lapí moudré na jejich chytrost a záměry lstivých se rychle zhroutí.* Bůh si poslouží léčkou vychytralých, aby je chytil do jejich vlastní pasti. Pastí moudrých se tu stává místo léčky právě lstivost a vychytralost. Stejná myšlenka se nachází v Žl 57,7, kde se zlomyslník chytí do léčky, kterou sám nastražil.¹⁸¹

Elífazovo chápání Boha a jeho moci poukazuje na vznešeného nejvyššího boha (לֵאֱלֹהִים), který je stvořitelem a tvůrcem divů a zároveň majestátním vladařem, jehož spravedlnost zasahuje všechny sféry lidského života. Boží spravedlnost pak nahlíží z perspektivy odplaty a snaží se Joba přesvědčit o nutnosti nalezení a uznání viny, jež ho může dovést k vysvobození z jeho trápení.

¹⁷⁸ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 53.

¹⁷⁹ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 59.

¹⁸⁰ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

¹⁸¹ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 59–60.

Text Job 6,1–9

- ¹וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר: ¹Job odpověděl slovy:
- ²לֹא שָׁקוּל יִשְׁקַל כַּעֲשֵׂי (וְהִנֵּיתִי) [וְהִנֵּיתִי] בְּמֵאֻנָּיִם יִשְׂאוּ-יָחַד: ²Kdyby byla zvážena má roztrpčenost a mé neštěstí vloženo na váhy.
- ³כִּי-עַתָּה מִחוּל יָמַיִם יִכָּבֵד עַל-כֵּן דְּבָרַי לְעוֹ: ³Neboť nyní je těžší než mořský písek, proto má slova byla neuvážená.
- ⁴כִּי חֲצִי שְׂדֵי עַמְדֵי אֲשֶׁר חִמַּתְמָם שְׂתָה רוּחִי בְעוֹתֵי אֱלוֹהַּ יַעֲרֹכּוּנִי: ⁴Kvůli střelám všemohoucího ve mně, jejichž jed pije můj duch, postavily se proti mně Boží hrůzy.
- ⁵הֲיִנְהַקֶּה-פָּרָא עָלַי-דְּשָׂא אִם יִגְעֶה-שׁוֹר עַל-בְּלִילוֹ: ⁵Copak hýká osel nad trávou nebo býk bučí nad pící?
- ⁶הֲיִנְאָכַל תִּפְּל מִבְּלִי-מְלַח אִם-יִשְׁטַעַם בְּרִיר חֲלֵמוֹת: ⁶Dá se jíst to, co je bez chuti, nebo má snad chuť šťáva ze šruchy?
- ⁷מֵאַנָּה לִנְגוּעַ נַפְשִׁי הֵמָּה כְּדוֹי לֶחֶמֶי: ⁷Odmítám dotýkat se toho, co by bylo jako nemoc pro můj chléb.
- ⁸מִי-יִתֵּן תְּבוּאָה שְׂאֵלְתִי וְתִקְוֵתִי יִתֵּן אֱלוֹהַּ: ⁸Kdo dá přijít mému přání, a touhu mou splní Bůh.
- ⁹וַיֹּאֵל אֱלוֹהַּ וַיִּדְכָּאֵנִי יָמָר יָדוֹ וַיִּבְצַעַנִי: ⁹A aby mě Bůh chtěl rozdrtit, pohnout rukou a srazit mě.

6,1: וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר. *Job odpověděl slovy:* Tento Jobův výrok je sice uvozen jako odpověď, ale spíše než o odpověď Elífazovi se jedná o snahu ospravedlnit vlastní nářek.¹⁸²

6,2: לֹא שָׁקוּל יִשְׁקַל כַּעֲשֵׂי (וְהִנֵּיתִי) [וְהִנֵּיתִי] בְּמֵאֻנָּיִם יִשְׂאוּ-יָחַד. *Kdyby byla zvážena má roztrpčenost a mé neštěstí vloženo na váhy.* Job nejdříve popisuje, co mu Bůh způsobil, a následně to, co očekává od Boha. Pro popis svého trápení Job používá přirovnání z oblasti obchodu. Jestliže na jednu stranu vah položí svou bídu a na druhou všechnen mořský písek, nakloní se váha na stranu trápení. To vysvětluje, a Job to připouští, neuváženost jeho slov. Elífazovu dobrou radu být uvážlivý je naprosto nemožné uskutečnit.¹⁸³

6,3: כִּי-עַתָּה מִחוּל יָמַיִם יִכָּבֵד עַל-כֵּן דְּבָרַי לְעוֹ. *Neboť nyní je těžší než mořský písek, proto má slova byla neuvážená.* Jobova neuvážená slova jsou důsledkem nesnesitelných muk a bídy. Užitím

¹⁸² Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 68.

¹⁸³ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

metafory říká, že jeho strádání je nezměřitelné ve srovnání s velkým množstvím mořského písku.¹⁸⁴

6,4: כִּי הִצִּי שָׂדֵי עֲמֻדֵי אֲשֶׁר הִמָּתֵם שָׁמָּה רוּחֵי בַעֲוֹתַי אֱלֹהִים יַעֲרֹכְנֵנִי. *Kvůli střelám všemohoucího ve mně, jejichž jed pije můj duch, postavily se proti mně Boží hrůzy.* Příčinou Jobova trápení je nepřátelství Boha (שָׂדֵי), jež zakouší jako útok lučištníka s otrávenými střelami, které pronikají spíš do jeho ducha (רוּחַ) než do těla. Nachystaná Boží hrůza stojí před Jobem jako armáda seřazená do šiku a připravená napadnout nepřítele. Bůh na Joba útočí svými střelami. Job zde znovu použije obraz šípů, nemoci nebo blesků, o nichž Elífaz mluvil. Elífaz také tvrdil, že Bůh zraňuje i uzdravuje. Bůh však Joba vůbec neuzdravuje, naopak má pro něj jen šípy, jed a hrůzu.¹⁸⁵

6,5: הֲיִנְהַקֶּהָרָא עַל־יַדְשָׂא אִם יִגְעַה־שׂוֹר עַל־בְּלִילֹ? *Copak hýká osel nad trávou nebo býk bučí nad píci?* Job jako všichni mudrci klade rétorické otázky, které mohou být také příslovími, založenými na pozorování života zvířat. Elífaz mluvil o řvaní lva, Job o řvaní osla a býka. Zvířata neřvou, když mají co žrát, ale Job toto právo má.¹⁸⁶

6,6: הֲיִאֲכַל תֶּפֶל מִבְּלִי־מֶלַח אִם־יִשְׂטֵעַם בְּרִיר תְּלִמוֹת? *Dá se jíst to, co je bez chuti nebo má snad chuť šřáva ze šřuchy?* Lidská bytost touží po něčem víc než zvíře. Žít znamená víc než pouhé přežití.¹⁸⁷

6,7: מֵאַנָּה לְגִגֹּעַ נִפְשֵׁי הַמָּה כְּדוֹי לֶחֶם? *Odmítám dotýkat se toho, co by bylo jako nečistota pro můj chléb.* Po tomto negativním popisu svého údělu Job říká, co očekává od Boha. Přejímá téma monologu, jeho hlubokou touhou je zemřít.¹⁸⁸

6,8-9: וַיֵּאֵל אֱלֹהִים וַיִּדְכָּאֵנִי יָתֵר יָדוֹ וַיִּבְצָעֵנִי מִיַּיְתֵן תְּבוּאָה שְׂאֵלְתִי וְתַקֹּתַי יְתֵן אֱלֹהִים. *Kdo dá přijít mému přání, a touhu mou splní Bůh. A aby mě Bůh chtěl rozdrtit, pohnout rukou a srazit mě.* Job uvažuje o smrti jen z Boží ruky, suicidalní tendence se ho netýkají.¹⁸⁹ Job se již ptal, proč Bůh dává

¹⁸⁴ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58.

¹⁸⁵ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

¹⁸⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

¹⁸⁷ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

¹⁸⁸ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

¹⁸⁹ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 73.

život, když přece dělá dobro. Nyní prosí Boha, aby mu dal, po čem touží, tj. smrt. Job doufá, že Bůh na něj vztáhne svou ruku.¹⁹⁰

Jobova odpověď na první Elífazův proslov ukazuje snahu pochopit Boží jednání, které je v rozporu s dosavadními Jobovými náboženskými znalostmi a zkušenostmi. Svět se mu jeví jakoby v nerovnováze, Boží spravedlnost Job vnímá jako násilnou. Je-li Bůh všemocný (שדי), jedná se svým stvořením, jak se mu zlíbí. Boží moc se projevuje také vládou nad životem, proto se Job dožaduje smrti z jeho ruky.

Text Job 8,1–6

וַיַּעַן בִּלְדָד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמֶר:	¹ A Bildad Šúchský odpověděl a řekl:
עַד-אֵן תִּמְלֹל-אֱלֹהִים וְרוּחַ כְּבִיר אִמְרֵי-פִיךָ:	² Jak dlouho hodláš toto vykládat, řečnění tvých úst je silný vítr.
הֲאֵל יַעֲנֵת מִשְׁפָּט וְאִם-שְׂדֵי יַעֲנֵת-צְדָקָה:	³ Copak Bůh převrací spravedlnost nebo překrucuje všemohoucí právo?
אִם-בְּנֵיךָ חָטְאוּ-לוֹ וַיִּשְׁלַחֵם בְּיַד-פְּשָׁעָם:	⁴ Jestliže tví synové proti němu zhřešili, vydal je do moci jejich přestoupení.
אִם-אַתָּה תִּשְׁחַר אֶל-אֱלֹהִים וְאַל-שְׂדֵי תִתְחַנֵּן:	⁵ Budeš-li dychtivě hledat Boha, prosit všemohoucího o milost.
אִם-יָדָךְ וַיִּשָּׂר אֶתָּה כִּי-עֲתָה יָעִיר עָלֶיךָ וְשִׁלֵּם נֹת צְדָקָה:	⁶ Budeš-li čistý a upřímný, pak jistě bude nad tebou bdít a pro tvou spravedlnost obnoví tvůj příbytek.

8,1-2: וַיַּעַן בִּלְדָד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמֶר עַד-אֵן תִּמְלֹל-אֱלֹהִים וְרוּחַ כְּבִיר אִמְרֵי-פִיךָ. *A Bildad Šúchský odpověděl a řekl. Jak dlouho hodláš toto vykládat, řečnění tvých úst je silný vítr.* Bildadova řeč je tvrdší než Elífazova:¹⁹¹ nazývá Joba mluvkou a naráží na jeho vlastní slova, když jeho mluvení charakterizuje jako vítr.¹⁹²

8,3: הֲאֵל יַעֲנֵת מִשְׁפָּט וְאִם-שְׂדֵי יַעֲנֵת-צְדָקָה. *Copak Bůh převrací spravedlnost, nebo překrucuje všemohoucí právo?* Ve svém proslovu Bildad používá formu otázek jako mudrc a tak reaguje

¹⁹⁰ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

¹⁹¹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

¹⁹² Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

na Jobova slova. Diskusi vede na právní rovině s příslušnými termíny právo a spravedlnost. Pokřivení práva se týká soudce. Bůh je však spravedlivý soudce. Může překroutit právo?¹⁹³

8,4: אֱ-לֹהִים בְּנֵי הַקְּטָאִוִּלֹוּ וַיִּשְׁלַחֵם בְּיַד-פְּשָׁעִם. *Jestliže tví synové proti němu zhřešili, vydal je do moci jejich přestoupení.* Bůh podle Bildada vykonal spravedlnost nad Jobovými syny, potrestal je za hřích, a Job si může klást otázku, k čemu byly jeho oběti za jejich očistění.¹⁹⁴

8,5-6: אֱ-לֹהִים תִּשְׁחַר אֶל-אֵל וְאֶל-שְׂדֵי תַתְחַנֵּן אֱ-לֹהִים וַיִּשָּׂר אֶתְהָ כִּי-עֲתָה יַעִיר עָלַי וְשָׁלַם נֹת צְדָקָה. *Budeš-li dychtivě hledat Boha, prosit všemohoucího o milost. Budeš-li čistý a upřímný, pak jistě bude nad tebou bdít a pro tvou spravedlnost obnoví tvůj příbytek.* Bildad povzbuzuje Joba, aby hledal Boha. Bůh nehledá člověka, je tomu naopak.¹⁹⁵ Bildad nahlíží Boží spravedlnost podle tradičního učení o odplatě.¹⁹⁶

Boží moc pak Bildad posuzuje z hlediska práva. Bůh je spravedlivý soudce, který ukládá tresty. Boha nazývá אֵל a שְׂדֵי a ve svém tradičním pohledu na spravedlnost se i on Joba snaží dovést k poznání, že jeho život nebyl spravedlivý, a Bůh ho tedy má proč trestat.

¹⁹³ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

¹⁹⁴ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

¹⁹⁵ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

¹⁹⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

Text Job 9,1–4

- ¹וַיַּעַן אֵיּוֹב וַיֹּאמֶר: ¹Job odpověděl a řekl:
- ²אֲמַנָּם יִדְעָתִי כִּי־כֵן וּמֵה־יִצְדָּק אֲנֹשׁ עַם־אֵל: ²Opravdu vím, že je to tak, a což je spravedlivý člověk před Bohem?
- ³אִם־יִחַפֵּץ לְרִיב עִמּוֹ לֹא־יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אֱלֹהִים: ³Kdo by s ním chtěl vést spor, neodpoví nám na jedinou otázku z tisíce.
- ⁴הֲכִם לָבָב וְאִמְיִץ פֶּחַ מִי־הַקְּשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם: ⁴Je moudrého srdce a nesmírné síly, kdo se proti němu zvedne a dojde pokoje?

9,1: וַיַּעַן אֵיּוֹב וַיֹּאמֶר: *Job odpověděl a řekl:* Jobův další monolog je opět uvozen jako odpověď.

9,2: אֲמַנָּם יִדְעָתִי כִּי־כֵן וּמֵה־יִצְדָּק אֲנֹשׁ עַם־אֵל: *Opravdu vím, že je to tak, a což je spravedlivý člověk před Bohem?* Zdá se, že Job potvrzuje to, co řekli Elífaz a Bildad. Může být člověk před Bohem spravedlivý? Může vystoupit v procesu proti Bohu? Jakou však má člověk proti němu šanci, pokud on není obviněný, ale soudce?¹⁹⁷

9,3: אִם־יִחַפֵּץ לְרִיב עִמּוֹ לֹא־יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אֱלֹהִים: *Kdo by s ním chtěl vést spor, neodpoví nám na jedinou otázku z tisíce.* Bůh člověku neodpovídá, nepotřebuje se ospravedlňovat. Podle Bildada je Bůh v právu, protože nepřekrucuje spravedlnost; podle Joba je to z toho proto, že má vždy pravdu, je vševědoucí a všemohoucí, a může si tak dělat, co uzná za vhodné.¹⁹⁸

9,4: הֲכִם לָבָב וְאִמְיִץ פֶּחַ מִי־הַקְּשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם: *Je moudrého srdce a nesmírné síly, kdo se proti němu zvedne a dojde pokoje?* Bůh je moudrý a vševědoucí. Bildad měl pravdu, když tvrdil, že lidé nevědí nic. Bůh má navíc sílu, je všemohoucí, má právo silnějšího, může činit, co chce.¹⁹⁹

Jobova odpověď Bildadovi navazuje na jeho právní pojetí spravedlnosti, kdy Job předkládá veřejně svůj spor. Boží moc pak vnímá spíše jako projev svévole a násilného jednání.

Text Job 11,4–11

- ⁴וַתֹּאמֶר הוֹי לַקְּהִי וּבֵר הַיְיִתִּי בְּעֵינֶיךָ: ⁴Říkáš: čisté je mé učení a čistý jsem ve tvých

¹⁹⁷ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 101; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 189–190; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 83–85.

¹⁹⁸ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 101; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 189–190; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 83–85.

¹⁹⁹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 101; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 189–190; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 83–85.

očíh.

⁵וְאִלֶּם מִיִּיתֵן אֱלֹהֵי דְבַר וַיִּפְתַּח שְׂפָתָיו עִמָּךְ: ⁵Ale kdyby Bůh promluvil a otevřel svá ústa proti tobě.

⁶וַיִּגְדַּלְךָ תַּעֲלָמוֹת חֲכָמָה כִּי־כִפְלַיִם לְתוֹשִׁיָה וְדַע כִּי־יִשָּׂא לְךָ אֱלֹהֵי מַעֲוָנָךְ: ⁶A sdělil by ti tajemství moudrosti, že k moudrosti vede dvojí, a věz, že Bůh chce zapomenout tvá provinění.

⁷הֲחַקֵּר אֱלֹהֵי תַמְצָא אִם עַד־תִּכְלִית שְׂדֵי תַמְצָא: ⁷Když hledáš Boha, copak ho najdeš a najdeš dokonalost všemohoucího?

11,4: וַתֹּאמֶר יְהוָה לְקַחֵי וְכִי־יִתֵּי בְּעֵינָיִךְ: *Říkáš: čisté je mé učení a čistý jsem ve tvých očích.* Jiný úhel pohledu předkládá Sófar, který navazuje na Jobovo tvrzení, že je v právu a nevinný.²⁰⁰

11,5-7: וַיִּגְדַּלְךָ תַּעֲלָמוֹת חֲכָמָה כִּי־כִפְלַיִם לְתוֹשִׁיָה וְדַע כִּי־יִשָּׂא לְךָ הַחֲקֵר אֱלֹהֵי תַמְצָא אִם עַד־תִּכְלִית שְׂדֵי תַמְצָא: *Ale kdyby Bůh promluvil a otevřel svá ústa proti tobě. A sdělil by ti tajemství moudrosti, že k moudrosti vede dvojí, a věz, že Bůh chce zapomenout tvá provinění. Když hledáš Boha, copak ho najdeš a najdeš dokonalost všemohoucího?* Elífaz stavěl na osobním zjevení, Bildad na tradicích minulých generací, Sófar pak staví na slovu. Stojíme před problémem střetu dvou světů: nebe přece nepromlouvá na zemi. Spravedlnost a moudrost v jeho pojetí je vázána na poznání božské moudrosti a uznání vlastní viny.

Sófar se ve svém proslovu zaměřuje na moudrost. Boha nazývá אֱלֹהֵי a שְׂדֵי a jeho moc se projevuje právě v moudrosti, do níž má Job proniknout, a následně poznat a uznat vlastní provinění, aby mohl být vysvobozen ze svého trápení.

²⁰⁰ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 109.

Text Job 12,13-16

עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה:	¹³ U něj je moudrost a moc, u něj rada a rozumnost.
הן יהרוס ולא יבנה יסגר על-איש ולא יפתח:	¹⁴ Když rozboří, nikdo nemůže postavit, když zavře, nikdo neotevře.
הן יעצר במים ויבשו וישלחם ויפכו ארץ:	¹⁵ Když zadrží vody, vyschnou, když je znovu pustí, zaplavují zemi.
עמו עז ותושנה לו שגג ומשנה:	¹⁶ U něj je síla i moudrost, jemu patří podvedený i svědce.

12,13: עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה. *U něj je moudrost a moc, jeho je rada a rozumnost.* Job opěvuje Boží vlastnosti v satirickém hymnu.²⁰¹ Bůh je pro něj pramen moudrosti, který svou mocí obrací naruby lidská očekávání týkající se jeho moci a rozumnosti, jež jsou pro jeho přátele spojena s odplatou.²⁰² Moudrost je základním atributem Boží vlády, která zahrnuje celý svět. Tato moudrost náleží Bohu, ne člověku, a zahrnuje moc a rozumnost.²⁰³

12,14: הן יהרוס ולא יבנה יסגר על-איש ולא יפתח. *Když rozboří, nikdo nemůže postavit, když zavře, nikdo neotevře.* Job opět předkládá obraz suverénního vládce, který jedná podle vlastního uvážení. Cokoli Bůh učiní, nemůže (na rozdíl od díla lidských vládců) nikdo zničit, jen on sám, a když potrestá, nelze to snadno zvrátit. Job usiluje o to, aby byl Bohem uznán ze spravedlivého, a Bůh tím pádem změnil jeho úděl. K tomu potřebuje být slyšen, proto část jeho dialogu často a vytrvale míří tímto směrem.²⁰⁴ Boží dokonalá schopnost moudře řídit svět je předvedena destruktivním způsobem, což lze považovat za reakci na Sofarovo tvrzení, že Bůh má vše pod kontrolou.²⁰⁵

12,15: הן יעצר במים ויבשו וישלחם ויפכו ארץ. *Když zadrží vody, vyschnou, když je znovu pustí, zaplavují zemi.* Boží moc nad stvořením má i v tomto verši výrazný destruktivní rozměr. Job používá obraz z přírody, aby ukázal absolutní Boží kontrolu nad stvořením, přičemž uvádí výhradně destruktivní důsledky Boží moci, kdy nedostatek nebo přebytek vody působí devastaci země.²⁰⁶ Bůh tedy projevuje svou moudrost tím, že ničí, co vytvořili lidé.²⁰⁷

²⁰¹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 114–115.

²⁰² Viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 128.

²⁰³ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 220.

²⁰⁴ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 129.

²⁰⁵ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 220–221.

²⁰⁶ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 129.

²⁰⁷ Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 221.

12,16: עֲמוּ יַד וְתוֹשִׁיָהּ לֹא שָׁגַג וּמִשְׁפָּטָהּ. *U něj je síla i moudrost, jemu patří podvedený i svůdce.* Verš je satirickým rozšířením úvodního 13. verše této doxologie. První část vyjmenovává tradiční atributy, které charakterizují Boha jako toho, kdo řídí svět, a moudrost a síla jsou projevy jeho všemohoucnosti. V druhé části verše pak Job předvádí nečekaný obrat: Božími druhy jsou podvedení a svůdci.²⁰⁸ Protože Bůh je pánem moci i moudrosti, jsou svůdce i svedený podřízeni jeho kontrole a soudu. Svůdcem je pak míněn ten, kdo záměrně vede druhé na scestí.²⁰⁹

Na Sófarův proslov Job reaguje mírně ironicky. Bůh je moudrý a jeho moc se projevuje také v tom, že má pod kontrolou celé stvoření. Tato moc má však destruktivní rozměr. Pokud Job ve 2,10 stojí na Boží straně a ponechává mu moc nad dobrým i zlým, zde jeho jednání nahlíží jako svévolné a násilné.

Elíhú

Na místě je alespoň stručná zmínka o posledním z přátel, Elíhúovi. Tato poněkud tajemná postava se náhle objevuje na scéně až v závěru rozhovorů, v předchozích kapitolách se o něm nehovoří a na rozdíl od ostatních Jobových přátel je uveden jménem i původem. Jako jediný v knize má izraelské jméno, jež se vyskytuje i na jiných místech v Bibli. Buz je podle tradice synovec Abrahama, bratr Usy, jehož jméno odkazuje na oblast, odkud pocházel Job. Je z čeledi Ram, tj. z Judova pokolení, protože jeden z Davidových předků je nositelem tohoto jména. Jeho izraelský původ je zřejmý, zatímco Job a jeho přátelé jsou pravděpodobně Edomité. Jeho jméno a původ jsou tedy programové: ukazují, že Elíhú, požehnaný, má veřejně zastupovat Boha před Jobem a jeho přáteli.²¹⁰

Elíhú Joba oslovuje jménem, nejde však o projev blízkosti, ale spíše o vyjádření temperamentu Elíhúa nebo autora. Elíhú je přesvědčen, že má, na rozdíl od ostatních tří přátel, kteří nedokázali Joba přesvědčit, charizmatický dar moudrosti,²¹¹ vystavuje kritice jejich hledání moudrosti a ukazuje, že ji není možné najít. Toho je schopen jedině Bůh.²¹² Jeho vystoupení je monologem uspořádaným do čtyř promluv, na něž nenavazují Jobovy reakce, nýbrž Boží zjevení. Elíhúovy promluvy jsou stupňovité a pomalu vedou čtenáře od Jobových výzev k Božímu zjevení. Prozaický vstup nejen představuje nového spolubojovníka, ale zároveň i obsah všech jeho monologů. Autor ho nechává rozčilovat se nad Jobem a ostatními ve stejné

²⁰⁸ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 221.

²⁰⁹ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 129–130.

²¹⁰ Viz VOGELS, Walter. *Job*, s. 199–200.

²¹¹ Viz POPE, Marvin H. *Job*, s. 247–253; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 358–359.

²¹² HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 443–445.

míře, protože všichni zhřešili. Nechává ho vzplanout hněvem čtyřikrát, což počtem odpovídá Jobovi a jeho třem přátelům.²¹³

Elíhúův Bůh je nazýván אֱלֹהֵי אֱלֹהִים a אֱלֹהֵי אֱלֹהִים se nevyskytuje. Nejčastěji je užíván אֱלֹהֵי, který je čtyřikrát v paralelismu s אֱלֹהֵי, v ostatních případech samostatně, zvláště při popisu Božích vlastností nebo citování Joba. Vyskytuje se i v teoforickém jménu Elíhú. Kromě toho ho nazývá ještě tvůrce (עֹשֶׂה), stvořitel (בּוֹרֵא), mocný spravedlivý (צַדִּיק כְּבִיר), učitel (מּוֹרֵה) a vševědoucí (עֹדֵד). Tato jména osvětlují autorovu představu Boha, pro něhož je Bůh osobním protějškem. Už jméno Elíhú znamenalo v Izraeli a starém Orientu vyjádření osobního vztahu k Bohu. אֱלֹהֵי pak označuje nejen všemohoucího a svrchovaně spravedlivého Boha, ale také stvořitele, který dává lidem účast na svém רִיחַ a נְשֻמָּה.

Bůh je jako stvořitel neomezeným tvůrcem a udržovatelem světa. Je rovněž individuálním Bohem – mým stvořitelem. Osobní vztah člověka s Bohem se opírá o skutečnost, že člověk byl osobně stvořen. Protože ho Bůh stvořil, je jeho Bohem. Všechna uvedená jména představují vlastnosti ve vztahu ke stvoření: Bůh jako všemohoucí koná spravedlnost, jíž kárá lidi. Jako vševědoucí učitel volá lidi k sobě, aby s nimi zahájil dialog. Boží vlastnosti v podání Elíhúa autor jmenuje jednak podle toho, jaký je Bůh sám o sobě, tj. dokonalost, vznešenost, duchovost, dobrota, nezávislost, nesmírnost, nepochopitelnost, jednak jsou charakterizovány jako operativní vlastnosti, tj. všemohoucnost, vševědoucnost, absolutní spravedlnost, milost a milosrdenství, dobrota.²¹⁴

1.3.3 Osobní Bůh

Teofanie, jež následuje po Elíhúově vystoupení, působí zlom v Jobově vztahu k Bohu. Na scénu vstupuje Hospodin, který Joba oslovuje a odpovídá na všechny jeho otázky a pochybnosti. Job tedy poznává a přijímá Boha, který se mu zjevuje a s nímž je v osobním vztahu. Setkává se s Bohem stvořitelem a v závěru vyznává jeho všemohoucnost. V této perspektivě je pak třeba také nahlížet Jobovu službu v epilogu, jež se sice na první pohled jeví stejná jako v prologu knihy, ale je úkolem, který Job přijímá přímo od Boha.

Boží velikost a moc Job vyjadřuje slovy: „Vím, že všechno můžeš a že žádný záměr tobě není neproveditelný.“ Takovéto explicitní vyjádření Boží všemohoucnosti se ve starozákonních textech vyskytuje pouze na tomto místě. Ve své odpovědi Bohu Job uží-

²¹³ WAHL, Harald-Martin. *Der gerechte Schöpfer*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1993, s. 135–138.

²¹⁴ *Tamtéž*, s. 132; VOGELS, Walter. *Job*, s. 216–218.

vá stejná slova jako Hospodin v 38,2, rozdíl je pouze v termínu מַעְלִים, který označuje spíše zakrývání než zatemňování Božího záměru. Sám si klade otázku, již mu dříve položil Hospodin, a uznává, že jeho nesprávný přístup k Bohu byl založen na nevědomosti. Vyjadřoval se k věcem, kterým nerozuměl, ale nyní poznává, že jde o Boží divy (נִפְלְאוֹת), jež člověka přesahují.²¹⁵ Tím, kdo má poučovat, je Hospodin (42,4) a Jobovo pochopení vychází ze skutečnosti, že viděl Boha na vlastní oči. I zde se ukazuje Jobovo zvláštní postavení služebníka: Hospodin se mu zjevuje stejně, jako se ukazoval význačným postavám dějin spásy, svým služebníkům Abrahámovi, Mojžíšovi či prorokům.

Text Job 40,3–5

נִנְעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר:
³ Job odpověděl Hospodinu a řekl:

הֵן קָלְתִּי מִה אֲשִׁיבָךְ יְדֵי שְׂמֹתַי לְמוֹפְי:
⁴ Hle, jsem nepatrný, co ti odplatím, svou ruku kladu na svá ústa.

אֶחַת דְּבַרְתִּי וְלֹא אֶעֱנֶה וּשְׁתָּם וְלֹא אוֹסִיף:
⁵ Jedno jsem řekl a neodpovím, dvojí a nepřidám.

40,3: *נִנְעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר: Job odpověděl Hospodinu a řekl.* Verš připravuje na krátký Jobův vstup, který přerušuje dlouhou Hospodinovu promluvu, jež pak pokračuje ve v. 6 slavnostní formulí.²¹⁶ Jde o první reakci na Hospodinovu řeč;²¹⁷ Job má příležitost odpovědět a využívá toho. Ve skutečnosti však jeho vyjádření není odpovědí v pravém slova smyslu, jelikož pouští od záměru předložit Bohu svou kauzu.²¹⁸

40,4: *הֵן קָלְתִּי מִה אֲשִׁיבָךְ יְדֵי שְׂמֹתַי לְמוֹפְי: Hle, jsem nepatrný, co ti odplatím, svou ruku kladu na svá ústa.* Tato Jobova krátká odpověď je první fází jeho reakce na Hospodinovy výroky. Teofanie mu ukázala realitu, již si uvědomoval pouze na abstraktní rovině, totiž sílu Boží moci. Tváří v tvář její velikosti neuznává svou hříšnost, jak by si přáli jeho přátelé, ani špatnost, aby se zavděčil Elíhúovi, nýbrž svou nepatrnost a bezvýznamnost.²¹⁹ Boží přítomnost Joba vede k tomu, aby mu předložil svou záležitost, zároveň však vnímá, že cokoli by řekl, by se mohlo obrátit proti němu. Proto se táže, co má odpovědět, a klade si ruku na ústa jako gesto, jímž dává najevo snahu mít pod kontrolou vše, co říká.²²⁰

²¹⁵ Srov. např. Žl 139,6.

²¹⁶ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 561.

²¹⁷ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 549.

²¹⁸ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 450.

²¹⁹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 549; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 450–451.

²²⁰ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 450.

40,5: ולא אוסיף: *Jedno jsem řekl a neodpovím, dvojitě a nepřidám.* Job sice nebere zpět svou stížnost, ale v konfrontaci s Boží mocí se nedokáže domáhat svého práva. Svou při už předložil a nemá co dodat. Se zdráháním přijímá fakt, že Hospodin je mnohem mocnější a že proti tak hrozivému protějšku nelze vznést žalobu. Pro Joba by mohlo jít o uzavřenou záležitost, ne však pro Hospodina, který s vervou pokračuje další výzvou.²²¹

Text Job 42,1–6

<p>¹ וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר: ² יָדַעְתִּי כִּי־כָל תּוֹכַל וְלֹא־יִבָּצֵר מִמֶּךָ מְזֻמָּה: ³ מִי זֶה מַעְלִים עֵצָה בְּלִי דַעַת לְכֹן הִגַּדְתִּי וְלֹא אָבִין נִפְלְאוֹת מִמֶּנִּי וְלֹא אֶדְעַ: ⁴ שְׁמַע־נָא וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר אֲשַׁאֲלֶךָ וְהוֹדִיעֵנִי: ⁵ לְשִׁמְעֵ־אָזְנוֹן שְׁמַעְתִּיךָ וְעַתָּה עֵינַי רְאִיתֶךָ: ⁶ עַל־כֵּן אֶמְאַס וְנִחַמְתִּי עַל־עָפָר וְנֶאֱפָר:</p>	<p>¹I odpověděl Job Hospodinu a řekl: ²Vím, že všechno můžeš a že žádný záměr tobě není neproveditelný. ³Kdo to zahaluje záměr bez znalosti? Jistě, hlásal jsem a nechápal divy, které neznám. ⁴Slyš, a já promluvíím, budu se tě ptát, a poučíš (vysvětlíš) mě. ⁵Slyšením ucha jsem o tobě slyšel a nyní tě vidím svýma očima. ⁶Proto odvolávám a lituji v prachu a popelu.</p>
---	--

42,1 *I odpověděl Job Hospodinu a řekl:* Verš otvírá druhou část Jobovy reakce na Hospodinovo slovo k němu. Autor používá formulaci charakteristickou pro teofanii a zároveň odkazuje na rozhovor Boha se satanem. Jobova řeč, která není přímou odpovědí na Boží otázku, je jakousi souhrnnou odpovědí na Boží zjevení. Bůh nechává Joba, aby měl v jejich rozhovoru poslední slovo.²²²

42,2 *Vím, že všechno můžeš a že žádný záměr není tobě neproveditelný.* Job, ohromený vítězstvím Boha stvořitele nad leviatanem, uznává velkou moc svého protivníka, jemuž nikdo nezabrání v provedení jeho plánu.²²³ Job přijímá, že Bůh disponuje vším a jeho moc je neomezená, a připouští neplodnost diskusí o zasahování Boha do lidských záležitostí. Bůh může všechno, co chce, a vymyká se lidské kontrole.²²⁴ Nejde o změnu Jobova předchozího postoje, protože od začátku uznával Boží všemohoucnost, již však vnímal jako schopnost dovést do konce jeho nezasloužené utrpení a nespravedlnost obecně. Všemocný nechá spravedlivého trpět bez veřejného uznání jeho spravedlnosti, jak to zakouší

²²¹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 549.

²²² Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 465.

²²³ Narážka na Gn 11,6: a nikdo je neodvrátí od toho, co si usmyslí. Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 577.

²²⁴ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 589.

Job. Job chápe, že Bůh má plán, který aktivně sleduje, a svět není dílem náhody. Lidé totiž nemusejí znát Boží záměr, ale to neznamená, že by Bůh žádný neměl. Bůh zůstává svrchovaný a nic mu v tom nezabrání. Jobův výrok je pak mnohem více než přiznání porážky a neschopnosti ovládnout Boha; utrpení, jež Job prožívá, je tedy jen malou součástí celého Božího záměru. Na rozdíl od Joba čtenář ví, jaký záměr stojí za Jobovým nevinným utrpením. Je to zkouška jako odpověď na satanovu otázku, zda je člověk obecně ochoten bát se Boha nezištně.²²⁵ Job připouští, i když poněkud zdráhavě, že Bůh může uskutečnit se svým kosmem jakýkoli plán, který si vybere, avšak tento jeho záměr zůstává i pro Joba neproniknutelný.²²⁶

42,3 מִי הֵן מַעֲלִים עֲצָה בְּלִי דַעַת לָבוֹן הַעֲדַתִּי וְלֹא אֶבִּין גַּפְלֹתַיּוֹת מִמֶּנִּי וְלֹא אֶדְעָ: *Kdo to zahaluje záměr bez znalosti? Jistě, hlásal jsem a nechápal divy, které neznám.* Job odpovídá na Hospodinovu otázku pronesenou v bouři citací jeho výzvy, aby se uznal za protivníka zamlžujícího Hospodinův záměr nevědomostí a pokusil se rozlišovat v souladu s Hospodinem. Touto citací Hospodinovy řeči Job výslovně říká, že odpovídá na Hospodinovu výzvu jako jeho protivník. Jobova odpověď je veřejným vyznáním, že je skutečně tím, kdo zatemňoval Hospodinův úrdek (הַצָּעַ) obviňováním pocházejícím z nevědomosti a že neměl moudrost a schopnost rozlišovat, k jejímuž projevení ho Hospodin vyzýval. Tato moudrost nebo rozlišování je podle všeho řídicím principem v Hospodinově záměru se světem. Job uznává, že existují věci mimo něj, které jsou obdivuhodné, které jsou mimo lidské chápání a které naznačují skrytou stranu moudrosti jako řídicí princip světa. Job připouští, že nemá moudrost. Jeho starostí pak ale nebylo hledání moudrosti, jak předpokládal Elífaz, nýbrž Boží přítomnost na soudu.²²⁷ Job dále uznává, že jeho schopnosti mluvit o Bohu a jeho vztahu ke světu před teofanií překážel nedostatek porozumění. Důsledkem je, že Boží zjevení v kap. 38 – 41 nahrazuje nezbytnou znalost pro nové a hlubší pochopení. Jobovo nové poznání Boha však nepůsobí úplné pochopení. To, co se ve světě týká Boha, je i přes přímou zkušenost pro lidské poznání příliš obdivuhodné.²²⁸

42,4 שְׁמַע־נָא וְאָנֹכִי אֶדְבַר אֶשְׁאֶלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי: *Slyš, a já promluví, budu se tě ptát a poučíš (vysvětlíš) mě.* Druhá polovina verše je opět citací Hospodinova výroku, jenž opakuje podstatu počáteční konfrontace Boha s Jobem. Tam tento výrok ironicky anticipuje Jobovu naprostou neschopnost instruovat Boha ohledně zasahování do stvoření. Teď, když má přímou zkušenost s Bohem a tak podivuhodnými věcmi, je již schopen přijmout své omezené chápání a marnost

²²⁵ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 465–466.

²²⁶ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 581.

²²⁷ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 581–582.

²²⁸ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 466.

požadavku, aby Bůh odpověděl na jeho stížnosti. Bůh odpověděl, ale tak, že dokonce překonal Jobovo očekávání a že zůstává mimo lidské chápání.²²⁹ Jobova odpověď je veřejným vyznáním, že o Bohu nejen slyšel, ale že ho viděl na vlastní oči. Za tímto prohlášením stojí spíše než moudrost a snaha předložit svou žalobu před Boží tvář dlouhé úsilí najít Boha. Job toužil vidět Boha na vlastní oči, i kdyby se jednalo o posmrtný zázrak, ale vidí ho stále zaživa. Hospodinův příchod v bouři je zjevením jeho přítomnosti, obraz sestoupení slávy na Sinaji. Jobovo vidění není mystickým vnímáním božského, pochopením Boží přirozenosti nebo zprostředkovaným rozlišením jeho majestátu ve stvoření. Boží záměr se stvořením odráží skrytou moudrost, již Job nedokáže proniknout. Jeho vidění je tedy spíš osobní a bezprostřední. Job je nevědomý, ale také nevinný.²³⁰

42,5 : *לְשִׁמְעָאֵיִךְ וְעַתָּה עֵינַי רָאִתִּיךְ* *Z doslechu jsem o tobě slyšel a nyní tě vidím svýma očima.* Když Job nyní vidí Boha tvář v tvář, zjišťuje, že se jeho předchozí znalost o Bohu blížila nepodložené herezi. Job předtím o Bohu věděl, ale nyní ho vidí na vlastní oči a má přímou zkušenost se stvořitelem. Tato znalost, vysvětlená v kapitolách 38 – 41, je nesmírná a jednou provždy ukázala, že Bůh je mimo úplné lidské poznání. Nelze však tvrdit, že Bůh zůstává pro Joba zcela tajemným. Job nyní o Bohu ví ze zkušenosti, že je svrchovaný a spravedlivý, pečuje o celé stvoření, nejen o lidstvo. Boží záměry a plány s lidstvem a světem jsou však často tajemné a mimo lidské poznání.²³¹

42,6 : *עַל־כֵּן אֲמַסּוּ וְנַחַמְתִּי עַל־עָפָר וְאֶפֶר* *Proto odvolávám a lituji v prachu a popelu.* Toto Jobovo prohlášení vyjadřuje změnu smýšlení, jež vychází ze zkušenosti s Bohem tvář v tvář, jak ji právě popsal. Jeho lítost (נחם) neznamená ani tak nápravu, jako spíše nové poznání Boha, které působí změnu dřívějšího chápání. Toto nové chápání Boha ho pak zbavuje potřeby být veřejně prohlášen za nevinného, neboť mu stačí, že je ve správném vztahu s Bohem, který tolik přesahuje lidské poznání. Zároveň zde je i odpověď na otázku, zda může být člověk zbožný nezištně. Job je totiž ochoten bát se Boha, přestože nikdy nebude veřejně uznán za spravedlivého. Ve svém vztahu k Bohu se vzdal všeho úsilí o prospěch.²³² Hospodin dříve nazval Joba tím, kdo vede soudní při s všemocným, a proto ho vyzval k odpovědi. Pro Joba však Hospodinovo zjevení bylo dostatečným potvrzením jeho integrity a jasným důkazem jeho dobré vůle. Proto Job bere svůj spor zpět a neodpovídá. Svá předchozí slova nepopírá, ale když k němu Hospodin promluvil tvář v tvář, upouští od soudního vyrovnání. Job usedá do prachu

²²⁹ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 466–467.

²³⁰ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 582.

²³¹ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 467.

²³² Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 467–468.

a popelu, s nímž byl identifikován jako strana ve sporu a pokořený trpitel. Prach je u Joba symbolem smrtelnosti a prostorem smrti, kam se smrtelníci vracují. Spojení prach a popel dále evokuje sebezpopření a bezcennost a popel je také spojován s rituálem nářků a smutku, jak je vidět i na úvodní reakci Jobových přátel. Na začátku knihy má Jobovo sezení v prachu a popelu význam vyloučení ze společnosti, izolaci trpícího, nyní znamená změnu smýšlení a kajícnost a Job je připraven opustit původní roli.²³³

Po setkání s Bohem-Hospodinem nastává u Joba výrazná změna smýšlení. Do této chvíle usiloval o to, aby byl uznán za spravedlivého, a Boží moc chápal jako násilné jednání. V obou uvedených Jobových odpovědích je zřejmé poznání na základě osobní zkušenosti. Job Boha vnímá jako mocného, velkého a neproniknutelného, který má vše pod kontrolou. Je stvořitel, ale také spravedlivý, moudrý, všemu dává řád, vše má v jeho záměru své místo. Přestože Bůh neudělá nic s Jobovým utrpením, Job chápe, že je mocný a všemohoucí, protože tato jeho moc je na utrpení nezávislá.

Boží moc představuje biblický autor v knize Job na dvou základních rovinách. Nejdříve jako pravého Boha-Hospodina, a dále v chápání Joba a jeho přátel. Boží všemohoucnost v doslovném smyslu v knize Job zmíněna není, ale Bůh je jako mocný představen. Jeho moc se neprojevuje v konkrétních způsobech jejího vykonávání. Bůh jako mocný a silný vystupuje spíše v roli stvořitele, soudce a vládce. Jeho moc je tedy spíše v majestátu, svrchovanosti, spravedlnosti a moudrosti.

Spravedlnost se projevuje zvláště v jeho soudní moci, moudrost v tom, jak řídí celý svět. Ke svému stvoření má osobní vztah a i při výkonu spravedlnosti a neproniknutelnosti svých záměrů, je vůči němu otcovsky milosrdný. Cokoli, co se děje ve světě, jeho moc neohrozí ani neomezí. Nejinak je tomu i s Jobovým utrpením, kdy Bůh, ačkoli dopouští drastickou zkoušku, zůstává stále mocným a svrchovaným Bohem, který má vše pod kontrolou.

V postojích Joba a jeho přátel lze vysledovat tradiční pojetí Boží moci a spravedlnosti, ale, zvláště v případě Joba, zároveň i posun ve vnímání Boha a jeho moci. Job sám svým postojem dokazuje, že Boží všemohoucnost a existence utrpení (zejména utrpení spravedlivého) se vzájemně nevylučují.

---

²³³ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 582–583; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 467–468.

2 Otázka lidského utrpení ve vztahu k Bohu

Jobův vztah k Bohu je vystaven náročné zkoušce, v níž však nakonec obstojí. Považuje-li se Job tvář v tvář mocnému Bohu za malého a bezvýznamného, v o to větším kontrastu je jeho stav extrémní slabosti, do nějž se dostane satanovým přičiněním. Bůh Joba nazývá אִישׁ תָּם וְיָשָׁר אֱלֹהִים וְסָר מִרָע (Job 1,8b), tj. člověkem bezúhonným a upřímným, který se bojí Boha a vyhýbá se zlému. Tuto harmonii v Jobově životě, soulad mezi profánní a náboženskou oblastí, se snaží zpochybnit satan. Utrpením, jež spočívá ve ztrátě majetku a nejbližších, fyzickém strádání v podobě kožní choroby a s ní spojeným vyčleněním ze společnosti, usiluje rozbít Jobovu integritu, již uznává sám Hospodin. Lidské utrpení, které má mnoho různých podob, je tedy třeba nahlížet z hlediska individuálního i kolektivního, profánního i náboženského.

2.1 Utrpení z biblického pohledu

Utrpení v biblických textech má různé podoby a příčiny a podle toho také s tímto tématem zachází biblický autor. Biblické pojetí se neopírá ani tak o pojmy, jako spíše o obrazné vyjádření prožívané situace. Kromě osobní zkušenosti trpícího subjektu je také velmi důležitá kolektivní stránka utrpení, totiž prožívání a reakce okolí trpícího. Přístup k trpícímu a lidskému utrpení vůbec má svá pravidla a jako vše ostatní je spojen i s náboženskou dimenzí lidského života.

2.1.1 Podoby lidského utrpení

První biblická zmínka o utrpení v lidském životě se vyskytuje v Gn 3,16-17. Hospodin dává člověku poznat realitu, do níž se dostal hříchem. Autor zde třikrát používá kořen עצב, dvakrát jako עֲצִיבוֹן, jednou ve tvaru עָצַב. Zajištění života lidí je napříště spojeno s námahou a strádáním, ať už se jedná o zachování rodu nebo prostou obživu. Kořen עצב je nejčastěji uváděn jako ekvivalent pro náš pojem utrpení. Významově zasahuje jak do sféry fyzické, tak do psychické a je reakcí na vnější okolnosti. Jde jednak o stav psychické nebo emocionální nouze spojené se srdcem, rozumem nebo duchem, jednak o tělesnou, duchovní či duševní bolest, námahu a dřinu. Týká se převážně lidského trápení, ale používá se rovněž i ve spojení

s Bohem (např. Gn 6,6). Kořen עצב však zdaleka neobsáhne rozmanitost projevů lidského trápení.²³⁴

Téma utrpení lze ve starozákonních textech zkoumat jednak terminologicky, jednak podle metafor, jež podávají velmi obrazný popis různých podob lidského strádání. Utrpení se týká celého člověka, zasahuje tedy nejen fyzickou rovinu, ale také psychickou, i náboženskou či duchovní. Právě celostní pohled biblického autora je v tomto případě klíčový. V souvislosti s utrpením se obvykle vybaví nějaká fyzická újma. Kniha Job však velmi názorně ukazuje, jak fyzická indispozice ovlivňuje všechny ostatní složky lidské osoby, včetně sociologického kontextu.

Tělesné utrpení se v biblických textech vyskytuje v podobě zranění, různých postižení a nemocí. Duševní sféru zasahují jednak projevy, které by se v dnešní době daly nazvat psychickým onemocněním, jednak trápení zasahující emocionální složku osoby jako smutek, hněv, strach. Jak duševní, tak fyzické obtíže existují pouze zasazené do společenského kontextu, proto se jakékoli lidské strádání odráží také na životě celé společnosti.

Zraněními se Písmo příliš podrobně nezabývá. Pokud ke zranění nedošlo na bitevním poli, jednalo se zpravidla o běžný jev v každodenním životě a jejich ošetření si většinou zajistil sám zraněný, nebo si nechal pomoci od ranhojiče. Více prostoru už dostávají různá tělesná postižení a nemoci. Popis nemocí souvisí s dobovou úrovní lékařské vědy a většinou se omezuje na viditelnou stránku a pocity nemocného i pozorovatele s tím spojené, protože biblický autor pracuje s psychosomatickou jednotou člověka a nemoc tedy klade vždy do určitého kontextu. Vnímá totiž člověka postiženého nemocí jako člověka, který *je* nemocný, nikoli jako někoho, kdo *má* nemoc, jak je běžné u vědeckého přístupu, kdy se nemoc stává procesem pozorovatelným zvnějšku. Biblické pojetí pracuje s člověkem, který *je* nemocný, všímá si jeho prožívání stavu nemoci a zaměřuje pozornost na jeho psychiku, vztahy a plány.²³⁵

V současné době nelze přesně určit, jaké nemoci byly známé v Izraeli a jak se k nim přistupovalo, protože starozákonní texty nejsou příliš přesné a popisovaná symptomatologie je mnohoznačná. Nemoci také vycházejí z konkrétních podmínek, které se týkají hygieny, výži-

²³⁴ MEYERS, Carol. „עצב ‘asab’”. In Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament, díl VI, Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1987, s. 298-301.

²³⁵ Viz VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*. Bruxelles: Lumen vitae, 2007, s. 15.

vy či klimatu.²³⁶ Protože v hebrejském myšlení je život považován za sílu, je nemoc vnímána jako slabost, nedostatek sil. Proto v biblickém pojetí patří mezi nemoci některé obtíže, jež se obvykle považují za přirozenou součást života, jako například zesláblost nebo gynekologické obtíže. Starozákonní člověk pak nejčastěji trpěl slabostí, různými horečnatými onemocněními, úbytěmi, morem, nemocemi spojenými s pohybovým aparátem, neurologickými obtížemi, očními chorobami a zvláštní kapitolu tvoří kožní choroby.²³⁷

Nemoc jako stav slabosti, únavy a vyčerpání, tedy nedostatku sil k životu, starozákonní texty vyjadřují kořenem חלה nebo דה, který však také znamená i nemoci budící odpor a činí člověka kulticky nečistým.²³⁸ Nemoci pohybového aparátu mají více podob. Jedná se o zlomeniny, pro něž biblický autor používá kořen נכה.²³⁹ Kromě obtíží způsobených zraněními se jedná také o různé vrozené tělesné anomálie, zakrnělost, hrbatost, ochrnutí způsobené nemocí. Častou nemocí byly v biblické době úbytě, které nemusely nutně znamenat tuberkulózu, ale jednalo se o stav, kdy člověk výrazně ztrácel hmotnost a slábl. Střevní choroby pak lze identifikovat jako úplavici, za nemoc byly považovány různé výtoky, horečnatá a zánětlivá onemocnění. Do kategorie nemoci spadají také obtíže spojené s ženským cyklem, ale i porod či neplodnost.²⁴⁰

Své místo mají v biblických textech i oční a ušní nemoci, zpravidla jde o slepotu nebo hluchotu a v neposlední řadě zde lze najít i různá neurologická onemocnění. Mezi ně patří různé, zpravidla smrtelné, bolesti hlavy, epilepsie, která je popisována různým způsobem, dále mrtvice, jež je často prezentována jako rána.²⁴¹

²³⁶ Viz GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1977, s. 29-30.

²³⁷ Viz GERSTENBERGER, E., SCHRAGE, W. *Leiden*, s. 30; WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 211-214.

²³⁸ SEYBOLD, Klaus. „חלה *halah*“ . In Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament, díl II, Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1977, s. 960-971. STOLZ, Fritz. „חלה *hlh*“ , In Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament, díl I, München: Ch. Kaiser, 1993, s. 567-571.

²³⁹ CONRAD, Joachim. „נכה *nkh*“ . In Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament, díl IX, Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1986, s. 445-454.

²⁴⁰ WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 211-220; GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 29-35; VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*, s. 15-33.

²⁴¹ SCHARBERT Joseph: *Der Schmerz im Alten Testament*, Bonn: P. Hanstein, 1955. GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, 31-32.

Job sám je stížen kožní chorobou, již autor charakterizuje jako עֲרֵבָה , zlé vředy.²⁴² Kožním chorobám věnuje Tóra velkou pozornost.²⁴³ Nejčastějším typem popisovaným v biblických textech je tzv. malomocenství, tj. nakažlivá kožní choroba, která však nutně nemusí být totožná s dnes známou Hansenovou chorobou. Mezi kožní choroby dále patří různé ekzémy, vředy, vyrážky, záněty kůže, nebo svrab. Všechny tyto nemoci jsou viditelné a mají vliv nejen na člověka jimi postiženého, ale také na jeho okolí a postavení ve společnosti.²⁴⁴

Za psychické obtíže lze považovat např. Saulův stav, který je charakterizován jako zlý duch od Hospodina, ale také se ve starozákonních textech vyskytují termíny jako šílenství nebo potřebnost. K projevům psychické nepohody patří rovněž strach, vztek či smutek. Vztek může způsobit fyzickou nemoc, stejně jako strach. Smutek bývá obvykle spojen s nějakou ztrátou. Může se jednat o smrt vládce nebo někoho blízkého, ztrátu majetku a postavení. Projevy smutku měly u Izraelitů svá pravidla, obřady a délku trvání.²⁴⁵

Pro popis nemocí používá biblický autor také obrazná vyjádření, proto se lze setkat se zlomeným srdcem, útrpami, jež vřou, bedry plnými smrtelných úzkostí. Člověka se může dotknout Boží prst či ruka, nebo ho zasáhnou šípy, jak např. Job popisuje svůj stav (Job 6,4). Kromě nemocí patří k utrpení také ztráta, násilí nebo strach. Ztráta se může týkat majetku, nejbližších, společenského postavení, což se stalo i Jobovi. Násilí může být válečné i loupežné, strach se týká smrti, ale někdy také Boha.²⁴⁶

2.1.2 Reakce na utrpení

Utrpení pochopitelně vyvolává reakci, již je třeba nahlížet ze dvou úhlů. Jednak jde o reakci samotného trpícího, jednak o reakci jeho okolí. Zcela spontánní reakcí trpícího člověka bývá obvykle úlek, smutek nebo útěk, k nimž se později připojuje úzkost, sebelítost, strach.²⁴⁷ Až dalším krokem pak může být hledání smyslu utrpení. Mojžíšský zákon na různé druhy utrpení pamatuje ve svých předpisech. Uvádí, jak se má trpící chovat vzhledem ke

²⁴² Není zcela jasné, jakou konkrétní kožní chorobou byly ony Jobovy *zlé vředy* (viz Job 2,7). Přívlastek עֲרֵבָה však znamená, že se jedná o chorobu, která ho ohrožuje na životě. Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95-96; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 16-17; VOGELS, Walter. *Job*, s. 53-54.

²⁴³ Kniha Leviticus ve 13. a 14. kapitole podrobně popisuje kožní choroby a způsob očišťování, stejně jako předpisy o chování nemocného.

²⁴⁴ GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 18-32. VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*, s. 5-20.

²⁴⁵ WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 150-176; GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 53-70.

²⁴⁶ GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 35-70.

²⁴⁷ WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 150-176; GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 53-70; VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*, s. 48-56.

svému okolí i v souvislosti s kultem.²⁴⁸ Protože lidské utrpení není v Písmu individuální záležitost, má dopad na celou společnost a vyvolává reakci okolí, již je buď soucit, nebo odvrácení od trpícího. U nemocí je důležitý jejich případný vliv na způsobilost ke kultu. Nezpůsobilým ke kultu činí kožní choroby, některé vnitřní nemoci, ale také různá tělesná postižení, která například vylučovala z kněžské služby.

Zejména v případě kožních chorob byl tím, kdo konstatoval nemoc i uzdravení, kněz. Sám uzdravený nemocný pak měl za úkol přinést oběť Hospodinu. U kožních chorob, zvláště tzv. malomocenství nešlo pouze o vyloučení z kultu, ale z celé společnosti. V případě chorob, které jsou jakousi smrtí za živa, pak chování okolí odpovídá jednání při úmrtí. Smutek způsobený smrtí měl svá pravidla, trval obvykle sedm dní. Projevem smutku byl nářek, roztržení oděvu, sypaní popela na hlavu.²⁴⁹ Dotýkání mrtvého působilo kultickou nečistotu, stejně jako dotýkání se člověka stíženého kožní chorobou. Ztráta majetku a postavení ve společnosti znamená radikální změnu v životě a v chování okolí. Utrpení má i náboženský rozměr, který se ukazuje na vztahu trpícího k Bohu.

Job ve svém utrpení, které začíná ztrátou majetku a potomstva, jedná jako skutečný Hospodinův služebník. Roztržení šatu znamená rituální vyjádření smutku. Když je pak sám stížen kožní chorobou, jedná tak, jak je uvedeno v Lv 13 a stahuje se do izolace (Job 2,6-8). Zde se pak setká se svými přáteli, kteří podobně jako on dávají své první reakci kultický rozměr.

Text Job 2,6-8

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲנִי בְיָדְךָ אֶת־נַפְשׁוֹ שָׁמֶר⁶

⁶A řekl Hospodin satanovi: hle, je ve tvé ruce, ale jeho život střež.

וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֵת פְּנֵי יְהוָה וַיֹּךְ אֶת־אֵיּוֹב⁷

⁷A vyšel satan od Hospodinovy tváře a zasáhl Joba zlými vředy od paty k hlavě.

בְּשַׁחֲזוֹן רַע מִפָּךְ רָגְלוֹ עַד קִדְקֵדוֹ

⁸ וַיִּקְחֵהוּ לֹדוֹ תְּרֵשׁ לְהִתְקַדֵּד בּוֹ וְהוּא יֹשֵׁב בְּתוֹךְ־הָאָפֶר

⁸A vzal si Job střep, aby se mohl škrábat a seděl v prachu.

2,6: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲנִי בְיָדְךָ אֶת־נַפְשׁוֹ שָׁמֶר. *I řekl Hospodin satanovi: hle, je ve tvé ruce, ale jeho život střež.* Všechno, co Job má, je v rukou satana a Hospodin znovu rozhoduje o zkoušce a pověřuje jí satana a jeho ruka je tu zjevně rukou Hospodinovou. I tentokrát tu je omezení, které se jeví spíše jako sarkastické. Satan smí Joba zasáhnout nemocí, ale má bdít

²⁴⁸ Lv 12-15 podrobně popisuje, jak má jednat člověk stížený některými nemocemi, zvl. kožními chorobami.

²⁴⁹ WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 150-176; GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 53-70; VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*, s. 48-56.

nad jeho životem, ačkoli normálně nad životem lidí bdí Bůh. Tato druhá scéna rozhodně nevylepší obraz Boha, spíše naopak. Hospodin z ní vychází ještě hůře než předtím. Čtenář, který má privilegium vědět, co se děje v nebi, musí konstatovat, že pro Jobovy zkoušky neexistuje rozumné vysvětlení. Job, který pořád neví, co se v nebi děje, bude mít nové překvapení. Jestliže první zkouška byla nevysvětlitelná, druhá bude ještě více.²⁵⁰

Zkouška podle satana nebyla dostatečná, aby ukázala, zda Job udělá všechno proto, aby si zachoval život, když byl dosud schopen vydržet ztrátu rodiny a majetku. Aby se opravdu vyzkoušela jeho integrita a spravedlnost, musí Bůh opět vztáhnout ruku a osobně zasáhnout, tentokrát přímo Jobovo tělo. Před reálnou hrozbou smrti, říká satan, zůstane skutečná povaha Jobovy integrity vždy zpochybnitelná. Boží odpovědí je autorizace další zkoušky, ale pouze na hranici Jobovy smrti. Opět je jasné, že za zkouškou (a utrpením) Joba stojí Bůh, a že satan nakonec plní vůli a záměr Boha.²⁵¹

2,7: וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעֵינֵי יְהוָה וַיִּכּוֹת אֶת-אִיּוֹב בְּשִׁחִין רָע מִכַּף רַגְלוֹ עַד מִכַּף רֶגְלוֹ. *A vyšel satan od Hospodinovy tváře a zasáhl Joba zlými vředy od paty k hlavě.* Text začíná popisem provedení této nové zkoušky. Satan zasáhne Joba zlými vředy od hlavy až k patě. Rozdíl mezi popisem první a druhé zkoušky je značný. První neštěstí byla způsobena lidmi a přírodními vlivy, nyní sám satan působí nemoc. Je však zjevné, že ruka satanova je rukou Hospodinovou. Nemoc tudíž působí Hospodin. Ačkoli se tedy satan jeví jako aktivní strana, je z předchozího úryvku jasné, že jedná pouze se svolením Boha a v jím stanovených mezích. Zápas proto neprobíhá ani tak mezi satanem a Jobem, nýbrž mezi Jobem a Bohem.

Zlé vředy, jimiž je Job zasažen, nejsou přesně identifikovatelné, bývají považovány za malomocenství, ale užitý termín je příliš vágní, a to, co Job říká později o své nemoci a utrpení, diagnózu určit nepomáhá. Hebrejský termín *שִׁחִין* se ale vyskytuje také v Ex 9,9-11 jako jedna z egyptských ran a v Dt 28,27-28. *שִׁחִין* je více nebo méně závažná kožní choroba, doslova zapálení kůže, lépe nebo hůře léčitelné. Text však nemíní popisovat známou chorobu, nýbrž nedefinovatelnou nemoc, nemoc nemocí, sdružující ve skutečnosti veškeré utrpení světa, které nevede k rychlé smrti, a tím ke konci Jobovy zkoušky.²⁵² Jobovo trápení je úplné, protože je zasažen od hlavy až k patě.²⁵³ Popis prvních zkoušek je velmi dlouhý, popis druhé zkoušky je

²⁵⁰ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 52-53.

²⁵¹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 30.

²⁵² Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 25.

²⁵³ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 31.

naopak stručný (jediný verš) a obsahuje pouze málo podrobností. Text tak ukazuje, že nejdůležitější je Jobova reakce.²⁵⁴

2,8: וַיִּקַּח-לוֹ קֶרֶשׁ לְהִתְקַרֵּד בּוֹ וְהוּא יִשָּׁב בְּתוֹךְ-הָאָפֶר. *A Job si vzal střep, aby se mohl škrábat a seděl v prachu.* Čtenář spolu se satanem a Hospodinem v nebi čeká podobně jako v prvním případě na Jobovu reakci. Stejně jako v prvním případě Job reaguje činem a jedině když k němu promluví jeho žena, používá slova i on.²⁵⁵ Jobovo sezení v prachu je smuteční záležitost a sociální izolace. Kvůli své závažné nemoci a odpornému vzhledu je Job odsunut na hromadu prachu mimo obydlený prostor, na místo, kde sídlí žebráci na okraji společnosti.²⁵⁶ Kořen גרר se jinde v Bibli nevyskytuje, ale je celkem častý v postbiblické literatuře. Toto škrábání je také zvyklostí ve smutečním rituálu a pouze kvůli stručnosti není zmíněno v 1,20 vedle roztržení šatu a rozcuchání vlasů. Nařikající si také sype prach na hlavu, což lze nalézt i v ugaritských textech. Ve všech těchto případech však אפר nemusí znamenat nutně popel, ale obecně špínu jako znamení sebeponížení před božstvem.²⁵⁷

2.2 Bůh a lidské utrpení

Utrpení v biblické perspektivě má různé příčiny, které mohou být vnější a vnitřní. Může být způsobeno nemocí, zraněním, ztrátou blízkých nebo společenského postavení, ale také hříchem. Utrpení vstoupilo do lidského života po prvotním hříchu a tuto křehkost si člověk nese s sebou. Každé utrpení tedy nějakým způsobem souvisí s hříchem, ačkoli se nemusí zrovna jednat o osobní hřích trpícího jedince. Boží reakce v Gn 3,21 ukazuje, že Bůh má péči o člověka v každé situaci. Protože však každé utrpení má souvislost s hříchem, je zároveň překážkou ve vztahu k Bohu a může se projevit i nezpůsobilostí ke kultu.

2.2.1 Souvislost s hříchem

Souvislost utrpení s hříchem může být dvojího typu, jednak následek hříchu, jednak trest za hřích. Na prvním místě je třeba uvést prvotní hřích a jeho následky pro lidstvo jako takové. Přestoupením Božího příkazu člověk porušil stanovený řád. Podlehl pokušení být jako Bůh. Do vztahu mezi Bohem a člověkem pronikl strach a nedůvěra. Vědomí viny působí strach a strach vzdaluje od Boha. V tomto odloučení od Boha je člověk vystaven všem nega-

²⁵⁴ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 53-54.

²⁵⁵ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 54.

²⁵⁶ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 31.

²⁵⁷ Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 25-26.

tivním vlivům, například právě utrpení a strachu. Do lidského života vstupuje boj o přežití, nenávist, násilí.²⁵⁸ Snaha člověka být jako Bůh a rozhodovat o životě a smrti je stále přítomná. Porušená přirozenost s sebou nese smrtelnost a schopnost trpět. Už první kapitoly Geneze uvádějí několik příkladů, ať už se jedná o Kainovu bratrovraždu či Lámechovu pomstu (Gn 4,8-9.18-24).²⁵⁹ Job je konfrontován s násilím hned při první ze satanových zkoušek, kdy vinou nájezdníků přichází o část svých početných stád (Job 1,14-15.17).

Člověk však na sobě nese také následky osobního hříchu, jejichž projevem může být utrpení. Následkem osobního hříchu může být trest, který za něj udělí Bůh, nebo změna situace, jež následně dolehne na hříšníka a často i na jeho okolí. Bůh, který je stále uprostřed svého lidu, reaguje na spáchaný hřích trestem, proto utrpení může být také přímým trestem za provinění proti Bohu, ale způsob, jakým Hospodin trestá, je velmi různý. Již v Gn 3 vystupuje Bůh, jako ten, kdo na sebe bere iniciativu a hledá člověka, který se před ním skrývá. Navazuje s ním dialog a vede ho k poznání pravdy. Po vyhnání ze zahrady Edenu, které je trestem za hřích prvního člověka, mu v nové situaci poskytne ochranu. V jiných případech však je hříšník trestán nemocí nebo i smrtí.²⁶⁰

Utrpení jako následek osobního hříchu se však nemusí týkat pouze hříšníka, ale kohokoli z jeho okolí. Může se jednat o změnu situace způsobenou hříchem, jejíž tíži pak musí nést někdo jiný, nebo může jít o trest pro toho, kdo zhřešil, který se však projeví jako utrpení či smrt někoho jiného.²⁶¹ Pojetí spravedlnosti Joba a jeho přátel se opírá o chápání utrpení jako trestu za hřích, proto se Job, který si není vědom žádného provinění, tak brání a jeho přátelé se zase naopak snaží najít skrytý hřích a přimět Joba, aby ho přiznal.

2.2.2 Utrpení a kult

Souvislost s kultem se týká buď způsobilosti ke kultu, nebo úlohy kněze v souvislosti s utrpením. Některé nemoci a zranění člověka diskvalifikují společensky i nábožensky, brání mu v přístupu do náboženského shromáždění, protože nemoc je obrazem smrti a Bůh naopak pánem života. Jedinec stížený kožní chorobou, což je také případ Joba, tedy neměl přístup do

²⁵⁸ GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 35-53.

²⁵⁹ Že násilí vyvolává další násilí, ukazuje kromě Lámechova příběhu rovněž případ Jákobových synů, kteří se rozhodli pomstít svou sestru (viz Gn 34).

²⁶⁰ Takto je například potrestána Mojžíšova sestra Miriam (Nm12) nebo Pelištejci, kteří ukořistili archu (1 Sam 5 - 6).

²⁶¹ Jako ilustrace může posloužit případ krále Davida a jeho syna, který zemřel kvůli jeho hříchu (2 Sam 11 - 12).

bohoslužebného shromáždění, natož aby sám vykonával kněžskou funkci. Toto onemocnění tak Joba nejen připravilo o společenské postavení, ale vytvořilo také zcela evidentní překážku ve vztahu mezi ním a Bohem. Nejen kožní choroby, ale rovněž různá tělesná postižení totiž vylučují z kněžské služby v kněžských rodech.²⁶² Zároveň však utrpení, pokud jde o nemoci a následné vyléčení, vyžaduje kultické očištění, jež se odehrávalo různými způsoby, protože právě kněz byl kompetentní osobou, která určovala, zda je člověk nemocný nebo zda došlo k uzdravení.²⁶³ Pokud je člověk uznán za uzdraveného, účastní se obřadu očištění a má opět přístup do bohoslužebného shromáždění. Proto i skutečnost, že má Job v závěru knihy účast na oběti, již přinášejí jeho přátelé, nasvědčuje tomu, že byl nakonec uzdraven, ačkoli o tom není výslovná zmínka.

2.3 Jobovi přátelé

V závěru druhé kapitoly (Job 2,11-13) přichází k Jobovi trojice přátel. Autor jejich příchod zdůvodňuje jako snahu projevit Jobovi soustrast a potěšit ho. Zajímavý pohled může přinést zkoumání identity těchto „přátel“. Podle jmen se jedná o zástupce různých geografických oblastí, které také poukazují na odlišná pojetí moudrosti, a tedy i přístupu k lidskému utrpení.²⁶⁴

Jednání těchto osob místy neodpovídá běžné představě přátelského přístupu, proto je třeba si ujasnit, o koho vlastně šlo, co o nich vypovídají jejich jména i označení *přátelé*. MT je označuje jako ׀ַרְיָ, což lze přeložit jako druhové nebo přátelé. V kontextu LXX, kde jsou nazváni φίλοι, je lze také považovat za dvořany.²⁶⁵ V tomto případě je na místě otázka, zda se nakonec nejednalo Jobovy „kolegy“ ve službě, dvořany sousedních králů, byl-li Job sám váženým občanem, který zasedal v bráně svého městského státu. Podle jmen tyto tři muži přicházejí z různých koutů tehdy známého světa a jsou tak představiteli mudroslovných tradic národů v okolí Izraele, jejich původ odkazuje na oblast Edomu.²⁶⁶ Podnětem pro jejich jednání je soucit s trpícím Jobem a snaha mu pomoci, nejsou však schopni opustit zažitá schémata, a proto jejich hledání smyslu Jobova stavu nepřináší Jobovi úlevu ani východisko.

²⁶² Mojžišský zákon pamatuje i na tuto stránku bohoslužby - Lv 21,18-20: „Nikdo slepý nebo kulhavý nebo se znetvořenou tváří nebo s některým údem příliš dlouhým, nebo kdo by měl zlomenou nohu nebo zlomenou ruku, nebo hrbatý nebo zakrnělý nebo se skvrnou na oku nebo postižený svrabem nebo lišejem nebo s rozdrčenými varlaty.”

²⁶³ Tuto kompetenci určuje rovněž Lv 13 – 14.

²⁶⁴ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 97.

²⁶⁵ Viz LUST, Johan et al. *Greek-English Lexicon of the Septuagint*. Revidované vydání. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2003.

²⁶⁶ Viz např. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 33; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 27-29; VOGELS, Walter. *Job*, s. 74-75.

2.3.1 Soucit

Tři Jobovi přátelé přicházejí na základě určité informace o situaci, do níž se Job dostal, a jejich první reakcí byl soucit. (Job 2,11). Chtěli ho potěšit a povzbudit, projevit účast (Job 2,12). Vidí ho z dálky, protože byl mimo hradby města. Tito lidé mají zcela evidentně konkrétní představu, jak s Jobem zacházet, ta se však v konfrontaci s realitou jeví jako nesprávná. Job je před jejich příchodem připraven o majetek a potomstvo a raněn kožní chorobou. Přišel nejen o budoucnost, ale také o společenské postavení, stal se mrtvým za živa. V chování tří přátel se odráží nejen snaha pomoci, ale také předepsaný přístup k takto postiženým lidem (Job 2,12b-13). Konají náboženské úkony podle předpisů Zákona, drží smutek za mrtvého, jelikož Job je vlastně mrtvý za živa. Job své trápení přijal heroicky, později v něm však vědomí důsledků vyvolává úzkost.

Text Job 2,11-13

- ¹¹וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשָׁת רְעֵי אִיּוֹב אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ אֱלִיפַז הַתִּימְנִי וּבִלְדָד הַשּׁוּחִי וְצוֹפָר הַנַּעֲמָתִי וַיִּנְעְדוּ יַחְדָּו לְבוֹא לְנוֹד־לוֹ וּלְנַחֲמוֹ:
- ¹²וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם מִרְחוֹק וְלֹא הִפְרִיחוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּכְפוּ וַיִּקְרְעוּ אִישׁ מֵעַל־וַיִּרְקוּ עֶפֶר עַל־רֵאשֵׁיהֶם הַשָּׁמַיִמָּה:
- ¹³וַיִּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת לַיְלוֹת וְאִי־דָבַר אֶלְיוֹ דָּבָר כִּי רָאוּ כִּי־גָדַל הַכָּאֵב מְאֹד:
- ¹¹Uslyšeli tři Jobovi přátelé o všem zlém, co na něj přišlo a přišli každý ze svého místa: Elífaz Témanský a Bildad Šúchský a Sófár Naamatský a setkali se, aby mu šli projevit účast a utěšit ho.
- ¹²Pozvedli zrak a nemohli ho poznat a pozvedli hlas a rozplakali se, a roztrhli svůj oděv a rozhazovali si prach nad hlavami směrem k nebi.
- ¹³A seděli s ním na zemi sedm dní a sedm nocí a nepromluvili k němu slovo, neboť viděli, že jeho bolest je velmi veliká.

וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשָׁת רְעֵי אִיּוֹב אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ אֱלִיפַז הַתִּימְנִי וּבִלְדָד הַשּׁוּחִי וְצוֹפָר הַנַּעֲמָתִי וַיִּנְעְדוּ יַחְדָּו לְבוֹא לְנוֹד־לוֹ וּלְנַחֲמוֹ: *Uslyšeli tři Jobovi přátelé o všem zlém, co na něj přišlo a přišli každý ze svého místa: Elífaz Témanský a Bildad Šúchský a Sófár Naamatský a setkali se, aby mu šli projevit účast a utěšit ho.* Po první zkoušce, v níž Job obstojí, se příběh zdá být uzavřený, ale satan se nevzdává a pokračuje druhou sázkou. Job však ani v tomto případě nezhrěší slovy. Otázka týkající se Jobovy nezištnosti vůči Bohu je zodpovězena a pro pokračování děje jsou potřeba noví účastníci dialogu, a ti právě vstupují v Job 2,11 na scénu. Skutečnost, že se po zdánlivě úspěšném splnění dvou zkoušek objevují tři Jobovi přátelé, předznamenává nový směr ve vyprávění. Ve třech verších (Job 2,11-13) je tedy popsán příchod tří přátel, kteří se dozvěděli o všem zlu, jež Joba postihlo, text neříká, odkud tuto informaci mají. Jména tří přátel, která mohou být, stejně jako Jobovo, symbolická, jsou předmětem četných úvah, a vyvolávají otázku, odkud přicházejí.

První se jmenuje Elífaz a přichází z Tému. Jeho jméno a místo původu odkazují na Edom, protože podle biblických textů se jeden z Ezauových synů na seznamu edomitského potomstva v Gn 36,10-11 také jmenuje Elífaz. Jeho přívlastek Témanský poukazuje na to, že žil v Tému, edomském městě jižně od Mrtvého moře. První část jména Bildad připomíná Bilhana z pokolení Edoma (Gn 36,27; 1 Kron 1,42; 7,10) a místo původu Šúach se nalézá v Edomu. I jméno třetího návštěvníka Sófár odkazuje na Edom. Pochází z Naamy, což je jednak jméno jednoho z Kainových potomků (1 Kron 4,15). Jméno Sófár se v této podobě vyskytuje pouze v knize Job, ale Sefo nebo Zefí je bratr Elífaze, syna Ezaua (Gn 36,11.15; 1 Kron 1,36).

Podle těchto údajů pocházejí zmínění tři přátelé, podobně jako Job, všichni z Edomu. Edom a zvláště Téman byl proslulý moudrostí. Z textu by potom vyplývalo, že za Jobem přišli velcí mudrci z Edomu. Jiná interpretace bere v úvahu existenci Šúchských nomádů na Eufratu a Ain Cofar v Libanonu. Podle ní by pak Elifaz přišel z jihu (Edom), Bildad z východu (Eufrat) a Sofar ze severu (Libanon), což by znamenalo, že za Jobem přišla moudrost celého světa. Tito tři „odborní“ mudrci se shromáždili, aby intenzivně debatovali. Když se dověděli, co Joba potkalo, urazili za ním značnou vzdálenost, aby ho navštívili a vyjádřili mu svou účast. Jejich záměrem bylo projevit sympatie a potěšit ho.²⁶⁷

2,12: וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם מִרְחוֹק וְלֹא הִכִּירוּהוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכוּ וַיִּקְרְעוּ אֵישׁ מְעֵלוֹ וַיִּזְרְקוּ עָפָר עַל־רֹאשֵׁיהֶם :הַשָּׁמַיְמָה: *Pozvedli zrak a nemohli ho poznat a pozvedli hlas a rozplakali se a roztrhli svůj oděv, a rozhazovali si prach nad hlavami směrem k nebi.* Text zdůrazňuje vztah a rozdíl mezi viděním a poznáním v lidské zkušenosti. Tento prvek hraje později v knize důležitou roli. Přátelé konečně Joba vidí z dálky, ale jeho znetvoření a vyobcování je tak velké, že ho těžko mohou poznat. Jako se pozdější Jobův záměr čelit Bohu tváří v tvář rozplyne, když ho uvidí na vlastní oči, poté, co přijde v teofanii, tak se i úmysl přátel projevit sympatie a povzbudit jeví jako nespelnitelný, když vidí trpícího Joba v jeho těle plném vředů. Z jejich úst neplynou ani chytrá, ani moudrá, ani povzbudivá slova, jen neartikulované nářky a vnější smuteční rituál – rozplácou se a každý z nich, tak jako předtím Job, roztrhne svůj šat. Přidávají pak ještě další smuteční obřad,²⁶⁸ vrhají prach k nebi (srov. Joz 7,6). Tímto gestem se obracejí na nebeský svět, o němž jsou přesvědčeni, že není lhostejný k bídě, již vidí. Vrhají prach k Bohu, aby jím pokryl toho, kdo je zodpovědný za Jobovo trápení. Tato reakce pravděpodobně předznamenává úlohu přátel v následující debatě. Jejich neschopnost formulovat slova jako odpověď na fyzické utrpení svého přítele, naznačuje budoucí nezdar v odpovídání na jeho slovní vyjádření agonie.²⁶⁹

2,13: וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁבְעַת לַיְלוֹת וְאִין־דָּבַר אֵלָיו דָּבַר כִּי רָאוּ כִּי־גָדַל הַכָּאֵב מְאֹד: *A seděli s ním na zemi sedm dní a sedm nocí a nepromluvili k němu slovo, neboť viděli, že jeho bolest je velmi veliká.* Trojice přichází s dvojím záměrem. Společně se rozhodli jít a prokázat mu sympatie a utěšit ho. Chtějí Jobovi projevit svou podporu, což činí tím, že se s ním posadí na zem. Jejich předchozí návštěvy Joba se odehrávaly v mnohem bohatším prostředí, nyní sedí

²⁶⁷ Viz TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 27-29; VOGELS, Walter. *Job*, s. 73-74; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 33.

²⁶⁸ Který však chybí v LXX (TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 30.).

²⁶⁹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 74-75; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 33-34.

vedle Joba, tj. na smetišti. Dříve přišli k největšímu ze synů Orientu, nyní vidí, jak velká je Jobova bolest. Přišli, aby ho potěšili, ale jak říká text, nikdo z nich nepromluvil slovo. Sedm dní mlčení Jobových přátel je v kontrastu s dřívějšími sedmi dny svátku Jobových dětí. Vyprávění používá stejná symbolická čísla k vyjádření plnosti, jsou tu tři přátelé a sedm dní.²⁷⁰

Sezení na zemi je obecný zvyk pro nářky nad mrtvým. Přátelé s ním sedí jako znamení jejich identifikace s jeho utrpením, které se blíží smrti.²⁷¹ Většina komentátorů tento úkon chápe jako formu solidarity s Jobovým extrémním utrpením. Období sedmi dní a sedmi nocí je obvyklé období smutku. Povaha nářku zde je extrémní a náročná, jako odpověď na extrémní a vyčerpávající povahu Jobova utrpení. Dlouhé mlčení odráží tradiční židovskou praxi hostů zachovávajících mlčení, dokud nepromluví hlavní truchlíci. Skutečnost, že toto mlčení trvá celých sedm dní a nocí také naznačuje neschopnost přátel nalézt slova tváří v tvář Jobovu utrpení, protože viděli, že jeho utrpení je veliké. Navíc mlčení naznačuje, že dialog, který bude následovat, není odpovědí na Jobovo utrpení, ale spíše na jeho vyslovený protest proti Božímu jednání.²⁷²

Mlčení je ostatně významný prvek v ději knihy Job. Mise tří Jobových přátel začíná i končí mlčením, nejdříve proto, že to, co vidí, je přesahuje, na konci pak zmlknou kvůli Jobově domnělé nepoučitelnosti. Během jejich proslovů mlčí Hospodin, který se dostává ke slovu teprve tehdy, když lidé umlknou. A Job, který se chtěl postavit se svým sporem před Boha, ztrácí řeč, když ho vidí na vlastní oči.

2.3.2 Přesvědčení o původu utrpení

Jobovi přátelé reagují na jeho nářky a snaží se ho přimět k uznání vlastní viny, aby se mohl vrátit do života. Hospodinův pohled se však liší. Následující texty, které charakterizovaly již Boží všemohoucnost, mají výraznou výpovědní hodnotu i v souvislosti s pojetím utrpení. Jako první vstupuje na scénu Elífaz.

²⁷⁰ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 75.

²⁷¹ Skutečnost, že tyto úkony jsou součástí nářků nad mrtvým a že přátelé jednají s Jobem jako se mrtvým, je izolující a frustrující zkušeností pro trpícího, více než utěšování. CLINES, David J. A. *Job 1-20*, s. 15–16.

²⁷² Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 34.

Text Job 5,8–13

- אִוְלָם אֲנִי אֶדְרֹשׁ אֱלֹהִים וְאֶל־אֱלֹהִים אֲשִׁים דְּבַרְתִּי: ⁸Spíše bych hledal Boha a Bohu předložil svou záležitost.
- עֲשֵׂה גְדֹלוֹת וְאִין חֶקֶר נִפְלְאוֹת עַד־אִין מִסְפָּר: ⁹Toho, který dělá velké a nedostižné věci, nesčetné divy.
- הִזְתֵּן מִטָּר עַל־פְּנֵי־אָרֶץ וְשִׁלַּח מַיִם עַל־פְּנֵי חוּצוֹת: ¹⁰Toho, který dává déšť na zemi a sesílá vodu na pole.
- לְשׁוֹם שְׁפָלִים לְמָרוֹם וְקִדְרִים שְׂגָבוּ יִשֶׁע: ¹¹Toho, který ponížené povyšuje, a zarmoucení docházejí vysvobození.
- מִפָּר מִחֻשְׁבוֹת עֲרוּמִים וְלֹא־תַעֲשִׂינָהּ יְדִיהֶם תּוֹשִׁינָהּ: ¹²Maří plány vychytralých, aby jejich ruce nevyplnily svůj záměr.
- לִכְדֹּר חֲכָמִים בְּעֲרָמָם וְעֲצַת נִפְתָּלִים נִמְהָרָה: ¹³Lapí moudré na jejich chytrost a záměry lstivých se rychle zhroutí.

5,8: אִוְלָם אֲנִי אֶדְרֹשׁ אֱלֹהִים וְאֶל־אֱלֹהִים אֲשִׁים דְּבַרְתִּי *spíše bych hledal Boha a Bohu předložil svou záležitost*. Verš odkazuje na v. 1., kde Elífaz klade otázku, na koho se má Job ve svém volání obracet a snaží se mu nastínit správnou cestu,²⁷³ přičemž by podle něj Job měl uznat před Bohem své provinění. Ukazuje, jak by měl člověk jednat, aby se líbil Bohu a mohl mu předložit svůj spor.²⁷⁴ Takto pak Job jedná později, kdy předkládá svou při Bohu.²⁷⁵ Dává tak najevo, že je zastáncem názoru, podle něhož je jakékoli utrpení Božím trestem za hřích.

5,9: עֲשֵׂה גְדֹלוֹת וְאִין חֶקֶר נִפְלְאוֹת עַד־אִין מִסְפָּר: *Toho, který dělá velké a nedostižné věci, nesčetné divy*. Po úvodní výzvě Elífaz navazuje doxologií na Boha.²⁷⁶ Jednotlivé části ve stylu žalmů začínají participií.²⁷⁷ Atributy božstva, jemuž se Job odvažuje čelit, jsou uspořádány v této doxologii ke cti Boha (אֵל) stvořitele (עֲשֵׂה). Je to אֵל, který byl předtím představen jako tvůrce smrtelníků. Jazyk této doxologie naznačuje návaznost na sapienciální tradici citovanou Amosem.²⁷⁸ Božstvo v této tradici je specificky ten, kdo koná divy (עֲשֵׂה גְדֹלוֹת) a vykonavatel zázraků pro lidi na zemi.²⁷⁹ Elífaz spatřuje jedinou Jobovu naději v Boží moci, která převrátí lidská očekávání. Bůh dělá zázraky a jeho zázračné skutky božské prozřetelnosti a milosti

²⁷³ DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 57.

²⁷⁴ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 53.

²⁷⁵ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 89.

²⁷⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 89.

²⁷⁷ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 58.

²⁷⁸ Am 5,6–10.

²⁷⁹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

jsou schopny zaplavit celou zemi a obrátit den v temnoty a poledne v noc těm, kdo páchají zlo.²⁸⁰

5,10: הַזֶּתֶן מְטָר עַל-פְּנֵי-אָרֶץ וְשִׁלַּח מִיָּם עַל-פְּנֵי הַיַּמּוֹת. *Toho, který dává déšť na zemi a sesílá vodu na pole.* Déšť je vnímán jako Boží div, jak bylo ve starém Orientu obvyklé. Jsou to ony velké věci, které Bůh činí pro lidstvo. Bůh je původcem mraků i deště a zúrodňuje půdu.²⁸¹ Ani jeho sesílání deště na zemi není rutinním *creatio continua* božstva plodnosti, ale věčný zázrak.²⁸² Evokuje obraz krále a vladaře, který posílá své posly na zem a na cesty, shodně s jinými biblickými pasážemi, které pojednávají o větru a dešti jako o poslech božstva.²⁸³

5,11: לְשׁוֹם שְׂפָלִים לְמָרוֹם וְקִדְרִים שְׂגֹבוּ יֵשַׁע. *Toho, který ponížené povyšuje, a zarmoucení docházejí vysvobození.* Po přírodních divech přichází na řadu Boží působení v sociální oblasti; zvraty v lidském životě působí Boží prst (אֶצְבָּע). שְׂפָלִים představují ty, kdo jsou na dně, ponížené a opovržené, nízké ve vlastních očích i v očích druhých, protiklad pyšných. Bůh jedná za méně šťastné smrtelníky, aby nastolil sociální spravedlnost na své zemi. Boží služebníci jdou dále pozvednout ty, kdo jsou na dně, zarmoucení, truchlící a utlačovaní. Bůh pozvedá ke spáse ty, kdo jsou poníženi a skloněni,²⁸⁴ a spravedlnost na zemi je stejně zásadní jako založení země.²⁸⁵ To vše se děje z Boží moci.²⁸⁶ Elífaz začíná popisovat sérii zvrátů, v nichž Boží nepochopitelná síla a záměry převrací perspektivy světa naruby. Každý čin proti Bohu je identifikován a potrestán, skrytá provinění vycházejí najevo. Ponížené povyšuje, zarmoucené vysvobozuje a maří plány vychytralých.²⁸⁷

5,12: מִפֶּר מְחֻשְׁבוֹת עָרוּמִים וְלֹא-תַעֲשֶׂינָהּ יְדִיהֶם תּוֹשֶׁהָ. *Maří plány vychytralých, aby jejich ruce nevyplnily svůj záměr.* עָרוּמִים jsou vynalézaví, ti, kdo používají lest, aby dosáhli svého cíle. Termín se následně stal synonymem pro lstivé (lstivost hada v Gn 3) a moudré. Bůh ničí obratnost těch, kdo používají úskoky, a maří plány lstivých.²⁸⁸ Božstvo je také dostatečně mocné, aby zabránilo naplnění špatných plánů lidí. Tito lidé jsou označováni za moudré, ale jejich záměr je lstivý, bližší vynalézavosti hada než Boha. לֵא je tedy zastáncem prostých, kterým moudrost chybí, aby je chránil proti machinacím lstivých. Typická charakteristika Boha (לֵא)

²⁸⁰ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 53.

²⁸¹ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 58.

²⁸² Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

²⁸³ Srov. TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 100.

²⁸⁴ קִדְרִים může být použito také ve smyslu prostrace. Viz TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 100–101.

²⁸⁵ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

²⁸⁶ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 58–59.

²⁸⁷ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 53.

²⁸⁸ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 59.

jako tvůrce zázraků, jak ho vykresluje Elífaz, je v jeho nebeské strategii, v jejímž rámci sleduje lidské plány a ničí záměry moudrých, jejichž cílem je jejich vlastní nestabilita. Je vhodné připomenout si činnost tohoto božstva v úvodní legendě, kde předvolává své služebníky, aby mu podali zprávu o tom, co dělali na zemi. Pozemský úspěch není nutně přirozeným výsledkem moudrých nebo bláznivých rozhodnutí smrtelníků, ale také výsledkem Božího (אל) dohledu. אל tedy koná zázraky, bojuje za sociální spravedlnost, dává déšť a dohlíží na všechnu moudrost a jednání na zemi. Právě tento obraz Boha se Job ve své obrácené doxologii snaží zničit. אל je pánem sucha, sociálního neladu a podporuje faleš. Ale oba, Job i Elífaz, se shodují, že אל jako stvořitel není božstvem na výsostech, jež opustilo zemi, aby šlo k předem určeným principům moudrosti, nýbrž ten, kdo je přímo zapojen do veškerého sociálního, osobního a přírodního procesu.²⁸⁹

5,13: לִכְדּוֹת חַכְמִים בְּעֵרְמָם וְעֲצָת נַפְתָּלִים נִמְהָרָה. *Lapí moudré na jejich chytrost a záměry lstivých se rychle zhroutí.* Bůh si poslouží léčkou vychytralých, aby je chytil do jejich vlastní pastí. Pastí moudrých se tu stává místo léčky právě lstivost a vychytralost. Stejná myšlenka se nachází v Žl 57,7, kde se zlomyslník chytí do léčky, kterou sám nastražil. Člověk je před Bohem malý a hříšný, jeho plány jdou často proti Bohu.²⁹⁰

Elífazovo pojetí staví do protikladu Boha a člověka. Bůh je ve své moci a síle jednak tím, kdo má moc nad světem, je jeho stvořitel, nejvyšší bůh (אל), jednak přísným vykonavatelem spravedlnosti, kterému neunikne žádná nepravost. Joba se proto snaží přesvědčit o nutnosti nalezení a uznání viny, jež ho může dovést k vysvobození z jeho trápení.

²⁸⁹ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 133–134.

²⁹⁰ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 59–60.

Text Job 6,1–9

- ¹ וַיַּעַן אֵיּוֹב וַיֹּאמֶר:
- ² לֹא שָׁקוֹל יִשְׁקַל כְּעָשִׂי (וְהִנֵּיתִי) [וְהִנֵּיתִי] בְּמֵאזְנַיִם יִשְׂאוּ-יָחַד:
- ³ כִּי-עֲתָה מִחוּל יָמַיִם יִכָּבֵד עַל-כֵּן דְּבַרִי לָעוֹ:
- ⁴ כִּי חֲצִי חֲצִי שְׂדֵי עַמְדֵי אֲשֶׁר חִמַּמְתָּם שְׂתָה רוּחִי בְּעוֹתֵי אֱלוֹהַּ יַעֲרֹכּוּנִי:
- ⁵ הֲיִנְהַק-פָּרָא עַל-יַדְּשָׂא אִם יִגְעֶה-שׁוֹר עַל-בְּלִילוֹ:
- ⁶ הֲיִנְאָכַל תֶּפֶל מִבְּלִי-מֶלֶח אִם-יִשְׁטַעַם בְּרִיר חֲלָמוֹת:
- ⁷ מֵאַנָּה לִנְגוּעַ נִפְשִׁי הֵמָּה כְּדוּי לֶחֶמֶי:
- ⁸ מִי-יִתֵּן תְּבוּאָה שְׂאֲלֹתִי וְתַקְוֹתִי יִתֵּן אֱלוֹהַּ:
- ⁹ וַיֹּאֵל אֱלוֹהַּ וַיִּדְכָּאֵנִי יִתֵּר יָדוֹ וַיִּבְצַעֵנִי:
- ¹ Job odpověděl slovy:
- ² Kdyby byla zvážena má roztrpčenost a mé neštěstí vloženo na váhy.
- ³ Neboť nyní je těžší než mořský písek, proto má slova byla neuvážená.
- ⁴ Kvůli střelám všemohoucího ve mně, jejichž jed pije můj duch, postavily se proti mně Boží hrůzy.
- ⁵ Copak hýká osel nad trávou nebo býk bučí nad pící?
- ⁶ Dá se jíst to, co je bez chuti, nebo má snad chuť štáva ze šruchy?
- ⁷ Odmítám dotýkat se toho, co by bylo jako nemoc pro můj chléb.
- ⁸ Kdo dá přijít mému přání, a touhu mou splní Bůh.
- ⁹ A aby mě Bůh chtěl rozdrtit, pohnout rukou a srazit mě.

6,1: וַיַּעַן אֵיּוֹב וַיֹּאמֶר. *Job odpověděl slovy:* Tento Jobův výrok je sice uvozen jako odpověď, ale spíše než o odpověď Elífazovi se jedná o snahu ospravedlnit vlastní náрек.²⁹¹

6,2: לֹא שָׁקוֹל יִשְׁקַל כְּעָשִׂי (וְהִנֵּיתִי) [וְהִנֵּיתִי] בְּמֵאזְנַיִם יִשְׂאוּ-יָחַד. *Kdyby byla zvážena má roztrpčenost a mé neštěstí vloženo na váhy.* Job nejdříve popisuje, co mu Bůh způsobil, a následně to, co očekává od Boha. Pro popis svého trápení Job používá přirovnání z oblasti obchodu. Jestliže na jednu stranu vah položí svou bídu a na druhou všechn mořský písek, nakloní se váha na stranu trápení. To vysvětluje, a Job to připouští, neuváženost jeho slov. Elífazovu dobrou radu být uvážlivý je naprosto nemožné uskutečnit. Sám Job také vnímá spravedlnost v perspektivě odplaty, a proto se cítí být Bohem napaden.²⁹²

6,3: כִּי-עֲתָה מִחוּל יָמַיִם יִכָּבֵד עַל-כֵּן דְּבַרִי לָעוֹ. *Neboť nyní je těžší než mořský písek, proto má slova byla neuvážená.* Jobova neuvážená slova jsou důsledkem nesnesitelných muk a bídy. Užitím

²⁹¹ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 68.

²⁹² Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

metafory říká, že jeho strádání je nezměřitelné ve srovnání s velkým množstvím mořského písku.²⁹³

6,4: כִּי הִצִּי שָׂדֵי עֲמֻדֵי אֲשֶׁר הִמָּתֵם שָׁמָּה רוּחֵי בַעֲוֹתַי אֶלֹהִים יַעֲרֹכֹנֵנִי. *Kvůli střelám všemohoucího ve mně, jejichž jed pije můj duch, postavily se proti mně Boží hrůzy.* Příčinou Jobova trápení je nepřátelství Boha (שָׂדֵי), jež zakouší jako útok lučištníka s otrávenými střelami, které pronikají spíš do jeho ducha (רוּחַ) než do těla. Nachystaná Boží hrůza stojí před Jobem jako armáda seřazená do šiku a připravená napadnout nepřítele. Bůh na Joba útočí svými střelami. Job zde znovu použije obraz šípů, nemoci nebo blesků, o nichž Elífaz mluvil. Elífaz také tvrdil, že Bůh zraňuje i uzdravuje. Bůh však Joba vůbec neuzdravuje, naopak má pro něj jen šípy, jed a hrůzu. Použité obrazy evokují spíše zákeřnost a násilné jednání.²⁹⁴

6,5: הֲיִנְהַקֶּפְרָא עַל־יְדֹשָׁא אִם יִגְעֶה־שׂוֹר עַל־בְּלִילֹ? *Copak hýká osel nad trávou nebo býk bučí nad pící?* Job jako všichni mudrci klade rétorické otázky, které mohou být také příslovími, založenými na pozorování života zvířat. Elífaz mluvil o řvaní lva, Job o řvaní osla a býka. Zvířata neřvou, když mají co žrát, ale Job toto právo má, protože je zatlačen do kouta a ohrožen na životě.²⁹⁵

6,6: הֲיִאֲכַל תְּפֹל מִבְּלֵי־מְלַח אִם־יִשְׁטַעַם בְּרִיר הַלְמוֹת? *Dá se jíst to, co je bez chuti nebo má snad chuť štáva ze šruchy?* Lidská bytost touží po něčem víc než zvíře. Žít znamená víc než pouhé přežití a Job je ve své situaci blízko smrti.²⁹⁶

6,7: מֵאַנְהָ לְנִגְוָע נִפְשֵׁי הַמָּה פְּדוּי לֶחֶמֶי. *Odmítám dotýkat se toho, co by bylo jako nečistota pro můj chléb.* Po tomto negativním popisu svého údělu Job říká, co očekává od Boha. Přejímá téma monologu, jeho hlubokou touhou je zemřít, ale smrt, stejně jako, život očekává od Boha.²⁹⁷

6,8-9: וַיֹּאֵל אֱלֹהִים וַיִּדְכָּאֵנִי יַתֵּר יָדוֹ וַיִּבְצָעֵנִי מִיַּיְתוֹן תְּבוּאָ שְׂאֲלֹתַי וַתְּקַנְתִּי יְתוֹן אֱלֹהִים. *Kdo dá přijít mému přání, a touhu mou splní Bůh. A aby mě Bůh chtěl rozdrtit, pohnout rukou a srazit mě.* Job uvažuje o smrti jen z Boží ruky, suicidalní tendence se ho netýkají.²⁹⁸ Job se již ptal, proč Bůh dává

²⁹³ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58.

²⁹⁴ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

²⁹⁵ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

²⁹⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

²⁹⁷ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

²⁹⁸ Srov. DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 73.

život, když přece dělá dobro. Nyní prosí Boha, aby mu dal, po čem touží, tj. smrt. Job doufá, že Bůh na něj vztáhne svou ruku.²⁹⁹

Jobova odpověď na první Elífazův proslov ukazuje snahu pochopit Boží jednání, jež je pro něj nesrozumitelné. Stejně jako Elífaz vychází z pojetí spravedlnosti vázané na odplatu. Protože si není vědom žádného provinění, za které by mohl být trestán, vnímá Boží jednání jako zákeřné a svévolné. Za vysvobození považuje smrt, již si přeje z Boží ruky. Do hledání východiska ze situace zasahuje druhý z přátel Bildad, který Boží působení nahlíží z trestního hlediska.

Text Job 8,1–6

וַיַּעַן בִּלְדָד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמֶר:	¹ A Bildad Šúchský odpověděl a řekl:
עַד־אָן תִּמְלֹל־אֱלֹהִים וְרוּחַ כְּבִיר אִמְרֵי־פִיךָ:	² Jak dlouho hodláš toto vykládat, řečnění tvých úst je silný vítr.
הֲאֵל יַעֲוֶה מִשְׁפָּט וְאִם־שֹׁדֵי יַעֲוֶה־צְדָקָה:	³ Copak Bůh převrací spravedlnost nebo překrucuje všemohoucí právo?
אִם־בְּנֵיךָ חָטְאוּ־לוֹ וְיִשְׁלַחֵם בְּיַד־פְּשָׁעָם:	⁴ Jestliže tví synové proti němu zhřešili, vydal je do moci jejich přestoupení.
אִם־אַתָּה תִּשְׁחַר אֶל־אֵל וְאֶל־שֵׁדֵי תַתְּחַנֵּן:	⁵ Budeš-li dychtivě hledat Boha, prosit všemohoucího o milost.
אִם־יָהִי וְיִשָּׁר אַתָּה כִּי־עַתָּה יָעִיר עֲלֶיךָ וְיִשְׁלַם גְּנוֹת צְדָקָה:	⁶ Budeš-li čistý a upřímný, pak jistě bude nad tebou bdít a pro tvou spravedlnost obnoví tvůj příbytek.

8,1-2: וַיַּעַן בִּלְדָד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמֶר עַד־אָן תִּמְלֹל־אֱלֹהִים וְרוּחַ כְּבִיר אִמְרֵי־פִיךָ. *A Bildad Šúchský odpověděl a řekl. Jak dlouho hodláš toto vykládat, řečnění tvých úst je silný vítr.* Bildadova řeč je tvrdší než Elífazova:³⁰⁰ nazývá Joba mluvkou a naráží na jeho vlastní slova, když jeho mluvení charakterizuje jako vítr a Jobovo jednání tak označuje za nevhodné.³⁰¹

8,3: הֲאֵל יַעֲוֶה מִשְׁפָּט וְאִם־שֹׁדֵי יַעֲוֶה־צְדָקָה. *Copak Bůh převrací spravedlnost, nebo překrucuje všemohoucí právo?* Ve svém proslovu Bildad používá formu otázek jako mudrc a tak reaguje na Jobova slova. Diskusi vede na právní rovině s příslušnými termíny právo a spravedlnost.

²⁹⁹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 91–92; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 58; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 144–147; TUR-SINAI, Naftali Herz. *The Book of Job*, s. 112–119.

³⁰⁰ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

³⁰¹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

Pokřivení práva se týká soudce. Bůh je však spravedlivý soudce. Může překroutit právo? Spravedlnost však Bildad nahlíží na trestní rovině.³⁰²

8,4: אַם־בְּנֵי־הָקְטָאוֹרִיִּלּוּ וַיִּשְׁלַחֵם בְּיַד־פְּשָׁעִם. *Jestliže tví synové proti němu zhřešili, vydal je do moci jejich přestoupení.* Bůh podle Bildada vykonal spravedlnost nad Jobovými syny, potrestal je za hřích, a Job si může klást otázku, k čemu byly jeho oběti za jejich očistění, případně zda nenese vinu za jejich hříšnost.³⁰³

8,5-6: אַם־אַתָּה תִּשְׁחַר אֶל־אֵל וְאֶל־שְׂדֵי תַתְחַנֵּן אִם־יִיָּשֶׁר אַתָּה כִּי־עָתָה יַעִיר עָלַיִךְ וְשִׁלְמִם נָתַתְּ צִדְקָה. *Budeš-li dychtivě hledat Boha, prosit všemohoucího o milost. Budeš-li čistý a upřímný, pak jistě bude nad tebou bdít a pro tvou spravedlnost obnoví tvůj příbytek.* Bildad povzbuzuje Joba, aby hledal Boha. Bůh nehledá člověka, je tomu naopak.³⁰⁴ Bildad nahlíží Boží spravedlnost podle tradičního učení o odplatě. Boha nechává jednat na podnět člověka, ať už pozitivní nebo negativní. Tuto tezi však Hospodin později sám vyvrátí.³⁰⁵

Boží moc pak Bildad posuzuje z hlediska práva. Bůh je spravedlivý soudce, který ukládá tresty a Joba se snaží dovést k poznání, že jeho život nebyl spravedlivý, a Bůh ho tedy má proč trestat. Lidské utrpení se ho nedotýká.

Text Job 9,1–4

וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:¹ אֲמַנָּם יָדַעְתִּי כִּי־כֵן וּמֵה־צִדְקָה אֲנֹשׁ עִם־אֵל:² אִם־יִחַפֵּץ לָרִיב עִמּוֹ לֹא־יִעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אֲלֵה:³ וְהָכֵם לָכֵן וְאַמִּיץ פֶּחַ מִי־הַקֶּשֶׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלַם:⁴	¹Job odpověděl a řekl: ²Opravdu vím, že je to tak, a což je spravedlivý člověk před Bohem? ³Kdo by s ním chtěl vést spor, neodpoví nám na jedinou otázku z tisíce. ⁴Je moudrého srdce a nesmírné síly, kdo se proti němu zvedne a dojde pokoje?

9,1: וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר. *Job odpověděl a řekl:* Jobův další monolog je opět uvozen jako odpověď.

³⁰² Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

³⁰³ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

³⁰⁴ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

³⁰⁵ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 97–98; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 173–175; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 74–76.

9,2: אָמַנְם יִדְעָתִי כִּי־כֵן וּמֵה־יִצְדָק אֲנִי־שׁ עַם־אֱלֹהִים. *Opravdu vím, že je to tak, a což je spravedlivý člověk před Bohem? Zdá se, že Job potvrzuje to, co řekli Elífaz a Bildad. Může být člověk před Bohem spravedlivý? Může vystoupit v procesu proti Bohu? Jakou však má člověk proti němu šanci, pokud on není obviněný, ale soudce? Zároveň však dává najevo, že jedině Bůh ho může prohlásit za spravedlivého, čehož se chce domoci, a tím ho také vysvobodit z utrpení.*³⁰⁶

9,3: אִם־יִהְיֶה־פֶּן לְרִיב עִמּוֹ לֹא־יִעֲנֶנּוּ אַחַת מִגִּי־אֱלֹהִים. *Kdo by s ním chtěl vést spor, neodpoví nám na jedinou otázku z tisíce. Bůh člověku neodpovídá, nepotřebuje se ospravedlňovat. Podle Bildada je Bůh v právu, protože nepřekrucuje spravedlnost; podle Joba je to proto, že má vždy pravdu, je vševědoucí a všemohoucí, a může si tak dělat, co uzná za vhodné, tedy i používat spravedlnost podle svého uvážení.*³⁰⁷

9,4: הֲכֹכֶם לִבְבִּי וְאִמִּיץ פֶּן מִי־יִהְיֶה־קִשָּׁה אֱלֹהִים וַיִּשְׁאָלֶם. *Je moudrého srdce a nesmírné síly, kdo se proti němu zvedne a dojde pokoje? Bůh je moudrý a vševědoucí. Bildad měl pravdu, když tvrdil, že lidé nevědí nic. Bůh má navíc sílu, je všemohoucí, má právo silnějšího, může činit, co chce. Všechny Boží vlastnosti jako jsou moudrost a spravedlnost zde Job opět nahlíží v negativní perspektivě.*³⁰⁸

Jobova odpověď Bildadovi navazuje na jeho právní pojetí spravedlnosti. Boží moc pak vnímá spíše jako projev svévole a násilného jednání, protože ještě stále není schopen porozumět Božímu jednání, které je mimo rámec zažitého zákona odplaty. Poslední z přátel Sófar se pak zaměřuje na moudrost, tak však také nepřekračuje odplatou vymezené obzory.

³⁰⁶ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 101; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 189–190; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 83–85.

³⁰⁷ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 101; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 189–190; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 83–85.

³⁰⁸ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 101; HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 189–190; WILSON, Gerald H. *Job*, s. 83–85.

Text Job 11,4–11

- ⁴וַתֹּאמֶר וְךָ לִקְחֵי וְכֵן הָיִיתִי בְּעֵינֶיךָ: ⁴Říkáš: čisté je mé učení a čistý jsem ve tvých očích.
- ⁵וְאִלֵּם מִי־יִתֵּן אֱלֹהֵי דְבַר וַיִּפְתַּח שְׂפָתָיו עִמָּךְ: ⁵Ale kdyby Bůh promluvil a otevřel svá ústa proti tobě.
- ⁶וַיִּגְדַּלְךָ תַּעֲלָמוֹת חֵכְמָה כִּי־כַפְלִים לְתוֹשִׁיָּה וְדַע כִּי־יִשָּׂה לְךָ אֱלֹהֵי מַעֲוֹנָךְ: ⁶A sdělil by ti tajemství moudrosti, že k moudrosti vede dvojí, a věz, že Bůh chce zapomenout tvá provinění.
- ⁷הֲחַקֵּר אֱלֹהֵי תַמְצָא אִם עַד־תִּכְלִית שְׂדֵי תַמְצָא: ⁷Když hledáš Boha, copak ho najdeš a najdeš dokonalost všemohoucího?

11,4: וַתֹּאמֶר וְךָ לִקְחֵי וְכֵן הָיִיתִי בְּעֵינֶיךָ. *Říkáš: čisté je mé učení a čistý jsem ve tvých očích.* Jiný úhel pohledu předkládá Sófár, který navazuje na Jobovo tvrzení, že je v právu a nevinný a vytýká mu, že tímto svým tvrzením popírá Boží moudrost.³⁰⁹

11,5-7: וְאִלֵּם מִי־יִתֵּן אֱלֹהֵי דְבַר וַיִּפְתַּח שְׂפָתָיו עִמָּךְ אֱלֹהֵי מַעֲוֹנָךְ. *Ale kdyby Bůh promluvil a otevřel svá ústa proti tobě. A sdělil by ti tajemství moudrosti, že k moudrosti vede dvojí, a věz, že Bůh chce zapomenout tvá provinění. Když hledáš Boha, copak ho najdeš a najdeš dokonalost všemohoucího?* Elífaz stavěl na osobním zjevení, Bildad na tradicích minulých generací, Sófár pak staví na slovu. Stojíme před problémem střetu dvou světů: nebe přece nepromlouvá na zemi. Spravedlnost a moudrost v jeho pojetí je vázána na poznání božské moudrosti a uznání vlastní viny. Bůh je v jeho chápání ve své moci nedostupný a jeho záměry neproniknutelné.

Sófár se ve svém proslovu zaměřuje na moudrost. Jobovo hledání spravedlnosti považuje za krok proti Bohu. I v jeho pojetí je Bůh vzdálený a jeho moudrost se projevuje v tom, že prohlédne lidskou nepravost a udělí příslušný trest.

³⁰⁹ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 109.

Text Job 12,13-16

עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה:	¹³ U něj je moudrost a moc, u něj rada a rozumnost.
הן יקרוס ולא יבנה יסגר על-איש ולא יפתח:	¹⁴ Když rozboří, nikdo nemůže postavit, když zavře, nikdo neotevře.
הן יעצר במים ויבשו וישלחם ויפכו ארץ:	¹⁵ Když zadrží vody, vyschnou, když je znovu pustí, zaplavují zemi.
עמו עז ותושיה לו שגג ומשנה:	¹⁶ U něj je síla i moudrost, jemu patří podvedený i svůdce.

12,13: עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה. *U něj je moudrost a moc, jeho je rada a rozumnost.* Job opěvuje Boží vlastnosti v satirickém hymnu.³¹⁰ Bůh je pro něj pramen moudrosti, který svou mocí obrací naruby lidská očekávání týkající se jeho moci a rozumnosti, jež jsou pro jeho přátele spojena s odplatou.³¹¹ Moudrost je základním atributem Boží vlády, která zahrnuje celý svět. Tato moudrost náleží Bohu, ne člověku, a zahrnuje moc a rozumnost, již však Job opět vnímá jako ospravedlnění násilného jednání.³¹²

12,14: הן יקרוס ולא יבנה יסגר על-איש ולא יפתח. *Když rozboří, nikdo nemůže postavit, když zavře, nikdo neotevře.* Job opět předkládá obraz suverénního vládce, který jedná podle vlastního uvážení. Cokoli Bůh učiní, nemůže (na rozdíl od díla lidských vládců) nikdo zničit, jen on sám, a když potrestá, nelze to snadno zvrátit. Job usiluje o to, aby byl Bohem uznán ze spravedlivého, a Bůh tím pádem změnil jeho úděl. K tomu potřebuje být slyšen, proto část jeho dialogu často a vytrvale míří tímto směrem.³¹³ Boží dokonalá schopnost moudře řídit svět je předvedena destruktivním způsobem, což lze považovat za reakci na Sofarovo tvrzení, že Bůh má vše pod kontrolou a přesně to Job zakouší na vlastní kůži.³¹⁴

12,15: הן יעצר במים ויבשו וישלחם ויפכו ארץ. *Když zadrží vody, vyschnou, když je znovu pustí, zaplavují zemi.* Boží moc nad stvořením má i v tomto verši výrazný destruktivní rozměr. Job používá obraz z přírody, aby ukázal absolutní Boží kontrolu nad stvořením, přičemž uvádí výhradně destruktivní důsledky Boží moci, kdy nedostatek nebo přebytek vody působí de-

³¹⁰ Srov. VOGELS, Walter. *Job*, s. 114–115.

³¹¹ Viz WILSON, Gerald H. *Job*, s. 128.

³¹² Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 220.

³¹³ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 129.

³¹⁴ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 220–221.

vastaci země.³¹⁵ Bůh tedy projevuje svou moudrost tím, že ničí, co vytvořili lidé a nemá tedy péči o své stvoření.³¹⁶

12,16: עֲמִוּ עַד וְתַשְׁפִּיחַ לּוֹ שִׁגְגַּת וּמִשְׁפָּהּ. *U něj je síla i moudrost, jemu patří podvedený i svůdce.* Verš je satirickým rozšířením úvodního 13. verše této doxologie. První část vyjmenovává tradiční atributy, které charakterizují Boha jako toho, kdo řídí svět, a moudrost a síla jsou projevy jeho všemohoucnosti. V druhé části verše pak Job předvádí nečekaný obrat: Božími druhy jsou podvedení a svůdci.³¹⁷ Protože Bůh je pánem moci i moudrosti, jsou svůdce i svedený podřízeni jeho kontrole a soudu. Svůdcem je pak míněn ten, kdo záměrně vede druhé na scestí.³¹⁸

Jobovi přátelé či kolegové vycházejí z předpokladu, že utrpení je způsobeno nějakou vinou, byť skrytou, a snaží se Joba přesvědčit, že není spravedlivý a měl by se před Bohem sklonit, aby mohl být uzdraven a vrátit se zase do běžného života a získat zpět své postavení. Opět umlkají, když se jim ho nepodaří přesvědčit, vycházejí totiž z předpokladu, že božstvu se líbí přiznání třeba neexistující viny. Tento přístup se vyskytuje v tematicky podobné blízkovýchodní literatuře často.³¹⁹ Bůh podle nich žehná pouze zbožným, a jestli Job trpí, pak nemůže být spravedlivým.³²⁰ Z promluv těchto tří mudrců vyplývá, že Bůh je mocný a jeho záměry pro člověka nepochopitelné, a jeho moc se projevuje v jeho stvořitelské úloze, trestní spravedlnosti a moudrosti. Kontakt se světem lidí se podle nich odehrává na rovině udělení trestu nebo milosti a podobně jako Job na začátku knihy i oni mají k božstvu institucionální přístup. Proto neberou v úvahu osobní vztah mezi Bohem a člověkem a Boží iniciativu, z níž vychází Hospodinovo hledání člověka.

³¹⁵ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 129.

³¹⁶ Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 221.

³¹⁷ Srov. HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 221.

³¹⁸ WILSON, Gerald H. *Job*, s. 129–130.

³¹⁹ Viz např. PRITCHARD, James B. *The Ancient Near East: A New Anthology of Text and Pictures*.

³²⁰ WESTERMANN, Claus. *Theologie des Alten Testaments in Grundzügen*. 2. vydání. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1985, s. 96–97.

3 Jobova cesta víry skrze utrpení

Kniha Job sice bývá charakterizována jako spis o utrpení spravedlivého a utrpení zde skutečně má významnou pozici, ale při pozornějším čtení vychází najevo, že není zdaleka tématem hlavním. Zásadní úlohu v ní má totiž otázka víry a velmi významná je i Jobova změna smýšlení. Ačkoli utrpení jakožto fyzické zlo je překážkou ve vztahu k Bohu, může se stát prostorem pro Boží působení a cestou k prohloubení víry. Jobův příběh právě takovouto perspektivu nabízí. Bůh dokáže i utrpení obrátit ve prospěch svého plánu a jako jediný do něj může vstoupit a poskytnout východisko.

3.1 Utrpení jako prostor pro Boží působení

Utrpení jako takové, protože se jedná o fyzické zlo, sice izoluje od Boha, ale může se i přesto stát prostorem pro Boží působení. Lze je opět sledovat na několika rovinách, individuální nebo kolektivní a může jít nárek nad vlastním utrpením nebo o přímluvnou modlitbu.³²¹ Takto je vidět Boží působení v souvislosti s utrpením lidu v Egyptě, kdy Hospodin sám na sebe bere iniciativu, aby ho vysvobodil z útisku. Za nástroj si vybere člověka Mojžíše, který se stává vůdcem a přímluvcem. V knize Soudců je pak často uváděn Boží zásah ve prospěch kajícího lidu poté, co odpadl od Boha a dostal se do svízelné situace. Na individuální rovině může být příkladem Josef Egyptský, který byl nejdříve vystaven trápení, ale Hospodin jeho situaci využil k záchraně svého lidu. V Žalmech a v Lamentacích se často objevuje trpící člověk, který se ve svém nářku obrací na Boha, který pak zasáhne v jeho prospěch. Jednotliví lidé volají ve svém trápení k Hospodinu a jsou vyslyšeni. Za příklad může posloužit Samuelova matka Anna, která prosila Boha, aby ji zbavil pohany způsobené neplodností (1 Sam 2), nebo král Ezechiáš, jenž si vyprosil uzdravení ze smrtelné nemoci (Iz 38). Kromě přímluvce Mojžíše, který prosí za lid, je na místě také zmínka o proroku Elizeovi, jenž se přimlouvá za Aramejského vojevůdce Naamana, aby ho Hospodin uzdravil z malomocenství (2 Král 5,1-19) a za zemřelého syna své hostitelky (2 Král 4,18-37). Královna Ester se pak přimlouvá za svůj lid.³²²

³²¹ Viz WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 211-220; GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 89-100.

³²² Viz GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 11-18.

V Jobově příběhu je velmi zřetelný tento aspekt. Job ve svém soužení volá k Hospodinu a jeho utrpení se stupňuje i tím, že se zdá, jako by Bůh mlčel a nejevil o něj zájem. Ale právě ve chvíli, kdy utrpení dosahuje vrcholu, může Hospodin zasáhnout a odpovědět na všechny Jobovy otázky.³²³ Nejen odpovídá na otázky, ale sám klade otázky a vede ho k poznání pravdy a změně smýšlení, přetváří jeho víru a vztah k sobě. Důležitý není zázrak v podobě uzdravení z beznadějného stavu, protože o uzdravení v knize není řeč. Sice k tomu, aby Job opět získal své společenské postavení, uzdraven být musel, ale tento aspekt evidentně není důležitý.³²⁴ Důležitá je naopak víra a nový vztah k Bohu. Skrze Joba pak Bůh může působit i dále. Bůh jediný je pánem nad nemocí a jako takový může uzdravit nebo neuzdravit.³²⁵

3.1.1 Boží soucit

O Hospodinu se vícekrát mluví jako o soucitném, dokonce biblický autor nemá problém tuto jeho emoci popsat jako Boží utrpení. Je představován jako mocný soudce, vladař, stvořitel, což samo o sobě znamená vztah. Důležité však je, jakým způsobem tyto své funkce vykonává. Hospodin je totiž Bohem dialogu. Je-li soudcem, jeho spravedlnost vykazuje rysy milosrdenství. Joba hledajícího východisko ze své situace se ujme a vhodnými dotazy vyšetřujícího soudce ho přivádí k poznání a uznání pravdy o Bohu a o člověku. Podobně otcovsky projevuje svou stvořitelskou moc. Jeho soucit se ale projevuje také ve vztahu k Jobovým přátelům (Job 42,7-10). Protože je Pánem života, nestojí o smrt hříšníka. To se ukazuje již v Genezi v souvislosti s prvotním hříchem (Gn 3) a v historii vyvoleného lidu, v dějinách spásy. Hospodin je sice Bohem trestajícím, avšak trest není hlavním cílem, jde mu o nápravu člověka, aby žil. Hospodinův přístup k člověku je v knize Job viditelný v jeho přístupu. Z komunikace mezi Bohem a Jobem, jak je zachycena v teofanii a epilogu vyplývá jeho zájem o člověka a snaha ho přivést k otevření obzoru a poznání pravdy.³²⁶ Boží soucit je však spojen i se spravedlností. I v případě rozhovoru se satanem v nebeských scénách se ukazuje Boží vychovatelský přístup. Podobně jako v Gn 3 vede svůj protějšek k nahlédnutí reality a uznání vlastní chyby nebo hříchu. Jobovi pak pomáhá poznat pravou příčinu věcí i sebe.

³²³ Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95-96; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 16-17; VOGELS, Walter. *Job*, s. 53-54.

³²⁴ Viz COSTACURTA, Bruna. *Giobbe: la sofferenza dell'innocente* (26.2.2008) [28-03-2010] <http://www.gliscritti.it/aprof/conferenze/costacurta040308.htm>.

³²⁵ Viz WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 211-220; VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*, s. 15-33.

³²⁶ Viz COSTACURTA, Bruna. *Giobbe: la sofferenza dell'innocente* (26.2.2008) [28-03-2010] <http://www.gliscritti.it/aprof/conferenze/costacurta040308.htm>.

K Jobovi se Bůh obrací v teofanii, kdy ho sice zve k soudu, ale tento soud je milosrdný. Jobovu nevědomost nepřehlíží, ale snaží se mu natolik rozšířit obzory, aby mohl vidět svůj stav v kontextu celého Božího stvořitelského plánu.³²⁷ Jeho soudcovská role zde má výrazné otcovské rysy a projevuje se milosrdenstvím. Milosrdenství Hospodin prokazuje i Jobovým přátelům a Job si je vědom, že se jedná o Boží iniciativu a jeho služba a přímluva získává ve srovnání s původní kněžskou funkcí jiný rozměr.

3.1.2 Trpící člověk jako obraz Boha

Hospodin podle starozákonního pojetí sice nepodléhá utrpení, protože souvisí se smrtí a Bůh je pánem a dárce života, ale přesto se biblický autor nezdráhá mluvit o něm jako o trpícím.³²⁸ Neznamená to však, že by v pravém smyslu trpěl, spíše jde o metaforické vyjádření blízkého vztahu, kdy lze říci, že Hospodinu není lhostejný úděl jeho stvoření. Hospodin takto trpí nevěrností svého lidu, lidským hříchem. Jeho reakcí obvykle bývá záchranná iniciativa. Některé biblické postavy jsou ve svém utrpení obrazem Božího trápení s lidem. Za příklad může posloužit Mojžíš, Jeremiáš nebo Ezechiel, jemuž bylo uloženo symbolické jednání. Tento přístup vede k otázce zástupnosti. U Joba se však vyskytuje pouze ve vztahu k přátelům. V prologu Job nese svou rodinu a chrání ji před božstvem, v epilogu se stává prostředníkem a přímluvcem za své přátele, které nepotřebuje před Bohem chránit, ale naopak je k Bohu vede.

3.2 Jobova cesta víry

V knize Job lze vystopovat cestu Jobovy víry, jež vede od institucionální zbožnosti, jak je popsána v prologu knihy, přes utrpení, které působí výrazné omezení, k otevření obzorů Bohem a k osobnímu vztahu. Sám Job ve svém vyznání říká, že Boha dosud znal jen z doslechu. Po osobním setkání s Hospodinem sice jedná navenek stejně, ale jeho konání má jinou hloubku. Jeho pohled na Boha prošel výraznou změnou.

³²⁷ Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95-96; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 16-17; VOGELS, Walter. *Job*, s. 53-54.

³²⁸ Srov. FRETHEIM, Terence E. *The Suffering of God*. Philadelphia: Fortress Press, 1984, s. 13-33; FIDDES, Paul S. *The Creative Suffering of God*. Oxford: Clarendon Press, 1988, s. 16-25.

3.2.1 Znalost z doslechu

V Job 42,5 Job říká, že dosud znal Boha jen z doslechu. Jeho víra a náboženský život, přestože byl Bohem nazván spravedlivým, se odehrával na institucionální úrovni. Prolog knihy Job hlavního hrdinu líčí jako patriarchu, který plní v rámci své rodiny kněžskou funkci, již vykonává velmi svědomitě, až puntičkářsky, aby nebyl ze strany svého božstva napadnutelný. Tento přístup, který chápe spravedlnost podle zákona odplaty, však sám Hospodin předkládá jako pozitivní, jak se však postupně ukáže, je nedostatečný. Job se k Bohu chová tak, jak se naučil, jak mu to bylo coby hlavě rodu předáno. Mezi ním a Bohem však není osobní vztah. Hospodin, jak pravého Boha popisuje autor, je sice Bohem vznešeným, autonomním a transcendentním, ale není od člověka vzdálen, je zároveň Bohem osobním. Jobovo hledání pravdy je tedy cestou k nalezení vztahu k Bohu.

3.2.2 Setkání s Hospodinem

Jobovo hledání a nářek, kdy si nedokáže vysvětlit souvislost spravedlnosti a utrpení, vyústí v osobní setkání s majestátným Bohem, který k němu však má osobní přístup. Všechny jeho atributy zůstávají v platnosti, Bůh je stále stejně silný a mocný, což se ostatně projevuje v jeho příchodu v bouři, ale zároveň něžný a komunikativní, je tím, kdo na sebe bere iniciativu. Nechává Joba, aby měl poslední slovo v jejich rozhovoru a srovnal si v to poznání, jehož se mu dostalo a následně potvrzuje jeho postavení služebníka a tradiční kněžská funkce se pak stává Božím pověřením.³²⁹

Po setkání s Hospodinem v teofanii Job svou náboženskou službu nahlíží jinak. Navenek jedná stále stejně, tentokrát však z Božího pověření a s osobní znalostí Boha. Dochází u něj ke změně smýšlení a poznává Boha tak, jak skutečně je. Job poznal Boha jako stvořitele, jeho působení v celé šíři a pravý smysl jeho spravedlnosti. Je Job spravedlivý, jestliže obvinil Hospodina z nespravedlnosti? Dialog mezi Jobem a Hospodinem ukazuje Boží moc a spravedlnost z jiného úhlu.

3.3 Christologické aspekty

Knihy Job ukazuje, že existence lidského utrpení nevyklučuje Boží všemohoucnost. Bůh si ce utrpení sám nepodléhá, je však tím, kdo jako jediný může a dokáže do něj vstoupit a poskytnout východisko. Christologické aspekty lze vyčíst jak z jednání Boha, tak z jednání Jo-

³²⁹ Srov. WILSON, Gerald H. *Job*, s. 465–466.

ba. Projevují se v jednání, ne prvním místě je Bůh, který překračuje hranice smrti, na druhém místě pak Job, jehož Bůh povolává, aby se stal mezi Bohem a lidmi, tentokrát však z Božího pověření.

3.3.1 Bůh, který překračuje hranice smrti

Je třeba zdůraznit, že v souvislosti se záchranou člověka vychází iniciativa vždy od Boha. Na jednu stranu je Hospodin pro Joba tím, kdo dopustí, aby trpěl, zároveň však je jediný, kdo ho z utrpení může vyvést a jeho soucit není laciný, ani se ho nesnaží přesvědčit o svém názoru, pouze se dá poznat. Z reakcí Jobových přátel je patrné, že považují Joba za mrtvého, protože Job je podle předpisů Zákona mrtvý za živa, izolován od Boha i lidí.³³⁰ Snaha přátel prokázat mu milosrdenství se ukázala jako neuskutečnitelná, hranici utrpení nedokáží překročit, stejně jako svůj stín jakožto zástupci mudrců. Jejich soucit a snaha vyvést ho z temnoty smrti podle jim známých pravidel, však selhává. Do Jobova utrpení nejsou schopni vstoupit.³³¹

Naopak Hospodin je jediný, kdo tuto hranici může překročit. Sice podle starozákonního chápání Hospodin mezi mrtvými nepřebývá a nemoc, zvláště kožní choroba, vylučovala z kultu, tedy z Boží blízkosti, ale Hospodin zde projevuje svou moc tím, že tuto hranici překračuje. Neznamena to, že by náhle vstoupil do říše mrtvých, ale otvírá Jobovi cestu z této sféry a uvádí ho do širšího kontextu celého stvoření. Job tak nejen zakouší Boží lásku a milosrdenství, jeho soucit, ale také může svou situaci nahlížet v rámci celého Božího záměru a jako součást řádu stvoření. Hospodin, který po dlouhém mlčení vstupuje na scénu, je jediný, kdo je schopný vést skutečný dialog, on sám vyvádí Joba z izolace a zasazuje jeho trápení do správných souvislostí.

3.3.2 Přímluvce z Božího pověření

Na začátku i na konci knihy Job vykonává obětní službu, jež v obou případech vypadá na první pohled stejně. Bůh jako pán života a znalec svého stvoření zná svého služebníka Joba a považuje ho za spravedlivého a zbožného. Jeho kněžské působení přijímá jako správné. V závěrečné části knihy Hospodin pověřuje Joba přímluvnou modlitbou za přátele. Na první pohled pak Job koná totéž, co konal dříve jako hlava rodu za svou rodinu. Tentokrát však má

³³⁰ Viz WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*, s. 211-220; GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*, s. 29-35.

³³¹ Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95-96; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 16-17; VOGELS, Walter. *Job*, s. 53-54.

jeho kněžská služba univerzálnější charakter, je prostředníkem mezi Hospodinem a přáteli. K tomuto úkonu ho nevede strach z Božího trestu, ale úkol, který mu sám Bůh svěřil. Stává se skutečným služebníkem Hospodinovým.

Jobova cesta víry začíná u patriarchy, který se neliší od všech ostatních a svou službu koná svědomitě. Jako spravedlivý prochází nepochopitelným utrpením a po setkání s Bohem se z něj stává ten, kdo zná Boha osobně a je jím pověřen konat službu a přijímá od něj požehnání.³³² Hospodin zůstává stále stejně mocný, avšak odpověď na otázku po smyslu utrpení nedává. Job tedy nepřiměl Hospodina, aby ho veřejně prohlásil za spravedlivého, ale našel živého a osobního Boha, který dává smysl jeho životu. Pozitivním aspektem je Boží hledání člověka, jeho iniciativa a péče o člověka a celé stvoření. Boží moc se tedy projevuje v jeho stvořitelském působení a všechny ostatní projevy moci se od něj odvíjejí.

---

³³² Viz HABEL, Norman C. *The Book of Job*, s. 95-96; DHORME, Paul. *Le livre de Job*, s. 16-17; VOGELS, Walter. *Job*, s. 53-54.

Závěr

Boží všemohoucnost v knize Job není často pojednávaným tématem, protože vedle lidského utrpení není tolik výrazná. Boží moc a spravedlnost je nahlížena spíše z perspektivy lidských účastníků děje, kteří vycházejí z neizraelského prostředí a jsou zastánci spravedlnosti podle zákona odplaty. Boží všemohoucnost lze však vyčíst také z textů popisujících Boha jednajícího. Tyto dva obrazy Boha se v Jobově utrpení střetávají, obracejí naruby Jobovu představu o Bohu a jeho jednání. Proto se trpící člověk Job dostává do vztahu s mocným Bohem a dochází u něj k radikální změně smýšlení. Vztah všemohoucnosti a utrpení pak lze sledovat na Jobově cestě víry, jež vede k hlubšímu poznání Boha a jeho záměrů a zároveň k uznání neproniknutelnosti jeho plánů a k navázání osobního vztahu.

Boží všemohoucnost v pravém smyslu se v knize Job nevyskytuje, spíše jde o Boží moc a svrchovanost, jeho stvořitelско-vladařskou roli, která se projevuje v autorově popisu jednajícího Boha-Hospodina. Autorův Bůh je mocný, silný, svrchovaný, soucitný, otcovský, iniciativní – sám hledá člověka. Takovýto Hospodin vystupuje narativním rámcem knihy, a v teofanii. V této linii lze sledovat Boží jednání od vladaře a soudce přes navázání osobního vztahu k otcovskému pozvednutí tváře.

Bůh Joba a jeho tři přátel se jeví jako majestátní vzdálené božstvo, které sice nepostrádá dynamiku v jednání, ale samo člověka nehledá, pouze má přehled o jeho nedostatcích a proviněních a jeho projevy moci jsou zpravidla násilné a svévolné. Jobova Osobní zkušenost v utrpení neodpovídá tomu, jak dosud znal Boha. V jeho bolestném hledání pravdy o Bohu je klíčovým momentem teofanie, v níž se Bůh dává Jobovi poznat a ten pak může urazit cestu ke změně smýšlení. Je tedy evidentní, že při hledání vztahu mezi Boží všemohoucností a lidským utrpením vychází v první řadě najevo střet dvojího pojetí Boha a potřeba se s ním vyrovnat.

Job klade svou situaci do souvislosti se spravedlností a požaduje od Boha, aby potvrdil, že trpí jako spravedlivý. Od začátku tedy hledá smysl svého utrpení, otázka uzdravení se jeví jako nedůležitá. Ačkoli je z děje v závěru knihy evidentní, že byl Job i uzdraven, není o tom nikde výslovná zmínka a sám Hospodin uvádí jako důležité Jobovo správné mluvení o Bohu. Job sice vycházel ze stejného názorového prostředí jako jeho přátelé, ale na rozdíl od nich se nedržel křečovité zažitých schémat a dokázal se otevřít novému poznání, jež mu pomohlo navázat osobní vztah s Hospodinem a zorientovat se v jeho působení, přestože mnohé z jeho plánů pro něj i nadále zůstávají neproniknutelné.

Snaha popsat vzájemnou interakci zvolených témat nutně naráží na četná úskalí, protože se jedná o velmi komplexní problém. Již při definování Boží všemohoucnosti vycházejí najevo četné souvislosti, které si zaslouží pozornost a v souvislosti s Boží mocí mohou být pojednány jen okrajově. Podobně by bylo vhodné podrobnější zkoumání jednotlivých částí knihy Job, jež byly probrány pouze rámcově. S Boží všemohoucností souvisejí i další Boží „vlastnosti“ jako například spravedlnost, moudrost a milosrdenství, které mají v Jobově příběhu také významnou úlohu a dotvářejí obraz Boha načrtnutý biblickým autorem, i ovlivňují Jobovo hledání Boha. Mnoho podnětů nabízí rovněž podrobné sledování proslovů jednotlivých lidských aktérů děje a jejich názorové posuny.

Téma vztahu Boží všemohoucnosti a lidského utrpení je a vždy bylo velmi aktuální. Texty Písma, v tomto případě zvláště kniha Job, vyvolávají spíše další otázky, než aby poskytly definitivní odpověď. Mohou však pomoci člověku zorientovat se v matoucí zkušenosti utrpení a zasadit ji do širšího kontextu vztahu mezi člověkem a Bohem a Božího plánu s člověkem.

Seznam zkratek

Zkratky názvů biblických knih jsou převzaty z českého překladu užívaného v římskokatolické liturgii (v mešním lekcionáři a liturgii hodin).

LXX *Septuaginta*, id est Vetus Testamentum græce iuxta LXX interpretes (Stuttgart)

MT Textus massoreticus (Biblia Hebraica Stuttgartensia)

Tg Aramejský targum ke knize Job

Vg *Vulgata*, id est Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem. (Stuttgart)

v., vv. verš, verše

Použitá literatura

Prameny

Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Český ekumenický překlad. 13. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2007.

ELLIGER, Karl, RUDOLPH; Wilhelm (ed.). *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 5. vydání, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997.

FISCHER, Bonifatius et alii (eds.). *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*. 3. vydání, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983.

La sainte Bible. Traduit en français sous la direction de l'Ecole biblique de Jérusalem. 3. vydání. Paris: Cerf, 2008.

RAHLFS, Alfred (ed.), *Septuaginta, id est Vetus Testamentum græce iuxta LXX interpretes*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1979.

WEISS, Raphael. *The Aramaic Targum of Job*. Tel-Aviv: University of Tel-Aviv, 1979.

Jazykové slovníky a pomůcky

BROWN, Francis (ed.). *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press, 1939.

GESENIUS, Heinrich W. F. *Gesenius' Hebrew-Chaldee Lexicon to the Old Testament*. Grand Rapids: Baker, 1952.

KOEHLER, Ludwig; BAUMGARTNER, Walter (ed.), *Lexicon in Veteris Testamenti libros*. Leiden: E.J. Brill, 1985.

LUST, Johan et al. *Greek-English Lexicon of the Septuagint*. Revidované vydání. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2003.

OWENS, John Joseph. *Analytical Key to the Old Testament*. Grand Rapids: Baker, 1989.

Biblické slovníky

ACKROYD, Peter. יָד „yād“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl III., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1982.

ALBERTZ, Reiner; WESTERMANN, Claus. „רִיחַ rī^ah“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). In *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 2. 4. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1993, s. 726-753.

BOTTERWECK, Johannes. „רִיעַה^a rīyēh“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl I., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1973, s. 404-418.

CAZELLES, Henri. *Jméno*. In LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.). *Slovník biblické teologie*. Roma: Křesťanská akademie, 1991.

CONRAD, Joachim. „נֶחַח nkh“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl IX., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1986, s. 445-454.

FABRY, Heinz-Josef. „לֶבֶב lēb“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl IV., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1984, s. 413-451. WOLFF, Hans W. *Anthropologie des Alten Testaments*. 7. vyd. Gütersloh: Kaiser, 2002, s. 90-95.

HELFMEYER, Franz-Josef. „רֹאזָ z^erôa“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl II., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1977.

KEDAR-KOPFSTEIN, Benjamin. „קֹל qôl“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1989, s. 1237-1252.

LABUSCHAGNE, Casper J. „פֶּה pēh“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 2. 4. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1993, s. 406-411.

LIEDTKE, Gerhard. „אֶזֶן ‘æzen“. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 1. 5. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1994, s. 95-98.

MEYERS, Carol. „עַזַּב ‘*asab*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1987, s. 298-301.

MULLEN, E. Theodore. Hosts of Heaven. In FREEDMANN, David Noel (ed.). *Anchor Bible Dictionary*. 3. sv. New York: Doubleday, 1992, s. 302–303.

NIEHR, Herbert. „שַׁדַּי ‘*šaddaj*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer.

NIEHR, Herbert. „שֵׁפֶט ‘*špt*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VIII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1995, s. 408-428.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992.

REITERER, Friedrich V. „שֵׁם ‘*šēm*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VIII., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1992.

ROSE, Martin. *Names of God in the OT*. In FREEDMAN, David N. (ed.). *Anchor Bible Dictionary*, díl IV. New York: Doubleday, 1992.

SAUER, Georg. „אַף ‘*af*’”. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 1. 5. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1994, s. 220-224.

SAWYER, John F. A. „שַׁדַּי ‘*šaddaj*’”. In JENI, Ernst; WESTERMANN, Claus (eds.). *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl 2. 4. vydání. Gütersloh: Kaiser, 1993.

SEYBOLD, Klaus. „חָלָה ‘*halah*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl II., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1977, s. 960-971.

SCHUNCK, Klaus-Dietrich. „רוּחַ ‘*rûah*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl II., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1977, s. 1032-36.

SIMIAN-YOFRE, Horacio. „פָּנִים ‘*pānîm*’”. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1989.

STOLZ, Fritz. „חָלָה ‘*hlh*’”. In *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, díl I., München: Ch. Kaiser, 1993, s. 567-571.

ZOBEL, Hans-Jürgen. תַּבְּאֵי „*s^ebā'ōt*“. In *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, díl VI., Stuttgart-Berlin-Köln: W. Kohlhammer, 1989.

Biblické komentáře

CLINES, David J. A. *Job 1-20*. Word Biblical Commentary. Vol. 17. Nashville: Thomas Nelson, 1989.

DELITZSCH, Franz. *Biblical Commentary on the Book of Job*. 1. sv. Grand Rapids: W. M. B Eerdmans, 1949.

DHORME, Paul. *Le livre de Job*. Paris: Librairie Victor Lecoffre, 1926.

HABEL, Norman C. *The Book of Job*. London: SCM Press, 1985.

HORST, Friedrich. *Hiob*. 5. vydání. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1992.

POPE, Marvin H. *The Anchor Bible Commentary: Job*. 15. sv. New York: Doubleday, 1965.

TUR-SINAI, N. H. *The Book of Job. A New Commentary*. Jerusalem: Kyriat Sepher, 1957.

WILSON, Gerald H. *Job*. *New International Biblical Commentary*. Peabody: Hendrickson Publishers, 2007.

Ostatní literatura

ARON, David H. *Biblical Ambiguities: Metaphor, Semantic and Divine Imagery*. Leiden-Boston-Köln: Brill, 2001.

BARTHÉLEMY, Dominique. *Dieu et son image*. Paris: Cerf, 1973.

CRENSHAW, James L. *Old Testament Wisdom*. Atlanta: John Knox Press, 1981.

CRENSHAW, James L. *Defending God: Biblical Responses to the Problem of Evil*. New York: Oxford University Press, 2005.

FIDDES, Paul S. *The Creative Suffering of God*. Oxford: Clarendon Press, 1988.

FRETHEIM, Terence E. *The Suffering of God*. Philadelphia: Fortress Press, 1984.

GERSTENBERGER, Erhard., SCHRAGE, Wolfgang. *Leiden*. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1977.

GRELOT, Pierre. *Le langage symbolique dans la Bible*. Paris: Cerf, 2001.

MIES, Françoise. *L'espérance de Job*. Leuven: Leuven University Press, 2006.

PRITCHARD, James B. (ed.). *The Ancient Near East. A New Anthology of Texts and Pictures*. 2. sv. Princeton: Princeton University Press, 1975.

SCHARBERT, Joseph. *Der Schmerz im Alten Testament*. Bonn: P. Hanstein, 1955.

SKA, Jean-Luis. *L'argile, la danse et le jardin*. Bruxelles: Lumen vitae, 2002.

SYRING, Wolf-Dieter. *Hiob und sein Anwalt. Die Prosatexte des Hiobbuches und ihre Rolle in seiner Redaktions- und Rezeptionsgeschichte*. Berlin: Walter de Gruyter, 2004.

VANHOOMISSEN, Guy. *Maladies et guérison*. Bruxelles: Lumen vitae, 2007.

VOGELS, Walter. *Job. L'homme qui a bien parlé de Dieu*. Paris: Cerf, 1995.

WAHL, Harald-Martin. *Der gerechte Schöpfer*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1993.

WATSON, Wilfred G.E. *Classical Hebrew poetry: a guide to its technics*. Sheffield : JSOT Press, 1986 Journal for the study of the Old Testament: Supplement series. 26.

Internetové zdroje

COSTACURTA, Bruna. *Giobbe: la sofferenza dell'innocente* (26.2.2008) [28-03-2010]
<http://www.gliscritti.it/aprof/conferenze/costacurta040308.htm>>.